26 P 1450

156 52)

Holl

Gramatika
bosanskoga jezika

za

srednje škole.

Dio I. i II.

Nauka o glasovima i oblicima.

Prodaje se kruto vezana po **40** novčića.

SARAJEVO
1890.
Nakladom zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu.
Štampa zemaljske štamparije.

10.1

52

Holl

Gramatika
bosanskoga jezika

za

srednje škole.

Bos. gr. 193.

Dio I. i II.

Nauka o glasovima i oblicima.

SARAJEVO
1890.
Nakladom zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu
Štampa zemaljske štamparije.

128 C47
21-14

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH SARAJEVO

Sig.
Inv. knj.

R 1450

Inv. br. 110284

Narodna Republika Srbija NARODNA BIBLIOTEKA SARAJEVO

Uvod.

§ 1. Što je gramatika i kako se dijeli.

Gramatika je nauka o jeziku i uči nas zakone jezika.

Gramatika se dijeli na četiri dijela, a ovi jesu:

1. *nauka o glasovima;* Lehre von den Lauten
2. *nauka o oblicima;* " " " Formen
3. *osnove* ili nauka o tvorenju riječi; Wurzeln d. d. Lehre v. d. Bildung d. Wörter
4. *sintaksa* ili nauka o rečenicama. Satz

§ 2. Što su glasovi.

Glasovi su zvuci proizvedeni govorom; u pismu označujemo ih pismenima. Oni su najsitniji dijelovi, koji se spajaju megju sobom, da odatle postane riječ.

Tako, ako spojimo glasove *o, t, a, c,* imamo riječ *otac,* a od glasova *m, a, j, k, a* postaje riječ *majka.*

§ 3. Što su oblici.

Oblici su potpune riječi, kakve jezik upotrebljava u svezi s drugim riječima.

Tako su gramatički oblici: *matere, materama, ovaj, ovoga, učiti, učim, učio.*

§ 4. Što su osnove.

Osnovom zovemo onaj dio riječi, koji ostaje u njoj nepromijenjen i pridržava uvijek svoje glavno značenje. Iz osnove izvagjaju se razni oblici riječi.

Tako u gornjim riječima imamo osnove: *mater, ov* i *uči.*

§ 5. Što je rečenica.

Rečenica je misao iskazana riječima.

U svakoj rečenici imamo najmanje dvije česti, koje su nam potrebne, da misao bude potpuna. Te dvije česti jesu:

1. *subjekat* ili *podmet*,

2. *predikat* ili *prirok*.

Subjekat je ono, o čemu se nešto govori, i stoji na pitanje: *ko* ili *što;* a *predikat* je ono, što se o subjektu kaže.

Tako uzmimo n. pr. rečenice:

Sunce grije. — Učitelj predaje. — Učenik učaše. — Prijatelj će doći. — Bog je dobar. — Kuće su lijepe. — Konj je životinja.

U njima imamo subjekte: *sunce, učitelj, učenik, prijatelj, Bog, kuće, konj;* a predikate *grije, predaje, učaše, će doći, je dobar, su lijepe, je životinja.*

Dio I.

Nauka o glasovima.

Poglavlje prvo.

Glasovi.

Glava I.

§ 6. Pismena.

A. Štampana:

A a, B b, C c, Č č, Ć ć, D d, E e,
F f, G g, Gj gj, H h, I i, J j, K k,
L l, Lj lj, M m, N n, Nj nj, O o,
P p, R r, S s, Š š, T t, U u, V v,
Z z, Ž ž, Dž dž.

B. Pisana:

A a, B b, C c, Č č, Ć ć, D d, E e,
F f, G g, Gj gj, H h, I i, J j, K k,
L l, Lj lj, M m, N n, Nj nj, O o,
P p, R r, S s, Š š, T t, U u, V v,
Z z, Ž ž, Dž dž.

Osim toga upotrebljavali su naši stari još i ova pismena:

I. staroslovjenska:

А а	Є є	І і	О о	Ѵ оу	Ц ц	Ь ь	Ѧ ѧ	Ѫ ѫ
Б б	Ж ж	К к	П п	Ф ф	Ч ч	Ъ ъ	Ѫ ѫ	Ѳ ѳ
В в	Ѕ ѕ	Л л	Р р	Х х	Ш ш	Ю ю	Ы ы	Ѵ ѵ
Г г	З з	М м	С с	Ѡ ѡ	Ъ ъ	Ꙗ ꙗ	Ѣ ѣ	
Д д	И и	Н н	Т т	Ҁ ҁ	Ы ы	Ѥ ѥ	Ꙁ ꙁ	

II. crkvenu, gragjansku i bosansku ćirilicu (bosančicu, bukvicu), uz koja se pismena ovdje u skrižaljci navode i grčka, da se vidi, kako su ona od ovih postala.

a) Lapidarna pismena u bosanskim natpisima:

Latinska pismena	Grčka pismena	Ćirilska crkvena pismena	Ćirilska gragjanska pismena	Bosanska pismena: XIV. vijek	Bosanska pismena: Početak XV. vijeka	Bosanska pismena: Konac XV. vijeka	Tipski oblici
A	A	А	А	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
B	—	Б	Б	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
V	B	В	В	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
G	Г	Г	Г	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
D	Δ	Д	Д	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
				ili takogjer [illegible]			
Gj	—	—	Ђ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
E	E	Є	Е	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ž	—	Ж	Ж	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
				ili takogjer [illegible]			
Z	Z	З	З	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
I	I, Н	И	И	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
J	—	—	Ј	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
K	K	К	К	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
L	Λ	Л	Л	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Lj	—	—	Љ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
M	M	М	М	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
N	N	Н	Н	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Nj	—	—	Њ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
O	O	О	О	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ō	Ω	Ѡ	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
				ili takogjer [illegible]			
P	Π	П	П	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
R	P	Р	Р	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
				ili takogjer [illegible]			
S	Σ	С	С	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
T	T	Т	Т	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ć	—	—	Ћ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
				ili takogjer [illegible]			
U	ОУ	Ꙋ	У	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
F	Φ	Ф	Ф	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
H	X	Х	Х	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
C	—	Ц	Ц	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Č	—	Ч	Ч	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Dž	—	—	Џ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Š	—	Ш	Ш	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ju	—	Ю	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Je, ja	—	Ѣ	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
—	—	Ь	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

b) Bosančica u rukopisu:

Latinica	Pismena na kamenom spomeniku XVIII. vijeka	Pismo na staroj olovnoj ploči	Manastirsko pismo	Begovsko pismo: u Krajini	Begovsko pismo: u Hercegovini
A	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
B	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
V	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
G	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
D	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Gj	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
E	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ž	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Z	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
I	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
J	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
K	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
L	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Lj	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
M	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
N	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Nj	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
O	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
P	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
R	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
S	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
T	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ć	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
U	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
F	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
H	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
C	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Č	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Dž	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Š	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

Glava II.

§ 7. Kako se dijele glasovi.

Glasovi se dijele na dvije vrste: 1. *samoglasnike*, 2. *suglasnike*.

Samoglasnici (vokali) mogu se sami za sebe izgovarati, a jesu ovi: *a, e, i, o, u.*

Svi ostali glasovi jesu *suglasnici* (konsonanti), jer se mogu samo zajedno sa samoglasnicima izgovarati.

Jedini se suglasnik *r* može i bez samoglasnika izgovarati, pa se onda kaže, da je *r* samoglasnik. Tako je n. pr. u riječima: *rgja, rt, vrt r* samoglasnik.

Pazi. Ako uz samoglasnik **r** stoji koji pravi samoglasnik, običava se u pisanju **r** kao samoglasnik označivati apostrofom (’). Tako n. pr. **umr’o, vr’o, za’rgjati.**

Glava III.

Samoglasnici.

§ 8. Kako se dijele samoglasnici.

Samoglasnike možemo razdijeliti na dvije vrste: na *tvrde* i *meke*.

Samoglasnici tvrdi jesu: **a, o, u,**
a meki su: **e, i.**

§ 9. Glasovni zakoni samoglasnikâ.

Glavni glasovni zakoni samoglasnikâ jesu:

1. *sažimanje*, 2. *izjednačivanje*, 3. *duljenje*, 4. *snaženje* i 5. *ukidanje zijeva.*

I. Sažimanje ili slijevanje samoglasnikâ.

Često se dogagja, da dva jednaka samoglasnika stoje jedan do drugoga, i tada se sažimaju ili slijevaju u jedan dugi samoglasnik.

Najobičnija sažimanja jesu ova:

od **aa** biva **ā**, n. pr. *znāh* od *znaah*,
„ **oo** „ **ō**, „ „ *pō* „ *poo* (pol), *sō* „ *soo* (sol),
„ **ii** „ **ī**, „ „ *prīdem* „ *priidem.*

Primjedba. Tomu možemo pribrojiti i *nēsam* (istočno) mjesto *nijesam* od *ne jesam.*

II. Izjednačivanje samoglasnikâ.

Kada dva nejednaka samoglasnika stoje jedan do drugoga, mogu se izjednačiti; a to može biti na dva načina: ili prvi samoglasnik izjednači sebi drugi, ili drugi izjednači sebi prvi, te se onda dva jednaka samoglasnika po I. sažimaju u jedan dugi.

Tako od **ao** biva **oo** = **ō**: *došao-došoo-došō,*
ili „ **ao** „ **aa** = **ā**: *došao-došaa-došā,*
„ **ae** „ **ee** = **ē**: *šesnaest-šesneest-šesnēst,*
„ **ei** „ **ee** = **ē**: *ne imam-neemam-nēmam,*
„ **oa** (oja) „ **aa** = **ā**: *pojas-poas-paas-pās,*
„ **oi** (oji) „ **ii** = **ī**: *koji-koi-kii-kī,*
„ **oe** (oje) „ **oo** = **ō**: *dobroje-dobroe-dobroo-dobrō.*

III. Duljenje samoglasnikâ.

Duljenje samoglasnikâ potrebno je, da se uzmogne razlikovati značenje riječi.

Duljenjem nastaju ove promjene:

e	se	mijenja	u	**ije**:	*leći-lijegati,*
o	„	„	„	**a**:	*lomiti-prelamati,*
ĭ	„	dulji	„	**ī**:	*vĭti-vijati,*
ě	„	„	„	**ē**:	*glědati-poglědati,*
je	„	„	„	**ije**:	*pjevati-popijevati.*

IV. Snaženje samoglasnikâ.

Snaženje ili jačanje zove se pretvaranje slabijega samoglasnika u jači.

Snaženjem nastaju razlike u značenju riječi.

Tako **e** snaži u **o**: *vesti-voz, voziti, teći-tok, točiti,*
i „ „ **oj**: *biti-boj, liti-loj, viti-zavoj,*
u „ *a)* „ **ov**: *kupuati (kupujem)-kupovati, sluti-slovo, blagosloviti,*
b) „ **av**: *sluti-slava.*

Primjedba. Negda bio je i suglasnik **l** samoglasne naravi, kao što je **r** još i danas, pa po tome i ova dva glasa snaže ovako: *mrtav-mrijeti-umirati, smrt-pomor; razdrt-razdrijeti-razdirati, razdrla-razderati-razdor; kl: klati-koljem; ml: mljeti-meljem; tlk: tlak, tlačiti.*

V. Ukidanje zijeva.

Kada dva samoglasnika stoje jedan do drugoga, kaže se, da je izmegju njih zijev.

Takav zijev naš jezik ne podnosi, već ga obično ukida, a to biva ovako:

1. Megju samoglasnike umeće se suglasnik **j** ili **v.**

Tako od *viti* imamo *viati,* a mjesto toga *vijati,*
„ *ubiti* „ *ubiati,* „ „ „ *ubijati,*
„ *postati* „ *postaati,* „ „ „ *postajati,*
„ *pokriti* „ *pokriati,* „ „ „ *pokrivati,*
„ *sniti* „ *sniati,* „ „ „ *snivati,*
„ *dati* „ *daati,* „ „ „ *davati.*

Pazi. Tako se umeće **v** i mjesto **h**, kad se ovo ne izgovara, n. pr. duvan mjesto duan za duhan, muva mjesto mua za muha.

2. Ako je jedan od samoglasnikâ **i** ili **u**, onda se **i** pretvara u suglasnik **j**, a **u** snaži u **ov.**

Tako od *hvaliti* imamo *hvalien,* a mjesto toga *hvaljen,*
„ *raniti* „ *ranien,* „ „ „ *ranjen,*
„ *kupujem* „ *kupuati,* „ „ „ *kupovati,*
„ *kujem* „ *kuati,* „ „ „ *kovati.*

§ 10. Kad ostaje zijev.

Zijev ostaje u ovim prilikama:

1. kad je riječ, koja počinje samoglasnikom, sastavljena s prijedlogom, koji se svršuje na samoglasnik. Tako *poiskati, naići, nauka, preorati, poubijati;*

2. ako je drugi samoglasnik **o**, koje je postalo od **l**, n. pr. *selski-seoski, silno-siono, misal-misao, bil-bio, vikal-vikao;*

3. u brojevima: *dvanaest, trinaest, petnaest* i t. d.

§ 11. Samoglasnik o iza nepčanih suglasnika.

Samoglasnik **o** iza nepčanih suglasnika: *č, ć, š, ž, j, gj, lj, nj* i iza *c* ne može stajati, već se zamjenjuje samoglasnikom *e*, n. pr.

mačem	mjesto	*mačom*
vrućega	„	*vrućoga*
Urošem	„	*Urošom*
noževi	„	*nožovi*
mojega	„	*mojoga*
Gjorgjem	„	*Gjorgjom*
kraljev	„	*kraljov*
sužnjem	„	*sužnjom*
ocem	„	*ocom.*

Primjedba. Ipak u sastavljenim riječima stoji i iza ovijeh suglasnika **o**, a ne **e**, n. pr. *gočobija, trećojagnjenica, mišomor, kožoder, zmijoglav, zemljopis, donjoselac, suncokret.*

§ 12. Samoglasnik se oduzima ili dodaje.

1. Samoglasnik se može oduzeti riječi:
a) s početka (afereza), n. pr. *talijanski* mjesto *italijanski;*
b) s kraja (apokopa), n. pr. *sad, još* ili *jošt* mjesto *sada, jošte;*
c) iz sredine (sinkopa), n. pr. *na njga, po njga* mjesto *na njega, po njega.*

Tako se čuje **u** prostom govoru i: *ovliko, ovlišno, onliko, kolko, tolko* mjesto *ovoliko, ovolišno, onoliko, koliko, toliko.*

2. Samoglasnik se može dodati riječi:

a) na početku (proteza), n. pr. *obrva* uz staro *brv;*
b) na kraju (epiteza), n. pr. *kroza nj* mjesto *kroz nj, preda me* mjesto *pred me;*
c) u sredini (epenteza), n. pr. *staraca, sestara* od *starci, sestre.*

Glava IV.

Suglasnici.

§ 13. Kako se dijele suglasnici.

Suglasnike možemo razdijeliti:

1. *po organu,* kojim se izgovaraju, ili po mjestu u ustima, gdje se izgovaraju,
2. *po naravi,*
3. *po zvuku.*

I. *Po organu* ili po mjestu u ustima dijele se na:

a) grlene: *k, g, h,*
b) nepčane: *č, ž, š, ć, j, gj, dž, lj, nj,*
c) zubne: *d, t, c, z, s,*
d) usnene: *b, v, p, f, m,*
e) jezične ili slitne: *l, n, r.*

II. *Po naravi* dijele se na:

a) meke: *c, č, ć, ž, š, gj, dž, j, lj, nj,*
b) tvrde: svi ostali.

III. *Po zvuku* dijele se na:

a) jasne: *b, v, g, d, -, -, z, ž, gj, dž, -, m, n, r, l,*
b) mukle: *p, f, k, t, c, h, s, š, ć, č, j, -, -, -, -.*

Primjedba. Suglasnici **c, z, s** zovu se po svom zvuku **sičnī.**

§ 14. Glasovni zakoni suglasnikâ.

Glavni glasovni zakoni suglasnikâ jesu:

1. *pretvaranje,* 2. *jotovanje,* t. j. promjena, koja nastaje zbog suglasnika **j,** 3. *izjednačivanje* nejednakih suglasnika, 4. *razjednačivanje,* 5. *izmjena,* 6. *otpadanje* i *ispadanje* suglasnika.

I. Pretvaranje suglasnikâ.

A. Pretvaranje grlenih suglasnika.

1. Grleni suglasnici **k, g, h,** ako za njima slijedi **e,** pretvaraju se u nekim prilikama u dotične nepčane, i to:

a) **k** u **č,** n. pr.

gjače	mjesto	*gjake*
junače	„	*junake*
pastorče	„	*pastorke*
peče	„	*peke*
rečenica	„	*rekenica;*

b) **g** u **ž,** n. pr.

Bože	mjesto	*Boge*
druže	„	*druge*
diže	„	*dige*
stiže	„	*stige*
pobježe	„	*pobjege*
vrženo	„	*vrgemo*
žežete	„	*žegete*
žežen	„	*žegen;*

c) **h** u **š,** n. pr.

duše	mjesto	*duhe*
vrše	„	*vrhe*
oraše	„	*orahe.*

Ovako se mijenja i suglasnik **c** pred **e** u **č,** a **z** u **ž,** n. pr.

oče	mjesto	*oce*
starčev	„	*starcev*
jarčevina	„	*jarcevina*
kneže	„	*kneze*
kneževina	„	*knezevina.*

2. Grleni suglasnici **k, g, h,** ako za njima slijedi **i** kao nastavak za razne oblike riječi, pretvaraju se u dotične sičnē, i to:

a) **k** u **c,** n. pr.

junaci	mjesto	*junaki*
momcima	„	*momkima*

hajduci mjesto *hajduki*
ruci „ *ruki*
učenici „ *učeniki*
djevojci „ *djevojki*
peci „ *peki*
reci „ *reki*
tecite „ *tekite;*

b) **g u z,** n. pr.

ulozi mjesto *ulogi*
vrazi „ *vragi*
nozi „ *nogi*
lezi „ *legi*
vrzi „ *vrgi*
strizite „ *strigite;*

c) **h u s,** n. pr.

siromasi mjesto *siromahi*
orasi „ *orahi*
svrsi „ *svrhi*
uzdasima „ *uzdahima.*

Primjedba. Ako za grlenim suglasnicima **k, g, h** slijedi **i** kao nastavak za izvagjanje novih riječi, onda se pretvaraju u dotične nepčane, n. pr.:

a) *momčić* mjesto *momkić*
junačina „ *junakina*
ručica „ *rukica*
djevojčina „ *djevojkina*
mučiti „ *mukiti*
b) *božić* „ *bogić*
rožina „ *rogina*
nožica „ *nogica*
ložiti „ *logiti*
c) *snašica* „ *snahica*
trbušina „ *trbuhina*
siromašić „ *siromahić*
osušiti „ *osuhiti.*

Tako prelazi u tom slučaju i **c** u **č**:

lončić mjesto *loncić*
ovčica „ *ovcica*
jarčina „ *jarcina*
jamčiti „ *jamciti.*

3. Sastavine **kt, gt, ht** pretvaraju se pred **i** u **ć**:

reći od *rekti*
peći „ *pekti*
žeći „ *žegti*
leći „ *legti*
vrijeći „ *vrijehti.*

Pazi. U nekim prilikama govori se: 1. **v** mjesto **m,** n. pr. guvno mjesto gumno, tavnica mjesto tamnica; 2. **l** mjesto **n** i **lj** mjesto **nj**, n. pr. mlogo mjesto mnogo, mlidijaše mjesto mnidijaše, sumlja mjesto sumnja; 3. **r** mjesto **ž**, n. pr. moreš mjesto možeš, renem mjesto ženem.

B. Pretvaranje suglasnika l.

1. Suglasnik **l**, kad stoji na kraju riječi ili sloga, pretvara se u **o**. Tako

od *stol* biva *stoo-stō*
„ *vol* „ *voo-vō*
„ *bil* „ *bio*
„ *rekal* „ *rekao*
„ *pepel* „ *pepeo*
„ *selce* „ *seoce*
„ *velma* „ *veoma*
„ *svilna* „ *sviona.*

Pazi. Ima ipak takih prilika, u kojima se ne pretvara. Tako od dulac, žalac, zalac glasi genitiv dulca, žalca, zalca, a ne: duoca, žaoca, zaoca. Isto se tako često govori: ždral, ugal, kal, val, topal uz ždrao, ugao, kao, vao, topao, a palac kao prst glasi palca, a u točku paoca.

2. Ako bi pred takovim **o** imalo stajati **ije** ili **je**, onda se mjesto **ije** ili **je** govori **i**.

Tako: *bio* mjesto *bijeo*
dio „ *dijeo*
umio „ *umjeo*
vidio „ *vidjeo*
dioba „ *dijeoba*
Biograd „ *Bijeograd.*

Ali dok se povraća **l**, povraća se i **ije** ili **je.** Tako: *bijela, dijela, umjela, vidjela.*

Pazi. Katkad se govori i ovdje na kraju riječi ili sloga **l** mjesto **o**, pak onda ostaje **ije** ili **je**, na pr.: bijel, cijel, dijel mjesto bio — cio — dio. Tako od cijelac i bijelac glasi genitiv cijelca i bijelca uz bioca; tako i cjelcat i bijelka.

II. Jotovanje ili pretvaranje suglasnikâ pred j.

1. Zubni suglasnici *d*, *t*, *z*, *s* i *c* slijevaju se sa suglasnikom **j** ovako:

a) **d-j** daje jedan glas **gj**, n. pr.

mlagji	od	*mlad-ji*
slagji	„	*slad-ji*
gragjanin	„	*grad-janin*
lagja	„	*lad-ja*
svagja	„	*svad-ja*
megju	„	*med-ju*
pohagjati	„	*pohad-jati*
rogjen	„	*rod-jen*
igjem	„	*id-jem*
vogjah	„	*vod-jah*
glogjem	„	*glod-jem;*

b) **t-j** daje jedan glas **ć**, n. pr.

ljući	od	*ljut-ji*
žući	„	*žut-ji*
lišće	„	*list-je*
braća	„	*brat-ja*
pruće	„	*prut-je*
vraćati	„	*vrat-jati*
uhvaćen	„	*uhvat-jen*
dopušćenje	„	*dopust-jenje*
benećem	„	*benet-jem;*

Pazi. Kada se ipak piše **dj** i **tj** a ne **gj** i **ć**, vidi § 22.

c) **z-j** daje jedan glas **ž**, n. pr.

brži	od	*brz-ji*
gažen	„	*gaz-jen*
grožah	„	*groz-jah*
dižem	„	*diz-jem;*

d) **s-j** daje jedan glas **š**, n. pr.

prošen	od	*pros-jen*
sjenokoša	„	*sjenokos-ja*
obješen	„	*objes-jen*
nošah	„	*nos-jah*
pišem	„	*pis-jem;*

e) **c-j** daje jedan glas **č**, n. pr.

lončar	od	*lonc-jar*
Jajčanin	„	*Jajc-janin*
Bistričanin	„	*Bistric-janin*
bačen	„	*bac-jen*
mičem	„	*mic-jem.*

2. Suglasnici jezični slijevaju se sa suglasnikom **j** ovako:

a) **l-j** daje jedan glas **lj**, n. pr.

seljak	od	*sel-jak*
veselje	„	*vesel-je*
mišlju	„	*misl-ju*
bjelji	„	*bjel-ji*
hvaljen	„	*hval-jen*
koljem	„	*kol-jem*
zahvaljivati	„	*zahval-jivati*
razmišljati	„	*razmisl-jati;*

b) **n-j** daje jedan glas **nj**, n. pr.

stanje	od	*stan-je*
kamenje	„	*kamen-je*
ranjen	„	*ran-jen*
zabranjivati	„	*zabran-jivati*
ispražnjivati	„	*isprazn-jivati*
Bošnjak	„	*Bosn-jak.*

3. Grleni suglasnici **k**, **g**, **h** slijevaju se sa suglasnikom **j** ovako:

a) **k-j** daje jedan glas **č**, n. pr.

Visočanin	od	*Visok-janin*
unučad	„	*unuk-jad*
jači	„	*jak-ji*
jačati	„	*jak-jati*
skačem	„	*skak-jem;*

b) **g-j** daje jedan glas **ž**, n. pr.

draži	od	*drag-ji*
laža	„	*lag-ja*
pomažem	„	*pomag-jem;*

c) **h-j** daje jedan glas **š**, n. pr.

duša od *duh-ja*
pušem „ *puh-jem*
gluši „ *gluh-ji*
tiši „ *tih-ji*
suši „ *suh-ji.*

4. Usneni suglasnici: **b, v, p, m,** ako iza njih slijedi **j**, umeću izmegju sebe i suglasnika **j** glas **l**, koji se sa **j** slijeva u jedan glas **lj**, n. pr.

tuplji mjesto *tup-ji*
življi „ *živ-ji*
slablji „ *slab-ji*
zdravlje „ *zdrav-je*
groblje „ *grob-je*
grmlje „ *grm-je*
Novljanin „ *Nov-janin*
gibljem „ *gib-jem*
hramljem „ *hram-jem*
dozivljem „ *doziv-jem*
skupljati „ *skup-jati*
pozdravljati „ *pozdrav-jati*
kupljen „ *kup-jen*
drobljen „ *drob-jen.*

Isto tako biva i kod suglasnika **f**, n. pr. *Vakufljanin* mjesto *Vakuf-janin.*

III. Izjednačivanje suglasnikâ.

1. Mukli suglasnik pretvara se ispred jasnoga u jasni, n. pr.

svadba mjesto *svatba*
zgaziti „ *sgaziti*
zbor „ *sbor*
zadužbina „ *zadušbina*
svjedodžba „ *svjedočba*
regbi „ *rekbi*
šezdeset „ *šesdeset (šestdeset).*

2. Jasni suglasnik ispred mukloga pretvara se u mukli, n. pr.

klupko mjesto *klubko*
potpis „ *podpis*
bokca „ *bogca*
slatko „ *sladko*
teško „ *težko*
oteščati „ *otežčati*
muški „ *mužki*
drukčije „ *drugčije*
zepsti „ *zebsti*
mnoštvo „ *množtvo*
istrčati „ *iztrčati*
iskopati „ *izkopati*
raspustiti „ *razpustiti*
usporediti „ *uzporediti*
besposlen „ *bezposlen.*

3. Suglasnik **s** pred nepčanim suglasnicima, osim pred **j**, pretvara se u **š**, a **z** u **ž**, n. pr.

ščepati mjesto *sčepati*
lišće „ *lisće*
pošljedica „ *posljedica*
prošnja „ *prosnja*
nošnja „ *nosnja*
grožgje „ *grozgje*
pažnja „ *paznja*
ražljutiti „ *razljutiti.*

Isto tako pretvara se i **h** pred **č** i **ć** u **š**, n. pr. *aščija, bašča* mjesto *ahčija, bahča; Bihać-Bišća* mjesto *Bihća, šći* mjesto *hći (kći), šćadijaše* mjesto *hćadijaše.*

IV. Razjednačivanje suglasnikâ.

Kada se dva jednaka suglasnika dese jedan do drugoga, onda se razjednače. To biva obično kod sastavina **tt** i **dt**, koje se pretvaraju u **st**, n. pr.

plesti od *pletti*
mesti „ *metti*
čast „ *čatt*
krasti „ *kradti*
sjesti „ *sjedti*
vlast „ *vladt.*

V. Izmjena ili premještaj suglasnikâ.

Katkad suglasnici mijenjaju svoja mjesta, te gdje je prvi stajao, dolazi drugi, a gdje je stajao drugi, dolazi prvi, n. pr.

mogila		mjesto	*gomila*
noriti		„	*roniti*
sav		„	*vas*
tko		„	*kto*
caklo	(=tsaklo)	„	*staklo*
doći	(=dotji)	„	*dojti*
naći	(=natji)	„	*najti*
poći	(=potji)	„	*pojti.*

VI. Otpadanje i ispadanje suglasnikâ.

1. Kada se u riječi dese dva jednaka suglasnika jedan do drugoga, onda prvi otpada. Ta dva suglasnika postaju često jednaka izjednačivanjem nejednakih (vidi III.). Tako

odati	mjesto	*oddati*		
podajnik	„	*poddajnik*		
iza	„	*izza*		
raznati	„	*razznati*		
rasuditi	„	*rassuditi*	od	*razsuditi*
raslati	„	*rasslati*	„	*razslati*
isjeći	„	*issjeći*	„	*izsjeći*
išarati	„	*iššarati*	„	*izšarati*
ražariti	„	*ražžariti*	„	*razžariti*
devedeset	„	*deveddeset*	„	*devetdeset*
šezdeset	„	*šezddeset*	„	*šestdeset.*

2. Suglasnik **v** iza suglasnika **b** otpada, n. pr.

oblak	mjesto	*obvlak*
običaj	„	*obvičaj*
objesiti	„	*obvjesiti*
obeseliti	„	*obveseliti*
obojak	„	*obvojak.*

3. Ispred suglasnika **n** ispadaju katkad suglasnici **b, d, t, k, p,** n. pr.

ginuti	mjesto	*gibnuti*
šinuti	„	*šibnuti*
otkinuti	„	*otkidnuti*

grnuti	mjesto	*grtnuti*
krenuti	„	*kretnuti*
pisnuti	„	*pisknuti*
tonuti	„	*topnuti.*

4. Zubni suglasnici **d** i **t** izbacuju se pred **c, č** i **dž,** n. pr.

srce	mjesto	*srdce*
kaca	„	*kadca*
ocijepiti	„	*odcijepiti*
očepiti	„	*odčepiti*
suče	„	*sudče*
kačara	„	*kadčara*
oca	„	*otca*
zadaci	„	*zadatci*
pače	„	*patče*
pličina	„	*plitčina*
očev	„	*otčev*
sadžija	„	*satdžija* ili
sačija	„	*satčija.*

5. Zubni suglasnici **d** i **t** u sastavini **zd, st** i **št** ispadaju pred **b, l, lj, n, nj,** n. pr.

gozba	mjesto	*gozdba*	od	*gostba*
rasla	„	*rastla*		
bolešljiv	„	*bolestljiv*		
košljiv	„	*kostljiv*		
bolesnik	„	*bolestnik*		
korisno	„	*koristno*		
pozno	„	*pozdno*		
igrališni	„	*igralištni*		
pozorišni	„	*pozorištni*		
kršnjak	„	*krstnjak*		
požnjaka	„	*pozdnjaka*		
godišnji	„	*godištnji.*		

6. Suglasnik **j** iza nepčanih suglasnika i iza **r** ispada, n. pr.

noću	mjesto	*noćju*
čagju	„	*čagjju*

krmelju	mjesto	*krmeljju*
učah	„	*učjah*
tražasmo	„	*tražjasmo*
trošah	„	*trošjah*
tajah	„	*tajjah*
tanjah	„	*tanjjah*
bregovi	„	*brjegovi*
vremena	„	*vrjemena*
bremena	„	*brjemena*
gori	„	*gorji*
širi	„	*širji*
orem	„	*orjem*
udaren	„	*udarjen*
borahu se	„	*borjahu se*
kašljem	„	*kašljjem*
penjem se	„	*penjjem*
češem	„	*češjem.*

§ 15. Kada suglasnik j ostaje iza nepčanih suglasnika i iza r.

Suglasnik **j** ostaje iza nepčanih suglasnika i **r** u ovim prilikama:

1. U svijem onijem riječima, u kojima je u starom jeziku izmegju ovijeh i glasa **j** stajao samoglasnik **i**, koji je u današnjem jeziku ispao. Tako:

riječju	mjesto	starijega	*riječiju*
orašje	„	„	*orašije*
perje	„	„	*perije*
Zagorje	„	„	*Zagorije*
božji	uz		*božiji.*

2. Obično ostaje **j** iza **r** i u ovijem riječima: *rječit, gorjeti, pogrješka, grješnik, starješina.*

Poglavlje drugo.

Slog.

Glava V.

§ 16. Što je slog.

Slog ili slovku čini ili samoglasnik sam ili samoglasnik s jednim ili više suglasnika, koji se zajedno mogu izgovoriti. Po tome svaka riječ sastoji od slogova ili slovaka, i može biti jedan, dva, tri, četiri i više slogova ili slovaka, te se po tome i riječi zovu jednosložne, dvosložne, trosložne, četverosložne i višesložne. Tako su:

a) jednosložne: *dom, brat, čas, rog, moj, tvoj, svoj, loj, boj, slog, lov;*
b) dvosložne: *majka, braća, sestra, zemlja, kuća, Petar;*
c) trosložne: *Andrija, bratova, zemljica, ptičica, lopata, sloboda, učenik, učitelj;*
d) četverosložne: *učilište, pozorište, prijateljstvo, starješinstvo;*
e) višesložne: *dokazivanje, preporučivanje.*

§ 17. Kako se dijele slogovi.

Slogovi mogu biti dvojaki:

1. *otvoreni,* koji se svršuju na samoglasnik, n. pr. *te-le, šte-ta, ku-ća, ško-la, pi-le, ja-to;*

2. *zatvoreni,* koji se svršuju na suglasnik, n. pr. *rog, dub, zub, grob, dom, slog, jad, stan, roj, boj, An-tun, in-tov, ov-com* i t. d.

§ 18. Količina slogova.

Slog je kratak ili dug.

Kratak se slog bilježi znakom ˘, a dug znakom ¯.

Tako n. pr. *bĕg, dnŏ, smŕt, Bōg, sīn, stō, kōst, tvŕd; čŏvjĕk, kămēn, rĭbă, rĭbē, pūtnīk, gŏspŏdār, gŏspŏdāră, glāvă, glāvē, pīsătĭ, pīšēm, tĕćī, tĕćēm* i t. d.

Glava VI.

§ 19. Naglasak ili akcenat.

Naglasak ili akcenat ona je sila glasa u izgovoru, kojom se jedan slog u riječi ističe iznad ostalih slogova, te se ovom silom vežu svi slogovi u jednu riječ.

Akcenat stoji uvijek na samoglasniku, a nigda na suglasniku; izuzimlje se samo suglasnik **r**, koji se i bez samoglasnika može izgovarati, pak onda može imati i naglasak.

Za označivanje naglaska upotrebljavamo četiri znaka, koje je uvèo Vuk Stefanović Karadžić, i to za kratke slogove ˋˋ (naglasak teški) i ˋ (naglasak poteški), a za duge ˊ (naglasak oštri) i ^ (naglasak zavinuti). Tako: *kȍlo, slȁma, dȑvo; nȍga, ȍtac, mȁgla, dȑžati, ljepȍta; — gláva, rúka, gospodára, tvŕda; dār, Bōg, tvrd.*

Pazi. Osim toga upotrebljava se katkad i znak ^ za duge a nenaglašene slogove, n. pr. ûčenîk, ûčenîkâ.

Slog s naglaskom *teškim* izgovara se kratko, glasom jačim i višim, kao da za samoglasnikom slijede dva suglasnika; a slog s naglaskom *poteškim* izgovara se glasom običnim, ali uvijek kratko, n. pr.

rȁno	izgovaraj	*ranno*
kȍlo	„	*kollo*
kȁmen	„	*kammen*
knjȉga	„	*knjigga.*

Slog s naglaskom *oštrim* izgovara se glasom dugim, koji raste s nižega na više; a slog s naglaskom *zavinutim* izgovara se glasom dugim, koji je u početku najviši, a kašnje pada na niže, ili drugim riječima: Kod oštrog se naglaska izgovara druga polovina samoglasnika glasom višim nego li prva, a kod zavinutog izgovara se obratno prva polovina samoglasnika glasom višim nego li druga, n. pr.

gláva	izgovaraj	*glaàva*
gospodára	„	*gospodaàra*
dār	„	*dȁar*
glāvu	„	*glȁavu.*

Primjedba. Najljepše nam se pokazuje ova narav dugih naglašenih slogova ondje, gdje je bio u staroslovjenskom jeziku samoglasnik ѣ (v. § 20. 4.); tu ima **ekavski** i **ikavski** govor po jedan dugi slog, a u **ijekavskom** govoru imamo po dva kratka. Tako

za	*lēp*	ili	*līp*	imamo	*lȉjep*
„	*lépa*	„	*lípa*	„	*lijȅpa*
„	*srédа*	„	*srída*	„	*srijȅda*
„	*srēdu*	„	*srīdu*	„	*srȉjedu*
„	*zévati*	„	*zívati*	„	*zijȅvati*
„	*zēvaju*	„	*zīvaju*	„	*zȉjevaju.*

Tako i ondje, gdje iza jednog samoglasnika ili samoglasnog **r** postaje još samoglasnik **o** od suglasnika **l**, n. pr.

za	*sēlski*	imamo	*sȅoski*
„	*zālva*	„	*zȁova*
„	*grlce*	„	*gr'oce*
„	*krílce*	„	*kriȍce*
„	*sélce*	„	*seȍce.*

Dodatak.

§ 20. I. Neki staroslovjenski samoglasnici.

1. Samoglasnici ъ i ь.

Samoglasnik ъ (jer tvrdo) glasio je u staroslovjenskome jeziku poput kratkoga **u**, a ь (jer meko) poput kratkoga **i**. Oba su se pisala i na kraju i u sredini riječi, i to ъ iza tvrdih suglasnika, a ь iza tvrdih i mekih. U današnjem su se jeziku ovi glasovi sasma izgubili, te se u sredini riječi često mjesto njih umeće **a**, na kraju riječi iščezavaju sasma. Tako:

sъto	danas	*sto*
sъnъ	„	*san*
sъna	„	*sna*
dьnь	„	*dan*
dьne	„	*dne*
pętъkъ	„	*petak*
pętъka	„	*petka*
otьcь	„	*otac*
otьca	„	*oca (otca)*
dъždь	„	*dažd*
dъžda	„	*dažda*
stьklo	„	*staklo.*

2. Samoglasnik ъь *(jeri).*

Ovaj je samoglasnik sastavljen od ъ i ь, a izgovarao se je u staroslovjenskom jeziku nekako muklo izmegju **u** i **i**; u današnjem jeziku odgovara mu samoglasnik **i**.

Tako:

rъьba	danas	*riba*
mъь	„	*mi*
vъь	„	*vi*
bъьti	„	*biti*
gъьbati	„	*gibati*

3. Samoglasnici ѧ i ѫ.

a) Samoglasnik ѧ pisao se je u staroslovjenskom jeziku mjesto **em, en, im, in,** ьm, ьn, a izgovarao se je kao **en** (kroz nos). U latinici ga običavamo označivati pismenom *ę*. U današnjem jeziku odgovara mu samoglasnik **e**, n. pr.

męso	danas	*meso*
čędo	„	*čedo*
vęzati	„	*vezati*
plemę	„	*pleme*
počęti	„	*početi*
uzęti	„	*uzeti*
tjemę	„	*tjeme.*

b) Samoglasnik ѫ pisao se je u staroslovjenskom jeziku mjesto **om, on, am, an,** ъm, ъn, a izgovarao se je kao **on** (kroz nos). U latinici ga običavamo označivati pismenom *ą*. U današnjem jeziku odgovara mu samoglasnik **u**, n. pr.

rąka	danas	*ruka*
mąka	„	*muka*
sąditi	„	*suditi*
pąknąti	„	*puknuti*
tąča	„	*tuča*
sąbota	„	*subota.*

4. Samoglasnik ѣ *(jat).*

Ovaj se je samoglasnik izgovarao u staroslovjenskom jeziku kao neka smjesa današnjih samoglasnika **e** i **i**, a iza nepčanih suglasnika govorilo se je **i** pisalo **a** mjesto ѣ.

Danas ga običavamo latinicom označivati ovako: **ê**, a neki su ga označivali i još ga označuju ovako: **ě**.

U današnjem jeziku govorimo i pišemo mjesto njega **je**, ako je ѣ bilo kratko, a **ije**, gdje je ѣ bilo dugo. Mjesto **ije** neki pišu **ie**.

Pazi. Ako bi to ê, t. j. **je** ili **ije**, imalo stajati pred samoglasnikom **o**, onda se mjesto **je** ili **ije** govori i piše **i**, n. pr. dio mjesto dijeo i t. d. (vidi § 14. I. B. 2.. — Isto tako biva i pred suglasnikom **j**, n. pr.

bjeh,	ali	*bijah*	mjesto	*bjejah*
sjeme,	„	*sijati*	„	*sjejati*
smijeh,	„	*smijati se*	„	*smjejati se*
prispjeti,	„	*prispijem*	„	*prispjejem.*

Osim što se staroslovjensko ѣ izgovara kao **je** ili **ije**, izgovara se i kao **i** i kao **e.**

Po izgovoru dakle toga samoglasnika i govor se zove a) *ikavština,* b) *ijekavština,* c) *ekavština.*

Po zemljopisnom položaju onijeh zemalja, u kojima je jedan ili drugi način govora običniji, ovi se govori i zovu ovako: ikavština *zapadni* govor, ijekavština *južni* govor, ekavština *istočni* govor.

Primjeri:

starosl.:	— ikavski:	— ijekavski:	— ekavski:
vѣra	— *vira*	— *vjera*	— *vera*
sѣno	— *sino*	— *sijeno*	— *seno*
dѣte	— *dite*	— *dijete*	— *dete*
lѣpo	— *lipo*	— *lijepo*	— *lepo*
slѣpo	— *slipo*	— *slijepo*	— *slepo*
tѣlo	— *tilo*	— *tijelo*	— *telo*
rѣka	— *rika*	— *rijeka*	— *reka*
mѣsto	— *misto*	— *mjesto*	— *mesto*
umѣti	— *umiti*	— *umjeti*	— *umeti.*

U Bosni se i Hercegovini govori ponajviše ijekavski, a mnogi govore i ikavski; no u književnom se jeziku ne upotrebljava ikavština, već samo ijekavština.

II. Pravopis.

§ 21. Pravopis fonetski i etimološki.

Naš se jezik piše dvojakim pravopisom: *fonetskim,* t. j. pravopisom po izgovoru ili sluhu, i *etimološkim,* t. j. pravopisom po korijenu ili osnovi riječi.

Običniji je i prikladniji pravopis fonetski, kojim i mi pišemo.

Razlike izmegju jednoga i drugoga pravopisa jesu ove:

1. Mjesto **ije** (za staro ѣ) piše se u etimološkom pravopisu uvijek **ie,** n. pr. fonetski: *lijepo, sijeno,* a etimološki: *liepo, sieno* (vidi § 20. 4).

2. Po etimološkom pravopisu ne nastaju promjene muklih i jasnih suglasnika kao što je rečeno u § 14. III. Tako se piše

etimološki:	— fonetski:
svatba	— *svadba*
svjedočba	— *svjedodžba*
zadušbina	— *zadužbina*
sbor	— *zbor*
svakdanji	— *svagdanji*
sgaziti	— *zgaziti*
robstvo	— *ropstvo*
družtvo	— *društvo*
podpis	— *potpis*
drugčije	— *drukčije*
gladko	— *glatko*
izkazati	— *iskazati.*

3. Nastavak etimološkog pravopisa *ĉtvo* piše se fonetski *štvo,* a nastavak *ćtvo* je fonetski *ćstvo:*

etimološki:	— fonetski:
junačtvo	— *junaštvo*
stanovničtvo	— *stanovništvo*
mogućtvo	— *mogućstvo*
pokućtvo	— *pokućstvo.*

4. Suglasnici **s** i **z** u etimološkom pravopisu ostaju pred nepčanim suglasnicima obično nepromijenjeni.

Tako se piše

etimološki:	— fonetski:
sčepati	— *ščepati*
izčešljati	— *iščešljati*
obezčastiti	— *obeščastiti*
izčupati	— *iščupati*
posljedica	— *pošljedica*
razljutiti	— *ražljutiti*
izčekati	— *iščekati*
izšarati	— *išarati*
razžariti	— *ražariti* (vidi § 14. III. 3 i VI. 1).

5. Suglasnik **gj** piše se u etimološkom pravopisu **dj,** osim u tugjim riječima, u kojima **gj** ostaje *(Gjuro, angjeo,* i t. d.), n. pr.

etimološki:	— fonetski:
vodja	— *vogja*
idjah	— *igjah*
mladji	— *mlagji*
sladji	— *slagji*
medju	— *megju*
ladja	— *lagja* (vidi § 14. II. 1. a).

Kada se **dj** piše i po fenetskom pravopisu, vidi § 22.

6. Suglasnik **l** iza samoglasnika **o** ostaje u etimološkom pravopisu obično nepromijenjen, n. pr.

etimološki:	— fonetski:	etimološki:	— fonetski:
dol	— *dô*	*gol*	— *gô*
sol	— *sô*	*stol*	— *stô*
sokol	— *sokô*	*vol*	— *vô*

(vidi § 14. I. B. 1.).

7. Po etimološkom pravopisu mogu i dva jednaka i slična suglasnika stajati jedan do drugoga, a po fonetskom prvi otpada, n. pr.

etimološki:	— fonetski:
oddati	— *odati*
izza	— *iza*
razznati	— *raznati*
razsuditi	— *rasuditi*
razslati	— *raslati*
izsjeći	— *isjeći*
bezsmrtan	— *besmrtan*
devetdeset	— *devedeset*
šestdeset	— *šezdeset* (vidi § 14. VI. 1.).

8. Zubni suglasnici **d** i **t** pred **c, č, dž** i od sastavine **st, št, zd** pred **b, l, n, lj, nj** ne izbacuju se u etimološkom pravopisu, n. pr.

etimološki:	— fonetski:
srdce	— *srce*
sudca	— *suca*
sudče	— *suče*
odčepiti	— *očepiti*
otca	— *oca*
otčev	— *očev*
satčija	— *sačija* ili
satdžija	— *sadžija*
koristno	— *korisno*
gostba	— *gozba*
bolestnik	— *bolesnik*
bolestljiv	— *bolešljiv*
pozorištni	— *pozorišni* itd. (v. § 14. VI. 4. i 5.)

9. Zamjenica **tko** piše se etimološki uvijek tako, a fonetski je običnije **ko** nego li **tko.**

§ 22. Suglasnici dj, tj — gj, ć.

Katkad i u fonetskom pravopisu ostaje **dj** i **tj** te se onda oba glasa izgovaraju svaki za se; a to biva onda, kada iza **t** ili **d** slijedi **je** kao zamjenik staroslovjenskog ѣ. U tom slučaju ne valja pisati **gj** i **ć**, već **dj** i **tj**, premda se po nekim krajevima i govori **gj** i **ć**. Tako

staroslovjenski:	— pravilno fonetski:
dѣdz	— *djed*
dѣvojka	— *djevojka*
vidѣti	— *vidjeti*
tѣrati	— *tjerati*
letѣti	— *letjeti*
hotѣti	— *htjeti.*

Kao pravilo može nam za to valjati izgovor ikavski ili ekavski; gdje se u tijem govorima čuje **d** i **t**, u ijekavskom se pridržava **d** i **t** pred **je**, n. pr.

ikavski: *divojka, did, htiti, letiti,*
ekavski: *devojka, ded, hteti, leteti,*
ijekavski: *djevojka, djed, htjeti, letjeti.*

§ 23. Suglasnici č i ć.

Često je početniku mučno, da li ima pisati **č** ili **ć**, s toga evo u kratko pravila:

A) **č** se piše, kad se u osnovi riječi nalazi **c** ili **k**, s toga valja paziti, otkle riječ dolazi.

Tako se piše:

*o***č***ev*	od	*ota***c**
*su***č***ev*	„	*suda***c**
*ov***č***ica*	„	*ov***c***a*
*nov***č***an*	„	*nova***c**

*čovječ**ij**i*	od	*čovje**k***
*juna**čk**i*	„	*juna**k***
*učeni**čk**i*	„	*učeni**k***
*djevoja**čk**i*	„	*djevoj**k**a.*

B) **ć** se piše:

1. na početku nekijeh riječi, koje valja iz običaja ili rječnika naučiti, kao: *ća, ćaba, ćaća, ćage, ćemane, ćebe, ćelav, ćemer, ćošak, ćorav, ćumur, ćuprija, Camil* i t. d.;

2. u ovijem riječima u sredini: *bećar, sirće, dućan, saćura, šićar, šećer, fućkati, kći, Lovćen, maćeha, mućak, naćve, nećak, obećati, opći, pleće, pluća, hećim, prćija, šćućuriti se, telećak, tisuća, kuća, kućište, veći, vijeće* i t. d.;

3. na kraju ovijeh riječi: *već, odveć, gluhać, moć, nemoć, pomoć, suproć, vruć, peć, puhać, zelembać, Bihać, noć.*

Tako i u riječima od ovijeh izvedenim, n. pr. *većina, većma, povećati, moćan, pomoćnik, vrućina, pećina, noćiti* i t. d;

4. u riječima deminutivnim ili umanjena značenja na *ić*, n. pr. *djetić, kraljić, lončić, novčić, kovčežić, simčić, mladić;*

5. u imenima porodičnim na *ić*, koja se izvagjaju većinom iz imena ličnih, n. pr.

Savić	od	*Sava*
Marić	„	*Mara*
Todorović	„	*Todor*
Mitrović	„	*Mitar*
Vujanović	„	*Vujan*
Vojnović	„	*vojno*
Kraljević	„	*kralj*
Terzić	„	*terzija*
Begović	„	*beg.*

Isto tako i u imenima za rodbinu na *ić: bratić, sestrić, stričević, amidžić;*

6. u imenicama na *ća*, koje su izvedene iz pridjeva, n. pr. *mirnoća, tankoća, goloća, hladnoća, vrsnoća, samoća, skupoća, teškoća;*

7. u pridjevima na *ći*, n. pr. *telећi, ovneći, krmeći, magareći, svinjeći, pileći, praseći, ždrebeći, domaći;*

8. u imenicama zbirnim (kolektivnim) srednjega roda, koje su nastavkom **je** izvedene iz imenica na **t**, tako da

se **tj** slijeva u **ć**, n. pr. *bi**ć**e* (bit), *cvije**ć**e* (cvijet), *pru**ć**e* (prut), *liš**ć**e* (list);

9. u instrumentalu (6. padežu) jednine od riječi, koje se svršuju na **t** ili **st**, n. pr. *pamet — pame**ć**u, smrt — smr**ć**u, milost — miloš**ć**u, svast — svaš**ć**u, starost — staroš**ć**u;*

10. u komparativu mjesto **tj**, n. pr. *ljući, žući, kraći* i u brojevima *treći, tisući;*

11. uvijek onda, kada je **ć** postalo od **kt, gt, ht**; a to biva:

a) u infinitivu, kada ne glasi na **ti**, već na **ći** mjesto **kti, gti, hti**, n. pr.

peći	mjesto	*pekti*
reći	„	*rekti*
leći	„	*legti*
žeći	„	*žegti*
vrći	„	*vrgti*
stići	„	*stigti*
vrijeći	„	*vrijehti.*

Pazi. Tako i **ići, doći, naći** itd. (vidi § 14. V.).

b) u ovijem riječima: *peć, moć, noć* i *kći;*

12. u glagolskom prilogu sadašnjem, n. pr. *pišući, kupujući, želeći, hvaleći, ljubeći;*

13. u prezentu glagola, koji glase na **em, eš** i t. d., ako u infinitivu glase na **ati**, pred kojim se nastavkom nalazi **t**, n. pr.

šetati se	—	*še**ć**em se*
benetati	—	*bene**ć**em*
svitati	—	*svi**ć**em*
lijetati	—	*lije**ć**em;*

14. u imperfektu glagola na **iti**, ako pred **iti** stoji **t**, n. pr.

mutiti	—	*mu**ć**ah*
ljutiti se	—	*lju**ć**asmo se*
pratiti	—	*pra**ć**ahu.*

Isto tako i u glagolskom pridjevu drugom i u imenicama, koje se od njega izvagjaju, n. pr. *mu**ć**en, razlju**ć**en, pra**ć**en, pla**ć**enik, mla**ć**enje, krš**ć**enje;*

15. glagoli nesvršeni na **ati,** izvedeni iz glagola svršenih na **iti,** koji pred **iti** imaju **t,** pišu se uvijek sa **ć** *(-ćati* mjesto *-tjati),* n. pr.

*pla**ć**ati*	od	*platiti*
*vra**ć**ati*	„	*vratiti*
*la**ć**ati*	„	*latiti*
*sje**ć**ati se*	„	*sjetiti se.*

Isto tako i imenice ženskoga roda na **ća** (mjesto **tja**), izvedene nastavkom **ja** od riječi na **t,** n. pr. *zadaća, plaća* (platiti), *sreća* (sretan), *braća* (brat), *svijeća* (svijetiti), i od ovijeh izvedene riječi: *zadaćnica, plaćica, srećan* i t. d.;

16. u glagolima iterativnim na *ivati* ili *avati,* kad se izvagjaju iz gore (u br. 14.) spomenutih, n. pr. *smućivati, podmićivati, isplaćivati, upućivati, opterećavati* i t. d.

§ 24. Suglasnik dž.

Znak za ovaj suglasnik uveo je u današnju ćirilicu Vuk Stefanović Karadžić; u latinici se piše **dž.** Piše se obično u tugjim riječima, n. pr. *džamija, hodža, hadžija, džamadan, džambas, džebe, džebana, dželat, džin, džilit, džulus, džaba, pendžer, fildžan, amidža, daidža, kafedžija, dućandžija, bojadžija* i t. d.

U domaćim riječima piše se **dž** samo onda, kad stoji mjesto **č** ispred jasna suglasnika, n. pr. *svjedodžba, narudžbina, otadžbina, srdžba.*

§ 25. Rastavljanje riječi na slogove.

Često se desi u pisanju, da se riječ ne može potpuno ispisati u istom retku, već joj treba jedan dio prenijeti u drugi redak. Tada treba ispisati potpun slog, a opet valja i prenijeti potpun slog. Treba dakle znati, kako se riječi rastavljaju na slogove. Za to vrijede ova pravila:

1. Ako se u riječi nalazi samo po jedan suglasnik izmegju dva samoglasnika, uzimlje se suglasnik drugom slogu, tako da je prednji slog otvoren, n. pr. *tra-va, sla-dak, slo-bo-da, pi-sa-no* i t. d.

2. Ako se u sredini riječi dese dva suglasnika, onda ih valja rastaviti tako, da prvi suglasnik pripada prvomu slogu, a drugi drugomu, tako da je prednji slog zatvoren, n. pr. *ljup-ko, gor-ko, slat-ko, krv-ca, noć-ca, Trav-nik, slo-bod-no, pi-san-ka* i t. d.

3. Sastavine **sk, st, št (šć)** ne rastavljaju se, već ostaju uvijek u jednom slogu, n. pr. *i-ska-ti, raj-ski, ze-malj-ski, pu-sti-ti, kr-sti-telj, pa-str-ma, ras-pu-šten, po-šte-nje, i-šte-mo, kr-šte-nje (i-šće-mo, kr-šće-nje).* Isto se tako ne rastavljaju ni sastavine **skr, str, stv, štv,** n. pr. *i-skra, se-stra, pri-ja-telj-stvo, kra-ljev-stvo, ju-na-štvo, u-red-ni-štvo.* (Ne valja dakle: *is-kati, rajs-ki, zemaljs-ki, kraljevs-tvo, poš-tenje* i t. d.)

4. Sastavljene se riječi rastavljaju na slogove onako, kako se od pojedinih riječi sastoje, n. pr. *ras-prava, iz-učiti, do-znati, na-platiti, do-ći, do-šli, pro-svjeta, o-stati, po-tražiti, na-staviti, ot-pasti, od-u-stati, pravo-slavni* (ne *pravos-lavni), blago-slov* (ıe *blagos-lov)* i t. d.

Pazi. U sastavljenim riječima rastavljaju se i sastavine **sk** i **st,** ako **s** pripada prvome, a **t** ili **k** dragome dijelu riječi, n. pr. **is-kusiti, ras-kopati, is-turiti, is-tražiti, ras-tegnuti.**

§ 26. Velika početna pismena.

Veliko se početno pisme upotrebljava:

1. na početku govora, n. pr.

B*io jedan car, pa imao tri sina.*

2. za tačkom, n. pr.

O*vo je gramatika bosanskoga jezika.* **N***apisana je južnim govorom.*

3. za dvotačkom onda, kada se u pripovijedanju navode čije riječi uprav onako, kako ih je on izgovorio. U toj prilici stoji obično i navodnik („. . . .“) ispred ovdje navedenih riječi i iza njih, n. pr.

Mlagji brat reče angjelu: „**E***to ti od mojih krušaka, od bratskih ne mogu ti dati.*“

4. za znakom pitanja, ako se njime završuje rečenica, n. pr. *Sto radiš, mili sinko?* **T***o bijahu riječi starca oca.*

5. za znakom klicanja, ako se njime završuje rečenica, n. pr. *Dao vam Bog svako dobro!* **T**ako *govore prosjaci moleći milostinju.*

6. obično i u pjesmi na početku svakoga stiha, n. pr.
Sastala *se četiri tabora*
Na *ubavu na polju Kosovu,*
Kod *bijele Samodreže crkve.*

Primjedba. Ako se kod znaka pitanja ili klicanja ne svršuje rečenica, već se nastavi, onda se iza ovijeh znakova piše maleno početno pisme, n. pr. *Babo!* **j**e *l' gotova večera?* **g**ovori *Jovo. — Bog s tobom, ženo!* **v**eli *muž.* Isto se tako piše malenim početnim pismenom i iza dvotačke, kada se iza ovog znaka samo hoće nešto da nabroji, n. pr. *Cesti govora jesu:* **i**menice, *pridjevi, zamjenice i t. d.*

7. u osobnim imenima ljudi, gradova, voda, gora, zemalja i ostrva, n. pr.

Franjo, **T**odor, **G**avro, **S**avka, **M**ejrema, **F**atima; **S**arajevo, **M**ostar, **Z**enica; **M**iljacka, **D**rina, **S**ava; **T**rebević, **V**elebit, **B**alkan; **H**ercegovina, **B**osna, **D**almacija; **B**rač, **H**var, **S**icilija i t. d.

Tako se piše i riječ *Bog* velikim početnim pismenom.

8. u prezimenima, n. pr. **V**ukasović, **T**odorović, **A**leksandrović, **M**ilošević, **V**ojnović i t. d.

9. Velikim početnim pismenom pišu se i opće imenice, pače i pridjevi uz njih, kada se upotrebljavaju kano osobna imena, n. pr. **C**rna **G**ora, **D**ebelo **B**rdo, **J**adransko **M**ore, **N**ovi **P**azar, **S**tari **M**ajdan.

10. Pridjevi izvedeni od imena ljudi i od prezimena pišu se velikim početnim pismenom, n. pr **F**ranjin, **T**odorov, **S**avkin, **Ć**amilov, **V**ukasovićev, **K**apetanovićev.

Pridjevi od imena gradova pišu se samo onda velikim početnim pismenom, kada uz koju opću imenicu označuju neko odregjeno mjesto, n. pr. **S**arajevsko *polje,* **J**ajačko *jezero,* **M**ostarsko *blato.*

11. Tako se velikim početnim pismenom pišu i drugi pridjevi, kad stoje uz osobna imena te s ovijema sačinjavaju jedno osobno ime, n. pr. *Petar* **V**eliki, *Karlo* **D**rački, *Stjepan* **P**rvovjenčani, **D**ônja *Tuzla,* **S**tara *Gradiška.*

Pazi. Imena dana i mjeseca pišu se malim početnim pismenom, n. pr. **n**edjelja, **u**torak, **o**žujak ili **m**arat, **t**ravanj ili **a**pril.

§ 27. Pokraćeno pisanje riječi.

Često nije potrebno, da se riječ piše potpuno, već se piše samo početni glas ili jedan dio riječi, ali tako, da se prekine ispred samoglasnika jednoga sloga. Iza takvih kratica stoji tačka. Tako:

A. ili *Ant.* = Antun, *uč.* = učenik, *o. g.* = ove godine, *o. m.* = ovog mjeseca, *a. vr.* = austrijske vrijednosti, *i t. d.* = i tako dalje, *pr. g.* = prošle godine, *pr. m.* = prošlog mjeseca, *g.* ili *gosp.* = gospodin, *pl.* = plemić, *p. n.* = punog naslova, *n. pr.* = na primjer, *r.* ili *razr.* = razred, *uč. III. r.* = učenik III. razreda, *vel. gimn.* = velika gimnazija, *presv.* = presvijetli, *preuzv.* = preuzvišeni i t. d.

Pazi. 1. Ako se piše više nego samo prvi glas riječi, ne valja pokraćivati tako, da bi se kratica svršavala s potpunim slogom. Tako bi pogrješno bilo pisati: **gos.** ili **gospo.** za gospodin, **uče.** za učenik, **raz.** ili **razre.** za razred, **gimna.** za gimnazija i t. d.
2. Riječi **doktor, gospoda** i **gospogja** ili **gospoja** obično se pokraćuju ovako **dr. gg., ggja.**

Dio II.
Nauka o oblicima.

Glava VII.

§ 28. Kako se riječi dijele.

Riječi u govoru mogu mijenjati svoj oblik ili pridržavati ga nepromijenjena. Prema tome su riječi ili *promjenljive* ili *nepromjenljive.*

Promjenljive se riječi dijele na *imena* i *glagole.*

Nepromjenljive se riječi zovu *čestice* (partikule).

Imena se nadalje dijele na ove vrste: a) *imenice,* b) *zamjenice,* c) *pridjeve,* d) *brojeve.*

Čestice jesu: a) *prilozi,* b) *prijedlozi,* c) *sveze,* d) *usklici.*

Razdjel prvi.
Riječi promjenljive.

§ 29. Kako se riječi mijenjaju.

Imena mijenjaju svoj oblik po *brojevima* i *padežima,* a glagoli po *licima, brojevima, načinima* i *vremenima.*

Mijenjanje imena zove se *deklinacija,* a mijenjanje glagola *konjugacija.*

Deklinacija je trovrsna:

a) *imenska* za imenice, pridjeve neodregjene i neke brojeve;
b) *zamjeničkа* za zamjenice;
c) *sastavljena* za odregjene pridjeve.

Odsjek prvi.
Imena.

§ 30. Broj imena.

Broja su dva:

1. *jednina,* kad se govori samo o jednom licu ili o jednoj stvari; isto tako i onda, kad se više prijedmeta smatra

kao jedan sam, n. pr. *sin, otac, majka, sestra, kuća, potok, brdo, mnoštvo, vojska, cvijeće, trnje, braća, djeca, gospoda, vlastela, telad, ždrebad;*

2. *množina,* kad se govori o više lica ili stvari, n. pr. *sinovi, starci, kuće, stanovi, stijene, volovi.*

Pazi. U staro je vrijeme imao naš jezik i **dvojinu,** kad bi se govorilo o dva lica ili o dvije stvari; no danas ima malo riječi, koje se po dvojini mijenjaju. Muške imenice uz brojeve **dva, tri, četiri** imaju dvojinu na **a,** ali se taj oblik ne mijenja, n. pr. **dva brata, tri vola, četiri štapa.**

3. Ima imenica, koje se i onda, kada znače jedan prijedmet, upotrebljavaju samo u množini. Takve jesu:

a) muškoga roda: *možgjani, okovi, ulozi, duhovi* (svetkovina);
b) ženskoga roda: *bisage, boginje, gaće, grablje, gusle, kozice, ljestve, mekinje, novine, nožice, ospice, poklade, saone, toplice, trice, trine, vile, vilice, zadušnice;*
c) srednjega roda: *jetra, kliješta, kola, njedra, usta, vrata.*

§ 31. Padeži imena.

Padeža imamo sedam, i to:

1. *prvi padež* ili *nominativ,*
2. *drugi padež* „ *genitiv,*
3. *treći padež* „ *dativ,*
4. *četvrti padež* „ *akuzativ,*
5. *peti padež* „ *vokativ,*
6. *šesti padež* „ *instrumental,*
7. *sedmi padež* „ *lokativ.*

Padeži se mogu najbolje raspoznavati po pitanjima, na koja oni stoje. Tako

1. *nominativ*	stoji	na	pitanje	*ko* ili *što,*
2. *genitiv*	„	„	„	*čiji, koga* ili *čega,*
3. *dativ*	„	„	„	*komu* ili *čemu,*
4. *akuzativ*	„	„	„	*koga* ili *što,*
5. *vokativ*	„			*na poziv,*
6. *instrumental*	„	„	„	*kim* ili *čim,*
7. *lokativ*	„	„	„	*o kom* ili *o čem..*

Poglavlje treće

Imenice.

Glava VIII.

§ 32. Što su imenice i kako se dijele.

Imenice su riječi, koje naznačuju kakvo lice, stvar ili pojam.

Dijele se na dvije glavne vrste:

1. *imenice stvarne (konkretne)*, koje naznačuju nešto, što samo za sebe postoji te se s toga može očima vidjeti ili rukom pipati, n. pr. *otac, stric, majka, tetka, dijete, Dragoje, Gavro, Ćamil, Milka, Fatima; kuća, stō, svijeća, šešir, noga, oko, sunce, stablo, zgrada, Sarajevo, Mostar, Bosna;*

2. *imenice misaone (apstraktne)*, koje naznačuju nešto, što samo za sebe ne postoji te se s toga ne može ni vidjeti ni pipati, već se samo pomišlja na drugim stvarnim prijedmetima, n. pr. *sila, starost, mladost, veselje, sreća, srdžba, ljepota.*

Imenice stvarne dijele se dalje na:

a) *imena osobna*, koja naznačuju samo pojedina lica ili pojedine stvari, kao što su: imena ljudi, gradova, gora, država, voda, ostrva, n. pr. *Petar, Anđja, Mostar, Velebit, Bosna, Austrija, Miljacka, Sava, Sicilija;*

b) *imena opća*, koja naznačuju lice ili stvar po vrsti, kojoj pripada, n. pr. *učenik, kuća, knjiga, polje, stijena, konj, gospodin, dijete.*

Imena opća dijele se opet na:

a) *imena skupna* ili *zbirna*, koja već u jednini naznačuju skup ili množinu lica ili stvari, n. pr. *vojska, jato, kamenje, cvijeće, trnje, telad, jarad, ždrebad* i t. d.;

b) *imena gradivna*, koja naznačuju gradivo, od kojega se što pravi, n. pr. *zlato, srebro, olovo, staklo, tutija, mjed, željezo, tuč* i t. d.

§ 33. Rod imenica.

Rod je imenica trovrstan: *muški, ženski* ili *srednji*, i možemo ga raspoznati na dva načina:

a) po *svršetku* riječi u prvom padežu jednine,

b) po *značenju.*

I. Po svršetku jesu:

A. muškoga roda:

a) imenice, koje se svršuju na suglasnik, a u genitivu jednine imaju **a**, n. pr. *kamen, prst, snijeg, lonac, nož;*

b) koje se svršuju na **o**, gdje je **o** postalo od **l**. Ovo se **l** u drugim padežima povraća; pred ovim se **o** nalazi uvijek kakav samoglasnik. N. pr.

pepeo	mjesto	*pepel,*	genitiv	*pepela,*
kotao	„	*kotal,*	„	*kotla,*
posao	„	*posal,*	„	*posla,*
vō (=voo)	„	*vol,*	„	*vola;*

c) koje se svršuju na **o**, a u genitivu imaju **a** ili **e**, n. pr. *Franjo, Mato, Mirko, Meho, đundo, gjogo.*

B. ženskoga roda:

a) imenice, koje se svršuju na **a**, n. pr. *kuća, staza, metla, tetka, majka;*

b) koje se svršuju na suglasnik, a u genitivu jednine imaju **i**; isto tako i imenice, koje se u prvom padežu jednine svršuju na **o**, koje je postalo od **l**, n. pr. *ljubav, stvar, ćud, krv, riječ, laž, kost, radost, žalost, sō* mjesto *sol, misao* mjesto *misal;*

c) imenice zbirne na **ad**, n. pr. *momčad, telad, junad, ždrebad, čeljad, janjad.*

C. srednjega roda:

imenice, koje se svršuju na **o** iza tvrdih suglasnika, a na **e** iza mekih, n. pr. *stablo, staklo, deblo, polje, stanje, cvijeće.*

II. Po značenju jesu:

A. muškoga roda:

sve imenice, koje naznačuju muško lice ili mušku životinju, n. pr. *Pavao, Todor, Mehmed, brat, otac, starac, junak, zlatar, kovač, vō, jelen, oroz, konj.*

Za to su muškoga roda i imenice na **a**, kada znače muško lice, n. pr. *Luka, Matija, Aleksa, Andrija, poglavica, gazda, vojvoda, starješina, vladika, vogja, kujundžija, sudija, kadija.*

Pazi. Ipak su ove imenice: **bena, straža, sirota, rgja, kukavica, pijanica, skitalica** ženskoga roda i onda, kada se upotrebljavaju za muško lice.

B. ženskoga roda:

sve imenice, koje naznačuju žensko lice ili žensku životinju, n. pr. *majka, sestra, strina, tetka, žena, mati, kći, Anka, Stana, Mara, Mejrema, Angja, krava, košuta, kokoš.*

C. srednjega roda:

a) imenice, koje naznačuju mlada životna bića, n pr. *dijete, ciganče, tele, pile, janje, ždrijebe;*

b) imena pojedinih pismena, n. pr. veliko **A**, malo **b**, veliko **C** i t. d.

§ 34. Primjedbe k rodu imenica.

1. Imena nekih životinja ne označuju jasno roda, te se upotrebljavaju jednako i za muško i za žensko; za takve se imenice kaže, da su općeg roda, n. pr. *slavulj, sova, kos, riba, rak.*

2. Imenice *glad, pečat, varoš, spomen, pozdrav, bol* i *otrov* upotrebljavaju se i kao muške i kao ženske te po tome glase u genitivu jednine na **a** ili na **i**: *glada* ili *gladi, varoša* ili *varoši.*

3. Imenica *večer* je sad muškoga, sad ženskoga roda (genitiv jednine *večera* ili *večeri*); a može i izgubiti krajnje **r**, pak je onda srednjega ili muškoga roda.

Glava IX.

Deklinacija imenica.

§ 35. Vrste imenica po deklinaciji.

Sve se imenice mijenjaju samo po imenskoj deklinaciji, a dijele se po nastavku prvog padeža jednine na pet vrsta:

1. Prve su vrste imenice muškog roda:

a) koje nemaju nastavka u nominativu jednine, kao n. pr. *jelen, kopač;*

b) lične imenice s nastavkom **o** ili **e**, n. pr. *Gavro, Stanoje.*

2. Druge su vrste imenice srednjega roda s nastavkom **o** ili **e** u nominativu jednine, n. pr. *selo, polje.*

3. Treće su vrste imenice ženskoga roda s nastavkom **a** u nominativu jednine, n. pr. *žena, ribica.*

4. Četvrte su vrste imenice ženskoga roda bez nastavka za nominativ jednine, n. pr. *stvar, kost.*

5. Pete su vrste imenice srednjega i ženskoga roda s osnovom na suglasnik, koji u nominativu jednine otpada. Po svršetku osnove dijele se ove imenice na četiri razdjela:

a) kojima se osnova svršuje na **n**, n. pr. *pleme,* genit. *plemena;*

b) kojima se osnova svršuje na **t**, n. pr. *tane,* genitiv *taneta;*

c) kojima se osnova svršuje na **s**, n. pr. *nebo,* množ. *nebesa;*

d) kojima se osnova svršuje na **r**; takve su *kći,* genit. *kćeri* i *mati,* genit. *matere.*

§ 36. Prva vrsta.

A. Deklinacija imenica, koje za prvi padež jednine nemaju padežnog nastavka.

1. Obrazac za imenice, kojima se osnova svršuje na tvrd suglasnik: **l, n, r; d, t; b, m, p, v; z** i **s**:

Jednina:

	živo:	neživo:
Nom.	*jelen*	**grad**
Gen.	**jelen-a**	*grad-a*
Dat.	*jelen-u*	*grad-u*
Akuz.	**jelen-a**	**grad**
Vok.	*jelen-e*	*grad-e*
Instr.	*jelen-om*	*grad-om*
Lok.	*jelen-u*	*grad-u*

Množina:

Nom.	*jelen-i*	*grad-ov-i*
Gen.	*jelen-a*	*grad-ov-a*
Dat.	*jelen-ima*	*grad-ov-ima*
Akuz.	*jelen-e*	*grad-ov-e*
Vok.	*jelen-i*	*grad-ov-i*
Instr.	*jelen-ima*	*grad-ov-ima*
Lok.	*jelen-ima*	*grad-ov-ima*

2. Obrazac za imenice, kojima se osnova svršuje na meki suglasnik: **j, gj, lj, nj, c, č, ć, š, ž, št:**

Jednina:

	živo:	neživo:
Nom	*kopač*	*prstić*
Gen.	*kopač-a*	*prstić-a*
Dat.	*kopač-u*	*prstić-u*
Akuz	*kopač-a*	*prstić*
Vok.	**kopač-u**	**prstić-u**
Instr.	**kopač-em**	**prstić-em**
Lok.	*kopač-u*	*prstić-u*

Množina:

Nom.	*kopač-i*	*prstić-i*
Gen.	*kopač-a*	*prstić-a*
Dat.	*kopač-ima*	*prstić-ima*
Akuz.	*kopač-e*	*prstić-e*
Vok.	*kopač-i*	*prstić-i*
Instr.	*kopač-ima*	*prstić-ima*
Lok.	*kopač-ima*	*prstić-ima*

B. Deklinacija imenica, koje za prvi padež jednine imaju padežni nastavak **o** *ili* **e.**

Nom.	**Mirk-o**	**Vasoj-e**
Gen.	*Mirk-a*	*Vasoj-a*
Dat.	*Mirk-u*	*Vasoj-u*
Akuz.	*Mirk-a*	*Vasoj-a*
Vok.	**Mirk-o**	**Vasoj-e**
Instr.	*Mirk-om*	*Vasoj-em*
Lok.	*Mirk-u*	*Vasoj-u*

Kao *Mirko* mijenjaju se sve imenice muškog roda, koje imaju nastavak **o** u nominativu jednine, i one na **e**, koje imaju pred **e** tvrd suglasnik, n. pr. *Boško, Živko, Marko, Manojlo, Vujo, Grujo, Huso, ujo, goljo, babo, pobro; Vule, Vide, Tade, Ile, Pavle, Tale.*

Kao *Vasoje* mijenjaju se sve imenice muškog roda, koje imaju u nominativu jednine nastavak **e**, a pred **e** mek suglasnik, n. pr. *Miloje, Bogoje, Blagoje, Gjorgje*

§ 37. Primjedbe k pojedinim padežima.

1. Svi se padežni oblici tvore od osnove, koja nam se najbolje pokazuje u genitivu jednine, ako odbacimo padežni nastavak **a**. Tako su genitivi jednine: *jelen-a, grad-a, kopač-a, prstić-a, vjetr-a, kašlj-a, ovs-a,* a osnove su: *jelen, grad, kopač, prstić, vjetr, kašlj, ovs.*

2. **Nominativ jednine,** koji nema padežnog nastavka, jednak je osnovi, n. pr. *jelen, grad, kopač, prstić;* ali

a) ako se osnova svršuje na **l**, ovo se u nomin jedn. obično mijenja u **o**, n. pr. *pepel-pepeo, dijel-dio* (vidi § 14. I. B.);

b) kad se osnova s ršuje na dva suglasnika, koja se ne bi mogla izgovoriti, umeće se megju njih **a**, n. pr. *vjet**a**r, kaš**a**lj, ov**a**s; držak-drška, češ**a**lj-češlja, ov**a**n-ovna, zaj**a**m-zajma, suž**a**nj-sužnja, ras**a**p-raspa, lak**a**t-lakta, ot**a**c-oca, sud**a**c-suca, zlikov**a**c-zlikovca, mudar**a**c-mudarca.*

Isto se tako ovo **a** umeće i u tugjim riječima, kojim se osnova svršuje na dva suglasnika, n. pr.

*dokumen**a**t* mjesto *dokument*,
*testamen**a**t* „ *testament*,
*fori**n**at* „ *forint*,
*pirin**a**č* „ *pirinč*,
*por**a**t* „ *port*,
*subjek**a**t* „ *subjekt*,
*repeten**a**t* „ *repetent*,
*sol**a**d* „ *sold.*

Osim nominativa jednine ima ovo **a** samo još genitiv množine.

Pazi. a) Ne umeće se **a**, kad se osnova svršuje na **zd, žd, st, št**, n. pr. **drozd, dažd, list, prišt.**

b) Umeće se **a** i onda, kada bi u nominativu jednine iza suglasnika stajalo **o**, koje je postalo od **l**. Tako n. pr.

kotl-a,	nominativ	kot**a**o	mjesto	kot**a**l,
posl-a,	„	pos**a**o	„	pos**a**l,
orl-a	„	or**a**o	„	or**a**l,
ugl-a	„	ug**a**o	„	ug**a**l,
pakl-a	„	pak**a**o	„	pak**a**l.

c) Dvo- i višesložne riječi, koje se u nom. jedn. svršuju na **l a c**, pretvaraju ovo **l**, kad **a** ispred **c** ispada, u **o**. Tako imamo n. pr. **kolac-koca** mjesto **kooca, stolac-stoca** mjesto **stooca, dolac-doca** mjesto **dooca, nosilac-nosioca, pratilac-pratioca, trgalac-trgaoca, vladalac-vladaoca, žetelac-žeteoca.** Tako i **teoci-telaca.**

Ipak neke riječi pridržavaju **l** nepromijenjeno, a najobičnije su ove: **dulac-dulca, krvopilac-krvopilca, nevaljalac-nevaljalca, prelac-prelca, svilac-svilca, stalac-stalca, tulac-tulca, ubilac-ubilca, žalac-žalca, zalac-zalca.**

Riječ **palac** ima **palca**, množ. **palci**, no u točku glasi **paoca, paoci** i t. d.

d) Od jednosložnih riječi izbacuju samoglasnik **a** ove: **pas-psa, san-sna, šav-šva**; a pridržavaju ga ove: **dan-dana, lav-lava, mač-mača, panj-panja, lan-lana.**

e) Od dvo- ili višesložnih riječi pridržavaju **a** ove: **kozlac-kozlaca, kotlac-kotlaca, mudrac-mudraca, mrtvac-mrtvaca, prijesnac-prijesnaca, tjesnac-tjesnaca, loznac-loznaca, tovar-tovara, zagar-zagara, ogar-ogara, šaran-šarana,**

župan-župana, Stojan-Stojana, kalpak-kalpaka, bajrak-bajraka ili barjak-barjaka, dukat-dukata, soldat-soldata.

Riječi hrbat i Bihać izbacuju **a** ili pridržavaju: hrpta ili hrbata, Bišća ili Bihaća.

f) Od osnova mozg i drozg (gen. mozga, drozga) glasi nom jedn. **mozak, drozak.**

3. Riječi, koje naznačuju kakvo životno biće (čovjeka ili životinju), imaju **akuzativ jednine** kao i genitiv, a druge, koje naznačuju neživotno biće, imaju akuzativ jednak nominativu. Tako n. pr.

čovjeka, brata, prijatelja, starca } genitiv i akuzativ;

kašalj, češalj, mač, ključ, barjak } nominativ i akuzativ.

4. **Vokativ jednine.**

a) Riječi, kojima se osnova svršuje na meke suglasnike **j, lj, nj, gj, č, ć, š, ž,** glase u vokativu jednine na **u**, a sve ostale na **e**, n. pr. *maču, kralju, konju, zmaju, Ivaniću, kopaču, Mišu, mužu; jelene, sine, brate, robe, ždrale, sokole.*

Pazi. U narodnoj se pjesni čuje katkad **e** mjesto **u**, n. pr. zmaje, kralje.

b) Riječi, koje se svršuju na **ar**, imaju vokativ na **u** ili na **e**, n. pr. *car-care* ili *caru, češljar-češljare* ili *češljaru, čizmar-čizmare* ili *čizmaru, drugar-drugare* ili *drugaru, glavar-glavare* ili *glavaru, gospodar-gospodare* ili *gospodaru, pisar-pisare* ili *pisaru, vratar-vratare* ili *vrataru.*

c) Ako se osnova svršuje na **c** ili **z** ili na grleno **k, g, h,** nastaju pred samoglasnikom **e** promjene po § 14. I. A. 1. Tako n. pr. *starac-starče, otac-oče, knez-kneže, vitez-viteže, čovjek-čoviječe, junak-junače, Bog-Bože, duh-duše.*

Pazi. 1. Riječi tugje na **z** ne pretvaraju **z** u **ž**, n. pr. ugursuze, kalauze.

2 Mjesto **e** imaju **u**:

a) riječi na **čak** i **tak**, u kojima je **a** u nom. jedn. umetnuto, n. pr. mačak-mačku, patak-patku, tetak-tetku.

b) mozak-mozgu, drozak-drozgu, konjic-konjicu, Francuz-Francuzu.

3. Riječ sinak glasi u vokativu sinko, a posinak-posinko i posinče.

d) Vokativ imenica na **o** i **e** jednak je nominativu, n. pr. *Mirko, Stanoje* i t. d.

5. **Instrumental jednine.**

a) Riječi, kojima se osnova svršuje na **j, lj, nj, gj, č, ć, c, š, ž,** glase u instrumentalu jednine na **em**, a sve druge na **om**, n. pr. *kraj-krajem, kralj-kraljem, češanj-češnjem, mladić-mladićem, kopač-kopačem, stric-stricem, Miloš-Milošem, nož-nožem.*

Pazi. 1. Tako mogu **em** imati i riječi na **št**, n. pr. prišt-prištem ili prištom, plašt-plaštem ili plaštom, hrušt-hruštem ili hruštom.

2 mjesec ima mjesecom i mjesecem, a jež i zec samo ježom i zecom; tako i Beč-Bečom.

b) Riječi na **ar** imadu **em** ili **om**, n. pr. *car-carem* ili *carom, gospodar-gospodarom* ili *gospodarem, pastir-pastirom* ili *pastirem, vozar-vozarom* ili *vozarem.*

c) Riječ *put* glasi dvojako: *putem,* ako stoji bez prijedloga, *putom,* ako stoji s prijedlogom.

d) Riječi na **o**, ako i stoji pred ovim mek suglasnik, ali znače čovjeka, glase u instrumentalu jednine na **om**, n. pr. *Vujo-Vujom, Lujo-Lujom, Mujo-Mujom, braco-bracom.*

6. **Nominativ množine.**

a) Sve imenice prve vrste glase u nominativu množine na **i.**

b) Mnoge jedno- i dvosložne riječi primaju do osnove u svim padežima množine umetak **ev** iza mekih suglasnika, a **ov** iza tvrdih, n. pr. *kraj-krajevi, kralj-kraljevi, vonj-vonjevi, mač-mačevi, koš-koševi, prišt-prištevi, hrušt-hruštevi, nož-noževi, dužd-duždevi; put-putovi, rob-robovi, grad-gradovi, vô-volovi, golub-golubovi, sokô-sokolovi.*

Pazi. Taj umetak primaju obično jednosložne riječi, a dvosložne mogu glasiti i bez njega. Tako n. pr. golubi i golubovi, sokoli i sokolovi, labudi i labudovi.

Riječi pas, san, šav glase: psi, sni, švi.

c) Riječi na **c** i **z**, ako primaju umetak **ev**, mijenjaju **c** i **z** u **č** i **ž**, n. pr. *stric-stričevi, zec-zečevi, knez-kneževi, otac-očevi, kolac-kočevi.*

d) Riječi *brat, gospodin* i *vlastelin* nemaju prave množine, već se mjesto ove upotrebljavaju zbirna imena: *braća, gospoda* i *vlastela*, koja se mijenjaju kao imenice treće vrste u jednini.

Pazi. Riječ brat uz kakav broj može glasiti u genitivu množine i brata, n. pr. Imam doma devet milih brata (nar. pjesna) mjesto devetero mile braće.

e) Riječ *čovjek* nema množine, već se za to uzima riječ *ljudi,* koja se mijenja ovako: nom. i vok. *ljudi,* genit. *ljudi,* dat. instr. i lok. *ljudima* ili *ljudma.*

f) Riječi, kojima se osnova svršuje na grleno **k, g, h**, pretvaraju ga pred nastavkom **i** po § 14. III. A. 2, n. pr. *junak-junaci, gjak-gjaci, učenik-učenici, Bog-Bozi* (i *Bogovi*), *rog-rozi* (i *rogovi*), *prijedlog-prijedlozi, duh-dusi, orah-orasi* i t. d.

g) Riječi, koje znače, kojega je ko naroda, iz kojega mjesta ili kojega staleža, i svršuju se na **in** ili **janin**, izbacuju u množini slog **in** pred nastavkom **i**, n. pr. *Srbin-Srbi, Rimljanin-Rimljani, Zećanin-Zećani, gragjanin-gragjani.*

Riječ *Turčin* (mjesto *Turkin*) ima *Turci*, gen. *Turaka*

Pazi. Dalmatin glasi Dalmatini, tugjin-tugjini.

7. Genitiv množine.

a) U starom jeziku ovaj padež nije imao nikakva nastavka, već mu se je samo zadnji slog otezao, tako n. pr. *jelên, štapôv;* kasnije pridošlo mu je još i **a**, te prema tome danas taj padež glasi: *jelena, štapova*. Ovo je **a** dugo te se u pisanju označuje **â**, ako se inače ne bi poznavalo, da je to genitiv množine, n. pr. *jelenâ, gjakâ*.

b) Riječi, koje imaju u nominativu jednine umetnuto **a** (vidi § 37. 2), pridržavaju ga i u genitivu množine, n. pr. *dokumenat, dokumenta : dokumenata; testamenat, testamenta : testamenata; otac, oca : otaca; držak, drška : držaka; češalj, češlja : češalja; jaram, jarma : jarama; pas, psa : pasa; vladalac, vladaoca : vladalaca; nosilac, nosioca : nosilaca; Turci : Turaka.*

Riječi na **st, št, zd, žd**, koje nemaju u nominativu jednine umetnuto **a**, nemaju ga ni u gen. množ., n. pr. *plast-plastâ, prišt-pristâ, drozd-drozdâ, dažd-daždâ.*

c) Ove riječi imaju gen. množ. ovako:

put-putî	ili	*putâ,*
gost-gostî	ili	*gostiju,*
crv-crvî	ili	*crvâ,*
mrav-mravî	ili	*mravâ,*
nokat-noktî	ili	*nokata* i *noktiju,*
mjesec-mjesecî	ili	*mjesecâ,*
prst-prstî	ili	*prstâ* i *prstiju,*
forinat-forintî	ili	*forintâ* i *forinata,*
sahat-sahatâ	ili	*sat-satî,*
dinar-dinarî	ili	*dinarâ.*

8. Akuzativ množine

riječi *gost* glasi *goste* i *gosti*.

9. Dativ, instrumental i lokativ množine.

Ova tri padeža glase jednako na **ima**, n. pr. *jelenima, kopačima.* No u starom jeziku svaki je od njih glasio drukčije,

i to: *a)* dativ množine kao i instrumental jednine na **om** ili **em**, n. pr. *jelenom, kopačem; b)* instrumental množine na **i**, n. pr. *jeleni, kopači; c)* lokativ množine na ih, n. pr. *jelenih, kopačih.* Tako se po nekim krajevima i danas govori, a neki tako i pišu. Tako stariji dativ množ. od *Turci* glasi *Turkom*, a od *ljudi-ljudem.*

Pazi. Mjesto **ima** glase ova tri padeža na **ma** u riječi: konj-konjma; a jedno se i drugo govori u riječima: ljudi-ljudima i ljudma, zub-zubima i zubma.

10. Riječ **dan** mijenja se ovako:

	Jednina:	Množina:
Nom.	*dan*	*dani, dni, dnevi*
Gen.	*dana, dnevi, dneva, dne*	*dana, dneva*
Dat.	*danu, dnevu, dnevi*	*danima, dnevima*
Akuz.	*dan*	*dane, dni, dnevi, dneve, dne*
Vok.	*danu, dane*	*dani*
Instr.	*danom, dnevom, danju, dnevlju*	*danima, dnevima*
Lok.	*danu, dne, dnevi, dnevu*	*danima, dnevima.*

§ 38. Druga vrsta.

1. Obrazac za riječi, koje u nominativu jednine imaju nastavak **o**:

	Jednina:	Množina:
Nom.	*sel-o*	*sel-a*
Gen.	*sel-a*	*sel-a*
Dat.	*sel-u*	*sel-ima*
Akuz.	*sel-o*	*sel-a*
Vok.	*sel-o*	*sel-a*
Instr.	*sel-om*	*sel-ima*
Lok.	*sel-u*	*sel-ima*

Tako se mijenjaju sve imenice srednjega roda, koje u nominativu jednine glase na **o**, n. pr. *mjesto, sedlo, stablo, grlo, rebro, gumno, oko, uho, veslo* i t. d.

2. Obrazac za riječi, koje u nominativu jednine imaju nastavak **e**:

	Jednina:	Množina:
Nom.	*polj-e*	*polj-a*
Gen.	*polj-a*	*polj-a*
Dat.	*polj-u*	*polj-ima*
Akuz.	*polj-e*	*polj-a*
Vok.	*polj-e*	*polj-a*
Instr.	*polj-em*	*polj-ima*
Lok.	*polj-u*	*polj-ima*

Tako se mijenjaju sve imenice, koje se svršuju u nominativu jednine na **e**, a pred ovim imadu mek suglasnik, **n**. pr. *cvijeće, grmlje, grožgje, lišće, gojilište, more, šetalište, dvorište* i t. d.

§ 39. Primjedbe k ovoj vrsti.

1. Srednji rod ima uvijek tri padeža jednaka u jednini i u množini: **nominativ, akuzativ** i **vokativ.** Ova tri padeža glase u množini uvijek na **a**, a u jednini na **o** ili na **e**.

2. Riječ *more* glasila je prije *morje;* za to se i svršuje na **e**, a ne na **o.**

3. Za **genitiv množine** vrijedi i ovdje ono, što je rečeno kod prve vrste, t. j. svršuje se na dugo **a**, **n**. pr. *selâ, poljâ;* a kad se osnova svršuje na dva suglasnika osim **st, št, zd,** rastavljaju se ti suglasnici umetnutim **a**, n. pr. *rebro-rebara, veslo-vesala, koplje-kopalja, srce* (mjesto *srdce*)*-srdaca, puce* (mjesto *putce*)*-putaca, krioce* (mjesto *krilce*)*-krilaca, gr'oce* (mjesto *grlce*)*-grlaca; mjesto-mjestâ, pozorište-pozorištâ, gnijezdo-gnijezdâ.*

Pazi. Riječi na s t v o i š t v o malo se upotrebljavaju u množini; ali i one, kad se upotrebljavaju u genitivu množine, umeću **a**, n. pr. sredstvo-sredstava, društvo-društava, prijateljstvo-prijateljstava. U riječima m j e s t o, d j e l o, l j e t o, akoprem je početni slog u genit. množ. dug, piše se ipak **je**, a na **ije**, dakle m j e s t â, d j e l â, l j e t â.

4. Što je rečeno u prvoj vrsti o **dativu, instrumentalu** i **lokativu množine,** vrijedi i za ovu vrstu.

5. Riječi **oko** i **uho** mijenjaju se u jednini pravilno kao *selo;* a za množinu uzimlju starinsku dvojinu: *oči, uši* te se mijenjaju po četvrtoj vrsti ovako:

Nom.	*oči*	*uši*
Gen.	*očiju*	*ušiju*
Dat.	*očima*	*ušima*
Akuz.	*oči*	*uši*
Vok.	*oči*	*uši*
Instr.	*očima*	*ušima*
Lok.	*očima*	*ušima*

Pazi. 1. Stariji lokativ glasi kao i genitiv: o č i j u, u š i j u.
2. Ako se razumiju te stvari u mreže ili mosta, lonca i t. d., onda glase u množini pravilno: o k a, u h a.

§ 40. Treća vrsta.

Obrazac za riječi ove vrste:

	Jednina:	Množina:
Nom.	*žen-a*	*žen-e*
Gen.	*žen-e*	*žen-a*
Dat.	*žen-i*	*žen ama*
Akuz.	*žen-u*	*žen-e*
Vok.	*žen-o*	*žen-e*
Instr.	*žen-om*	*žen-ama*
Lok.	*žen-i*	*žen-ama*

Tako se mijenjaju sve imenice ženskoga roda s nastavkom **a** u nominativu jednine, osim toga imena ljudi na **a** (vidi § 33. II. A.) i zbirna imena: *braća, gospoda, vlastela* (vidi § 37. 6. d) i *djeca* (od *dijete).*

§ 41. Primjedbe k ovoj vrsti.

1. Mnoge imenice, koje se od mila govore i svršuju u **nominativu jednine** na **e,** idu po ovoj vrsti, ali u **vokativu jednine** glase isto kao i u nominativu. Tako: nom. i vok. *Jele, Mare, Stane,* akuz. *Jelu, Maru, Stanu* i t. d.

Isto se tako imena ljudi i druga na **o** i na **e** (§ 36. B.) mogu mijenjati i po ovoj vrsti, samo što u vokativu glase kao i u nominativu. Takove su riječi: nom. i vok. *Franjo, Grujo, Vujo* ili *Frane, Ive, Mile;* akuz. *Franju, Gruju, Vuju, Franu, Ivu, Milu;* dat. *Franji, Vuji, Frani* i t. d.

2. U **dativu** i **lokativu jednine** mijenjaju se grleni suglasnici pred **i** po § 14. I. A. 2., n. pr. *ruka-ruci, vladika-vladici, noga-nozi, sluga-sluzi, svrha-svrsi, snaha-snasi.*

Pazi. Ako pred grlenim suglasnicima stoje glasovi: **t, z, c, ć, č,** grleni se ne mijenjaju, n. pr. patka-patki, mazga-mazgi, kocka-kocki, voćka-voćki, mačka-mački.

Iza **s** i **š** grleni ili se mijenjaju ili ne mijenjaju, n. pr. vojska-vojsci ili vojski, puška-pušci ili pušk i.

3. **Vokativ jednine.**

Riječi tro- i višesložne na **ica** imaju vok. jedn. na **e,** a dvosložne imaju na **o**, n. pr. Milica-Milice, Ružica-Ružice, vodica-vodice; ptica-ptico, klica-klico, žica-žico.

Pazi. a) Ove riječi glase ipak i na **o**: kukavica-kukavico, nesretnica-nesretnico, pijanica-pijanico, poglavica-poglavico, sirotica-sirotico, zaručnica-zaručnico.

b) Imena ljudi i žena od dva sloga na **a** imaju u vokativu **o**, ako u nominativu jednine imaju naglasak oštri (´), koji u vokativu mijenjaju u zavinuti (ˆ); ako li je u nominativu koji drugi na-

glasak, onda glase u vokativu kao i u nominativu. Isto tako glasi vokativ ličnih imena, koja imaju više od dva sloga, jednako nominativu, n. pr. Jána-Jâno, Jéla-Jêlo; Säva-Säva, Lûka-Lûka; Ilija-Ilija, Matija-Matija.

4. Riječi, kojima se osnova svršuje na dva suglasnika, umeću u **genitivu množine** samoglasnik **a**. Tako: *djevojka-djevojaka, kletva-kletava, crkva-crkava, ovca-ovaca, sestra-sestara, gusle-gusala, jasle-jasala.*

Kod sastavina **st, zd, št, šč** ne umeće se **a**, n pr. *lasta-lastâ, tašta-taštâ, bašča-baščâ, zvijezda-zvijezdâ.*

Pazi. Ove riječi glase u genitivu množine ovako: breskva-bresaka ili praskva-prasaka, lagja-lagjâ i lagjî, vrsta-vrstâ i vrstî, forinta-forintâ i forintî, aspra-aspara i asprî, banka-banaka i bankî, noga-nogâ i nogû, ruka-rukâ i rukû, sluga-slugû i slugâ.

5. Stariji oblici za **dat. instr.** i **lokat. množine** glase u ovoj vrsti ovako: *a*) dat. na **am**, n. pr. *ženam, sestram; b)* instr. na **ami**, n. pr. *ženami, sestrami; c*) lok. na **ah**, n. pr. *ženah, sestrah.* Ali *noga* i *ruka* glase *nogû* i *rukû* (mjesto *nogah, rukah).*

6 Riječ **doba** srednjega je roda, te ostaje uvijek nepromijenjena, osim što može u genitivu jednine glasiti *dobi.*

§ 42. Četvrta vrsta.

Obrazac za ovu vrstu:

	Jednina:	Množina:
Nom.	*stvar*	*stvar-i*
Gen.	*stvar-i*	*stvar-i*
Dat.	*stvar-i*	*stvar-ima*
Akuz.	*stvar*	*stvar-i*
Vok	*stvar-i*	*stvar-i*
Instr.	*stvar-i* ili *stvar-ju*	*stvar-ima*
Lok.	*stvar-i*	*stvar-ima*

Tako se mijenjaju sve imenice ženskoga roda, koje za nominativ jednine nemaju nastavka, a u genitivu jednine imaju nastavak **i**.

§ 43. Primjedbe k ovoj vrsti.

1. Riječi, kojima se osnova svršuje na dva suglasnika, imaju u **nominativu** i **akuzativu jednine** umetnuto **a**. Tako:

gen. *ravn-i*, a nom. i akuz. *ravan,*
„ *pjesn-i*, „ „ „ „ *pjesan.*

Ako je drugi suglasnik **l**, mijenja se u **o**, n. pr.

gen. *pogibl-i*, nom. i akuz. *pogibao,*
„ *misl-i*, „ „ „ *misao.*

Tako se l mijenja u **o** i u riječi *sô* mj. *soo* od *sol.*

2. Za **instrumental jednine** bio je u starom jeziku nastavak **iju**, n. pr. *kostiju;* a danas se upotrebljava za taj padež i prva polovina (**i**) i druga (**ju**) kao samostalan nastavak, te prema tome glasi taj padež dvojako: *stvari* i *stvarju.*

Pred nastavkom **ju** nastaju ove glasovne promjene:

a) ako se osnova svršuje na **č, š, ž** ili **r**, ostaje **j** od nastavka **ju**, n. pr. *riječ-riječju, kokoš-kokošju, laž-lažju, stvar-stvarju*;

b) ako se osnova svršuje na **l** ili **n**, onda se ti glasovi sa **j** slijevaju u jedan glas **lj** ili **nj**, n. pr. *so-solju* mjesto *sol-ju, zelen-zelenju* mjesto *zelen-ju*;

c) ako se osnova svršuje na **d** ili **t**, ovi se glasovi sa **j** slijevaju u jedan glas, i to **d-j** u **gj**, a **t-j** u **ć**, n. pr. *zapovijegju* od *zapovijedju, smrću* od *smrtju.*

Pazi. Ako u osnovi pred **l, n, t** stoji suglasnik **s** ili **z**, onda se pred **lj, nj, ć** mijenja i **s** u **š**, a **z** u **ž**, n. pr. mišlju od misl-ju, smržlju od smrzl-ju, pliješnju od plijesn-ju, bojažnju od bojazn-ju, mašću od mast-ju, milošću od milost-ju, žalošću od žalost-ju.

d) ako se osnova svršuje na **b, p, m** ili **v**, umeće se megju te glasove i nastavak **ju** suglasnik **l**, koji se sa **j** slijeva u jedan glas **lj**, n. pr.

zob-zoblju mjesto *zobju,*
kap-kaplju „ *kapju,*
krv-krvlju „ *krvju,*
ozim-ozimlju „ *ozimju*;

e) ako se osnova svršuje na **ć, gj** ili **lj**, onda **j** od nastavka **ju** otpada, n. pr. *noć-noću, moć-moću, čagj-čagju, obitelj-obitelju.*

3. Ima riječi ove vrste, koje mogu imati **genitiv množine** dvojako. Ove su: *oko, uho, uš (vaš)*: gen. množ. *očî, ušî, úšî (vašî)* ili običnije: *očiju, ušiju, úšiju; kost: kostî* ili *kostiju, kokoš: kokošî* ili *kokošiju, prsi: prsî, prsiju* ili *prsâ, pleći* (množ. uz *pleća* od jednine *pleće)*: gen. množ. *plećî* ili *plećâ.*

4. Riječi na **ad** (imena zbirna) mogu se mijenjati i po jednini i po množini, i mogu u **dativu, instrumentalu** i **lokativu množine** izgubiti **i** od nastavka **ima**, n. pr. *teladma.*

Isto tako **i** mogu izgubiti i riječi, koje se svršuju na **č** ili **r**, n. pr. *riječ-riječma, stvar-stvarma.*

5. Po ovoj vrsti čuje se i množina *gusli, jasli* uz *gusle, jasle* (što je po trećoj vrsti).

6. Stariji oblici za **dativ, instrumental** i **lokativ množine** glase u ovoj vrsti ovako: *a)* dativ na **im**, n. pr. *stvarim; b)* instrumental na **mi**, n. pr. *stvarmi; c)* lokativ na **ih**, n. pr. *stvarih.*

§ 44. Peta vrsta.

Po ovoj se vrsti mijenjaju imenice srednjega i dvije imenice ženskoga roda, kojima se osnova svršuje na suglasnik, a za nominativ jednine nemaju nastavka.

Dijele se na:

1. osnove na **en**: *imen,*
2. „ „ **et**: *telet,*
3. „ „ **es**: *nebes,*
4. „ „ **er**: *kćer, mater.*

I Obrazac za osnove na **en**:

	Jednina:	Množina:
Nom.	*pleme*	*plemen-a*
Gen.	*plemen-a*	*plemen-a*
Dat.	*plemen-u*	*plemen-ima*
Akuz.	*pleme*	*plemen-a*
Vok.	*pleme*	*plemen-a*
Instr.	*plemen-om*	*plemen-ima*
Lok.	*plemen-u*	*plemen-ima*

Primjedbe k ovom obrascu.

1. Riječi ovoga obrasca slijevale su u **nominativu, akuzativu** i **vokativu jednine** u starom jeziku **en** u nosno Ѧ, kojemu odgovara danas čisto **e**, n. pr. *pleme,* osn. *plemen.*

2. Tako se mijenjaju ove riječi: *breme-bremena, ime-imena, rame-ramena, sjeme-sjemena, tjeme-tjemena, šljeme-šljemena, vime-vimena, vrijeme-vremena.*

Pazi. Riječ r a m e može glasiti i r a m o, ali je običnije prvo.

II. Obrazac za osnove na **et**:

	Jednina:	Množina:
Nom.	*tane*	*tanet-a*
Gen.	*tanet-a*	*tanet-a*
Dat.	*tanet-u*	*tanet-ima*
Akuz.	*tane*	*tanet-a*
Vok.	*tane*	*tanet-a*
Instr	*tanet-om*	*tanet-ima*
Lok.	*tanet-u*	*tanet-ima*

Primjedba. Riječi ovoga obrasca gube osnovno **t** u **nominativu, akuzativu** i **vokativu jednine,** a mjesto pravilne množine uzimaju se obično zbirna imena na **ad** po četvrtoj vrsti.

Tako se mijenjaju ove riječi: *janje-janjad, jare-jarad, pile-pilad, prase-prasad, tele-telad, gušče-guščad, ždrijebe-ždrebad, unuče-unučad, momče-momčad, pastirče-pastirčad, arapče arapčad.*

Pazi. a) Mjesto pravilne množine od d i j e t e-d j e t e t a uzima se zbirna imenica d j e c a po trećoj vrsti u jednini: gen. d j e c e; mjesto množine od č e l j a d e-č e l j a d e t a služi zbirno ime č e l j a d-č e l j a d i.

b) Imena mladih životinja mogu imati i množinu po prvoj vrsti, n. pr. t e o c i, j a r i ć i, g u š č i ć i, ž d r e b i ć i i t. d.

c) Ove riječi mijenjaju se i po ovoj i po drugoj vrsti: p u c e: p u c e t a i p u c a, gen. množ. p u t a c a; j a j e: j a j e t a i j a j a; u ž e: u ž e t a i u ž a; p s e t o: p s e t a i p s e t e t a; d r v o: d r v e t a, u množ.: d r v e t a, ako znači stablo, a d r v a za vatru.

III. Obrazac za osnove na **es**:

	Jednina:	Množina:
Nom.	*nebo*	*nebes-a*
Gen.	*neba*	*nebes-a*
Dat.	*nebu*	*nebes-ima*
Akuz.	*nebo*	*nebes-a*
Vok.	*nebo*	*nebes-a*
Instr.	*nebom*	*nebes-ima*
Lok.	*nebu*	*nebes-ima*

Primjedba. Osnove na **es** sačuvale su se samo u množini, a u jednini je **es** otpalo, te se riječi mijenjaju po drugoj vrsti: *nebo-neba* kao *selo-sela;* ali se često i u množini upotrebljavaju oblici po drugoj vrsti. Tako:

nebo, množina *nebesa,*
čudo, „ *čudesa* i *čuda,*
tijelo, „ *tjelesa* i *tijela,*
kolo, „ *kola,* ali za točkove: *kolesa.*

IV. Obrazac za osnove na **er**.

Takve su samo dvije imenice ženskoga roda: *kći* i *mati,* osnova: *kćer* i *mater.* Osnovno **r** otpada u nom. jedn., a mjesto **e** stoji **i**.

1.

	Jednina:	Množina:
Nom.	*kći*	*kćer-i*
Gen.	*kćer-i* ili *kćer-e*	*kćer-i*
Dat.	*kćer-i*	*kćer-ima*
Akuz.	*kćer*	*kćer-i*
Vok.	*kćer-i*	*kćer-i*
Instr.	*kćer-i* ili *kćer-ju* i *kćer-om*	*kćer-ima*
Lok.	*kćeri*	*kćer-ima*

Pazi. Dat., instr. i lok. množine glase i k ć e r a m a, a nom. jedn. čuje se i k ć e r.

2.

	Jednina:	Množina:
Nom.	*mati*	*mater-e*
Gen.	*mater-e*	*mater-a*
Dat.	*mater-i*	*mater-ama*
Akuz.	*mater*	*mater-e*
Vok.	*mati*	*mater-e*
Instr.	*mater-om*	*mater-ama*
Lok.	*mater-i*	*mater-ama.*

Primjedba.

Stariji oblici za prva tri obrasca ove vrste u **dativu, instrumentalu** i **lokativu množine** glase ovako: *a)* dat. na **om**, n. pr. *plemenom; b)* instr. na **i**, n. pr. *taneti; c)* lok. na **ih**, n. pr. *nebesih;* a *kći* i *mati* imaju ovako: *kćerim* i *materam, kćermi* i *materami, kćerih* i *materah.*

Poglavlje četvrto.

Zamjenice.

Glava X.

§ 45. Što su zamjenice i kako se dijele.

Zamjenice su riječi, koje stoje mjesto imena, da se ova u rečenici ne ponavljaju.

Zamjenice se dijele:

a) *po tome, što zamjenjuju*, na dvije vrste:

1. *zamjenice imeničke,* koje stoje mjesto imenica, n. pr. *ja, ti, sebi, ko* i t. d.;
2. *zamjenice pridjevne*, koje stoje mjesto pridjeva, n. pr. *moj, sav, koji* i t. d.

b) *po svome značaju* na ovijeh sedam vrsta:

1. *zamjenice lične: ja, ti, on, ona, ono, mi, vi, oni, one, ona,* i zamjenica povratna *sebe* (bez nominativa); *moj, tvoj, njegov, njezin, naš, vaš, njihov* i *svoj;*

2. *zamjenice posjedovne: moj, tvoj, njegov, njezin, naš, vaš, njihov, svoj, čiji, čigov, nečiji, ničiji, svačiji, ičiji;*
3. *zamjenice pokazne: ovaj, taj, onaj, isti;*
4. *zamjenice upitne: ko (tko), što; koji, čiji, čigov;*
5. *zamjenice odnosne: ko (tko), što; koji, koja, koje, čiji, čigov;*
6. *zamjenice odregjene: sam, svako (svatko), nīko (nitko), ništa; vas* ili *sav, sva, sve, svaki, svakoji, nikoji, svačiji, ničiji;*
7. *zamjenice neodregjene: neko (netko), nešto, īko, išto, kogod, štogod; nekoji, neki, kojigod, nečiji, īkoji, ičiji.*

Megju zamjenice brojimo i *zamjeničke pridjeve,* t. j. pridjeve, koji postaju od zamjenica. Takvi jesu: *tolik, taki, takav* ili *takov* od *taj; ovolik, ovaki, ovakav* ili *ovakov* od *ovaj; onolik, onaki, onakav* od *onaj; kolik, kakav* od *koji; svakakav* od *svaki; nikakav* i *nekakav* od *niko* i *neko.*

Glava XI.

Deklinacija zamjenica.

§ 46. Lične zamjenice.

Lične zamjenice jesu:

1. za prvo lice, t. j. ono, koje govori: *ja;*
2. za drugo lice, t. j. ono, s kojim se govori: *ti;*
3. za treće lice, t. j. ono, o kome se govori: *on, ona, ono;*
4. za sva tri lica povratna zamjenica *sebe.*

Mijenjaju se ove zamjenice ovako:

I. Prvo lice.

	Jednina:	Množina:
Nom.	*ja*	*mi*
Gen.	*mene* ili *me*	*nas*
Dat.	*meni* ili *mi*	*nama* ili *nam*
Akuz.	*mene* ili *me*	*nas*
Vok.	—	—
Instr.	*mnom*	*nama*
Lok.	*meni*	*nama*

Pazi. Stariji oblici jesu: n a m i u instr. i n a s u lok. množine.

2. Drugo lice.

	Jednina:	Množina:
Nom	*ti*	*vi*
Gen.	*tebe* ili *te*	*vas*
Dat.	*tebi* ili *ti*	*vama* ili *vam*
Akuz.	*tebe* ili *te*	*vas*
Vok.	*ti*	*vi*
Instr.	*tobom*	*vama*
Lok.	*tebi*	*vama*

Pazi. Stariji oblici za instr. i lok. množine glase v a m i i v

3. Treće lice.

	Jednina: muško:	žensko:	srednje:
Nom.	*on*	*ona*	*ono*
Gen.	*njega* ili *ga*	*nje* ili *je*	*njega* ili *ga*
Dat.	*njemu* ili *mu*	*njoj* ili *joj*	*njemu* ili *mu*
Akuz.	*njega, ga* ili *nj*	*nju* ili *je (ju)*	*njega, ga* ili *nj*
Instr.	*njim*	*njom*	*njim*
Lok.	*njem*	*njoj*	*njem*

	Množina: muško:	žensko:	srednje:
Nom.	*oni*	*one*	*ona*
Gen.	*njih* ili *ih*		
Dat.	*njima* ili *im*		
Akuz.	*njih (nje)* ili *ih*	za sva tri roda jednako.	
Instr.	*njima*		
Lok.	*njima*		

Pazi. Stariji oblici u množini glase: za dat. n j i m, za instr. n j i m i, za lok. n j i h.

4. Povratna zamjenica.

Jednina i množina:

Nom.	—
Gen.	*sebe* ili *se*
Dat.	*sebi* ili *si*
Akuz.	*sebe* ili *se*
Instr.	*sobom*
Lok.	*sebi.*

§ 47. Primjedbe k pojedinim padežima.

1. Kraći oblici *me, te, se, ga* jesu pravi akuzativi jednine, a dulji *mene, tebe, sebe, njega* jesu genitivi jednine; ali se danas upotrebljavaju i kraći i dulji oblici i za genitiv i za akuzativ. Tako se i gen. jedn. **je** upotrebljava i za akuz. jednine.

2. **Dulji oblici** u genitivu, dativu i akuzativu jednine: *mene-meni, tebe-tebi, sebe-sebi, njega-njemu, nje-njoj, nju* i u množini *njih-njima* upotrebljavaju se onda, kada je sila govora na njima, a to biva osobito:

a) kada samo zamjenicama odgovaramo na čije pitanje, n. pr. Koga je učitelj pohvalio? *Mene, tebe, njega* i t. d.;

b) kad se jedno lice ističe u opreci prema drugome, n. pr. *Tebi* je otac rekao, da dogješ, a ne *meni;*

c) kad ove zamjenice stoje iza prijedloga, n. pr. Bez *njega* ne mogu ništa uraditi Ko se za *njih* brine?

A kad nije sila govora na zamjenicama, već na drugoj kojoj riječi, upotrebljavaju se **kraći oblici:** *mi, me, ti, te, si, se, ga, mu, je, joj, ju, ih, im,* n pr. Daj *me,* majko, na daleko, neka *ti se* rodom hvalim. Ko *ih* god poznaje, sreću *im* želi.

U akuz. ipak mogu kraći oblici (osim *ga, ju, ih*) stajati i uz prijedloge, n. pr. Ja ću za *te* na mejdan izaći. Mi ga megju *se* ne ćemo.

Kraći oblik akuzativa jednine *nj* upotrebljava se samo iza prijedloga, n. pr. *za nj, preda nj, po nj.*

3. **Dativ** i **lokativ** jednine glase i *mene, tebe, sebe* mjesto običnijih *meni, tebi, sebi,* n. pr. Na *mene* će ostanuti carstvo. Nemoj *mene* ugrabit korunu, — Ja ću *tebe* izvadit jabuku (nar. pjes.).

Lokativ jednine glasi danas mjesto *njem* obično *njemu* (kao dativ).

4. U **instrumentalu jednine** pridodaje se zamjenici prvog i trećeg lica često samoglasnik **e** na kraju, dakle: *mnome, njome, njime.*

5. Pravi **akuzativ jednine** za treće ice ženskoga roda glasi *ju*, ali se taj oblik upotrebljava danas obično samo onda, kad uza nj dolazi treće lice pomoćnoga glagola *je*, inače uzimlje se mjesto akuz. *ju* obično gen. *je*, n. pr. Ja sam *je* samo čuo, a on *ju* je i vidio.

6 **Dativ** povratne zamjenice u kraćem obliku *si* upotrebljava se rijetko, već mjesto toga samo dulji oblik *sebi*.

7. **Akuzativ množine** *nje* danas se malo upotrebljava, već se zamjenjuje genitivom *njih*.

8. U južnoj Hercegovini, Crnoj Gori i u istočnoj Srbiji mjesto **dativa množine** *nam* i *vam* kaže se i *ni* i *vi*; isto tako u **akuzativu množine** mjesto *nas* i *vas* kaže se i *ne* i *ve*.

9. U **akuzativu jednine** čuje se iza prijedloga mjesto *nj* ili *njega* takogjer *njga*, n. pr. *na-njga*, *za-njga*.

§ 48. Posjedovne zamjenice.

Posjedovne zamjenice naznačuju, čije je što; prema tome svaka imenička zamjenica ima svoju posjedovnu, a te su:

za *ja: moj, moja, moje,*
„ *mi: naš, naša, naše,*
„ *ti: tvoj, tvoja, tvoje,*
„ *vi: vaš, vaša, vaše,*
„ *on* i *ono: njegov, njegova, njegovo,*
„ *ona: njezin, njezina, njezino* ili *njen, njena, njeno,*
„ *oni, one, ona: njihov, njihova, njihovo* ili *njihan, njihna, njihno* ili *njin, njina, njino,*
„ *sebe: svoj, svoja, svoje,*
„ *ko: čiji, čija, čije* ili *čigov, čigova, čigovo,*
„ *svako: svačiji, svačija, svačije,*
„ *niko: ničiji, ničija, ničije,*
„ *neko: nečiji, nečija, nečije,*
„ *iko: ičiji, ičija, ičije.*

§ 49. Obrazac za deklinaciju ovih zamjenica.

1. moj, moja, moje.

	Jednina:		
	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*moj*	*moja*	*moje*
Gen.	*mojega* ili *moga*	*moje*	*mojega* ili *moga*
Dat.	*mojemu* ili *momu*	*mojoj*	*mojemu* ili *momu*
Akuz.	*moj, mojega* ili *moga*	*moju*	*moje*
Vok.	*moj*	*moja*	*moje*
Instr.	*mojim* ili *mojijem*	*mojom*	*mojim* ili *mojijem*
Lok.	*mojem* ili *mom*	*mojoj*	*mojem* ili *mom*

	Množina:		
	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*moji*	*moje*	*moja*
Gen.	*mojih* ili *mojijeh*	za sva tri roda	
Dat.	*mojim* ili *mojijem*	za sva tri roda	
Akuz.	*moje*	*moje*	*moja*
Vok.	*moji*	*moje*	*moja*
Instr.	*mojim* ili *mojijem*	za sva tri roda	
Lok.	*mojim* ili *mojijem*	za sva tri roda	

2. naš, naša, naše.

	Jednina:		
	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*naš*	*naša*	*naše*
Gen.	*našega*	*naše*	*našega*
Dat.	*našemu*	*našoj*	*našemu*
Akuz.	*naš* ili *našega*	*našu*	*naše*
Vok.	*naš*	*naša*	*naše*
Instr.	*našim* ili *našijem*	*našom*	*našim* ili *našijem*
Lok	*našem*	*našoj*	*našem*

	Množina:		
	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*naši*	*naše*	*naša*
Gen.	*naših* ili *našijeh*	za sva tri roda	
Dat.	*našim* ili *našijem*	za sva tri roda	
Akuz	*naše*	*naše*	*naša*
Vok.	*naši*	*naše*	*naša*
Instr.	*našim* ili *našijem*	za sva tri roda	
Lok.	*našim* ili *našijem*	za sva tri roda	

3. njegov, njegova, njegovo.

Jednina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*njegov*	*njegova*	*njegovo*
Gen.	*njegova*	*njegove*	*njegova*
Dat.	*njegovu*	*njegovoj*	*njegovu*
Akuz.	*njegov* ili *njegova*	*njegovu*	*njegovo*
Instr.	*njegovim* ili *njegovijem*	*njegovom*	*njegovim* ili *njegovijem*
Lok.	*njegovu*	*njegovoj*	*njegovu*

Množina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*njegovi*	*njegove*	*njegova*
Gen.	*njegovih* ili *njegovijeh*	za sva tri roda	
Dat.	*njegovim* ili *njegovijem*	za sva tri roda	
Akuz.	*njegove*	*njegove*	*njegova*
Instr.	*njegovim* ili *njegovijem*	za sva tri roda	
Lok.	*njegovim* ili *njegovijem*	za sva tri roda	

Kao *moj* mijenja se i *tvoj, svoj, čiji, svačiji, ničiji, ičiji, nečiji;* kao *naš* mijenja se i *vaš*, a kao *njegov* mijenjaju se zamjenice: *njezin, njihov, njen, njihan, njin* i *čigov.*

Pazi. Obrazac njegov ima za muški i srednji rod u jednini osim instrumentala pravilno imensku deklinaciju, ali se mijenja i po zamjeničkoj; dakle gen, dat. i lok. glase takogjer ovako: njegovoga, njezinoga, njezinomu, njihovom, čigovom i t. d.

§ 50. Primjedbe k pojedinim padežima.

1. **Akuzativ jednine** muškoga roda glasi kao nominativ jednine, ako se zamjenica odnosi na biće beživotno, a kao genitiv, ako se odnosi na biće životno.

2. Oblici *moga-momu, tvoga-tvomu, svoga-svomu* postaju slijevanjem od *mojega, mojemu* i t. d.

3. U **genitivu** i **dativu jednine** za muški i srednji rod može otpasti krajnje **a** ili **u**, te onda ovi padeži glase: *mojeg-mog, tvojeg-tvog, svojeg-svog, njegovog, njezinom, našeg, vašem* i t. d.

Obratno može u **lokativu jednine** za muški i srednji rod, a isto tako i u pokraćenom **dativu**, kad se svršuje na **om**, pridoći na kraju samoglasnik **e**, te imamo ove oblike: *mome, tvome, svome.*

Napokon glasi **lokativ jednine** muškog i srednjeg roda takogjer na **u**: *mojemu, momu, tvojemu, vašemu* i t. d.

4. U **dativu, instrumentalu** i **lokativu množine** može se **a** na kraju pridodati, zato imamo i: *mojima, tvojijema, našijema, vašima* i t. d.

5. Stariji oblici u množini glase: a) za **instrumental** na **imi** ili **ijemi**, n. pr. *mojimi, našimi, njegovijemi;* b) za **lokativ** na **ih** ili **ijeh**, n. pr. *mojih, vašijeh, njezinih* i t. d.

§ 51. Pokazne zamjenice.

Pokaznim zamjenicama pokazujemo na prijedmete, što su oko nas.

Zamjenicom *ovaj* pokazujemo na prijedmet, koji se nalazi bliže licu, koje govori, nego li onome, s kojim se govori; zamjenicom *taj* pokazujemo na prijedmet, koji se nalazi bliže licu, s kojim se govori, nego li onom, koje govori; a zamjenicom *onaj* pokazujemo na nešto, što je udaljeno i od lica, koje govori, i od lica, s kojim se govori.

Za to se i kaže, da je *ovaj* pokazna zamjenica prvog lica, *taj* drugoga, a *onaj* trećega lica. — Ista je razlika u značenju i kod *zamjeničkih pridjeva: ovakav-ovolik, takav-tolik, onakav-onolik.*

Zamjenica *isti* samo ističe prijedmete bez obzira na to, da li su bliži prvom, drugom ili trećem licu.

Ove se zamjenice mijenjaju ovako:

I. Zamjenica taj, ta, to.

Jednina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*taj*	*ta*	*to*
Gen.	*toga*	*te*	*toga*
Dat.	*tomu*	*toj*	*tomu*
Akuz.	*taj* ili *toga*	*tu*	*to*
Instr.	*tim* ili *tijem*	*tom*	*tim* ili *tijem*
Lok.	*tom*	*toj*	*tom*

Množina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*ti*	*te*	*ta*
Gen.	*tih* ili *tijeh*	za sva tri roda	
Dat.	*tim* ili *tijem*	za sva tri roda	
Akuz.	*te*	*te*	*ta*
Instr.	*tim* ili *tijem*	za sva tri roda	
Lok.	*tim* ili *tijem*	za sva tri roda	

Tako se mijenjaju i druge pokazne zamjenice, n. pr. *ovoga, ove, onom, onijem, ovijeh* i t. d.

Pazi. Negda imao je naš jezik uz o v a j kao pokaznu zamjenicu prvog lica još: s a j, s a, s e, gen. s e g a, dat. s e m u i t. d.

2. Zamjenički pridjev ovakov, ovakova, ovakovo.

Jednina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*ovakov*	*ovakova*	*ovakovo*
Gen.	*ovakova* ili *ovakovoga*	*ovakove*	*ovakova* ili *ovakovoga*
Dat.	*ovakovu* ili *ovakovomu*	*ovakovoj*	*ovakovu* ili *ovakovomu*
Akuz.	*ovakov, ovakova* ili *ovakovoga*	*ovakovu*	*ovakovo*
Instr.	*ovakovim* ili *ovakovijem*	*ovakovom*	*ovakovim* ili *ovakovijem*
Lok.	*ovakovu* ili *ovakovom*	*ovakovoj*	*ovakovu* ili *ovakovom*

Množina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*ovakovi*	*ovakove*	*ovakova*
Gen. Dat.	*ovakovih* ili *ovakovijeh*; *ovakovim* ili *ovakovijem*	za sva tri roda	
Akuz.	*ovakove*	*ovakove*	*ovakova*
Instr. Lok.	*ovakovim* ili *ovakovijem*; *ovakovim* ili *ovakovijem*	za sva tri roda.	

§ 52. Primjedbe k ovijem zamjenicama.

1. U nominativu jednine muškoga roda mjesto *ovaj, onaj, taj* kaže se i *ovi, oni, ta* (i *ti*).

2. Ovijem se zamjenicama po nekim krajevima u dativu i lokativu jednine ženskoga roda pridodaje čestica *zi;* a u genitivu, dativu, instrumentalu i lokativu množine ta se čestica umeće pred padežnim nastavkom, dakle: *tojzi, ovojzi; tizijeh, ovizijeh, onizijem* i t. d. — Tako i *njojzi, dobrojzi.*

3. Što je rečeno o posjedovnim zamjenicama u genitivu, dativu i lokativu jednine i u dativu, instrumentalu i lokativu množine, vrijedi i za ove zamjenice, t. j. i ovdje upotrebljava se često: *tog, tom, ovog, onom, ovakovog* i t. d. mjesto *toga, tomu* i t. d.; *tome, ovome* i *tomu, ovomu, onomu* mjesto *tom, ovom, onom; tijema, tima, ovakovima* i t. d. mjesto *tijem, tim, ovakovim.*

4. U instrumentalu jednine muškog i srednjeg roda može se pridodati **e** na kraju, dakle: *time* mjesto *tim.*

5. Nominativ i dotično akuzativ jednine muškog roda glasi uz *ovakov-ovolik, onakov-onolik* takogjer: *ovakovi-ovoliki, onakovi-onoliki.*

§ 53. Upitne zamjenice.

Ove zamjenice zovu se s toga upitne, jer se njima uvijek nešto pita. Dijele se na dvije vrste:

1. *Upitne zamjenice imeničke,* koje nemaju uza se imenice, a jesu: *ko* za lica, *što* za stvari; upotrebljavaju se samo u jednini.

2. *Upitne zamjenice pridjevne,* koje obično stoje uz koju imenicu, a jesu: *koji, koja, koje; čiji, čija, čije,* ili *čigov, čigova, čigovo.*

Takovi su i *zamjenički pridjevi: kaki, kakov* ili *kakav, kolik.*

Mijenjaju se ovako:

I. imeničke:

Nom.	*ko (tko)*	*što*
Gen.	*koga*	*čega* ili *česa*
Dat.	*komu*	*čemu*
Akuz.	*koga*	*što*
Instr.	*kim* ili *kijem*	*čim* ili *čijem*
Lok.	*kom*	*čem*

Primjedba. I ovdje se upotrebljava *komu* mjesto *kom, kome* mjesto *komu* i *kom, čemu* mjesto *čem, kime, čime* mjesto *kim, čim.*

Mjesto *što* upotrebljava se i *šta,* a ovo pošljednje takogjer i kao genitiv mjesto *čega* ili *česa,* ali obično samo uz prijedloge.

2. pridjevne:

a) *koji, koja, koje* mijenja se kao *moj, moja, moje,* samo što se nominativ i dotično akuzativ jednine muškoga roda svršuje na **i**; isto tako i *čiji, čija, čije,* samo što nema slivenih oblika.

Ipak se mjesto *čiji* upotrebljava katkad i *čij,* a neki pišu i *koj* mjesto *koji.*

b) *čigov, čigova, čigovo* mijenja se kao *njegov.*

3. zamjenički pridjevi: *kakov* ili *kakav* i *kolik* mijenjaju se kao *ovakov,* a *kaki* kao *taj.*

§ 54. Odnosne zamjenice.

Ove se zamjenice zovu tako, jer se uvijek odnose na koju riječ u drugoj rečenici.

Dijele se na dvije vrste:

1. *Odnosne zamjenice imeničke: ko* za lica, *što* za sva druga bića životna i beživotna.

2. *Odnosne zamjenice pridjevne: koji, koja, koje; čiji, čija, čije* ili *čigov, čigova, čigovo.*

Takvi su i *zamjenički pridjevi: kaki, kakov* ili *kakav* i *kolik.*

Ove se zamjenice mijenjaju kao i dotične upitne.

§ 55. Odregjene zamjenice.

I ove su:

1. *imeničke: sam, svako (svatko), niko (nitko)* i *ništa;*

2. *pridjevne: vas* ili *sav, sva, sve, svaki, svakoji, nikoji, svačiji, ničiji;*

3. *zamjenički pridjevi: svakakav* ili *svakakov, nikakav* ili *nikakov* i složeni: *vaskolik* ili *savkolik* i *vaskoliki* ili *savkoliki.*

Mijenjaju se ovako:

1. sam, sama, samo.

Jednina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*sam*	*sama*	*samo*
Gen.	*samoga*	*same*	*samoga*
Dat.	*samomu*	*samoj*	*samomu*
Akuz.	*sam* ili *samoga*	*samu*	*samo*
Instr.	*samim* ili *samijem*	*samom*	*samim* ili *samijem*
Lok.	*samom*	*samoj*	*samom*

Množina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*sami*	*same*	*sama*
Gen.	*samih* ili *samijeh*	} za sva tri roda	
Dat.	*samim* ili *samijem*	} za sva tri roda	
Akuz.	*same*	*same*	*sama*
Instr.	*samim* ili *samijem*	} za sva tri roda	
Lok.	*samim* ili *samijem*	} za sva tri roda	

Pazi. Ova zamjenica može glasiti u nominativu jednine za muški rod i sami; osim toga u genitivu i dativu jednine glasi i sama, samu.

2. vas, sva, sve.

Jednina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*vas* ili *sav*	*sva*	*sve*
Gen.	*svega*	*sve*	*svega*
Dat.	*svemu*	*svoj*	*svemu*
Akuz.	*vas* ili *sav, svega*	*svu*	*sve*
Instr.	*svim* ili *svijem*	*svom*	*svim* ili *svijem*
Lok.	*svem*	*svoj*	*svem*

Množina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom.	*svi*	*sve*	*sva*
Gen.	*svih, svijeh* ili *sviju*	} za sva tri roda	
Dat.	*svim, svijem* ili *svjema*	} za sva tri roda	
Akuz.	*sve*	*sve*	*sva*
Instr.	*svim, svijem* ili *svjema*	} za sva tri roda	
Lok.	*svim, svijem* ili *svjema*	} za sva tri roda	

3. *savkolik* ili *vaskolik* i *savkoliki* ili *vaskoliki, svakolika, svekoliko* složeno je od *vas* ili *sav* i *kolik* ili *koliki;* po tome se *vas* ili *sav* mijenja za se, a *kolik* ili *koliki* za se, n. pr. *svegakolikoga, svekolike, svemukolikomu* i t. d.

U nominativu množine muškoga roda glasi: *svikolici* i *svikoliki.*

Primjedba. a) Kao *sam*, dotično kao *ko* mijenjaju se još: *svako* i *niko;* a *ništa* mijenja se kao i *što; svačiji* i *ničiji, svakoji* i *nikoji* mijenjaju se kao *čiji* i *koji; nikakov* ili *nikakav* mijenja se kao i *kakov.*

b) Kad uz zamjenice složene sa *ni* dolazi prijedlog, obično se čestica *ni* rastavlja od zamjenice, te prijedlog stoji megju česticom i zamjenicom, n. pr. *ni u koga* ili *u nikoga, ni za čijega* ili *za ničijega, ni od šta* ili *od ništa, ni s kim* ili *s nikim* i t. d.

§ 56. Neodregjene zamjenice.

Ove se zamjenice s toga zovu tako, jer naznačuju lice ili stvar, koje ili ne poznajemo ili je ne ćemo da izvjesno naznačimo.

Dijele se ovako:

1. *imeničke: ko - što, ko god - što god, iko — išto, neko - nešto, svako - svašto, gdjeko - gdješto;*

2. *pridjevne: koji, koja, koje, koji god, koji mu drago, ikoji, ikoja, ikoje; neki, neka, neko; nekoji, nekoja, nekoje; nečiji, nečija, nečije; ičiji, ičija, ičije;*

3. *zamjenički pridjevi: svakakav* ili *svakakov, nekakav* ili *nekakov.*

Ove zamjenice postaju od zamjenica upitnih ili odnosnih, i to ovako:

1. Zamjenici se upitnoj ili odnosnoj pridoda na početku zamjenica *sva*, n. pr. *svako, svašto* ili *svašta, svakoji, svačiji, svakakav.*

2. Nekim se zamjenicama pridodaje *ne* ili *nje*, nekim *gdje*, a nekim opet *i*, n. pr. *neko* ili *njeko, nešto* ili *nješto, nekoji* ili *njekoji; gdjeko, gdješto, gdjekoji; iko, išto, ikoji, ičiji; nekakov, gdjekakov, ikakov.*

3. Nekim se nadostavljaju čestice *gogj, god* ili *godijer* ili riječi *mu drago, te volja* ili *ti volja*, ili im se pridodaje na početku zamjenica *koje*, n. pr. *što gogj, ko god, koji godijer, što mu drago, koji mu drago, što te volja, koga ti volja, koješta, kojekakov* i t. d.

Neodregjene se zamjenice mijenjaju isto tako, kao i dotične upitne ili odnosne, od kojih su postale, a k tomu valja još ovo primijetiti:

1. Mjesto *koji, koja, koje* dolazi u složenoj zamjenici i kraći oblik *ki, ka, ko: neki, neka, neko,* a mijenja se kao *sam*, dakle: *nekoga, nekoj, nekom* i t. d.

2. Od zamjenice *svašta* mogu se ili obje česti mijenjati ili samo druga (*šta*), n. pr. *svačesa, svačemu* ili *svega česa, svemu čemu* i t. d.; ali je običnije, da se *sva* ne mijenja.

3. Riječi: *mu drago, te volja* ili *ti volja, gogj* i t. d. ostaju nepromijenjene, a zamjenica se mijenja, n pr. *što god, čega god, čemu god* i t. d.; *gdjekoji, gdjekoga, gdjekomu* i t. d.; *koji mu drago, kojoj mu drago; koješta, koječega, koječim* i t. d.

Poglavlje peto.

Pridjevi.

Glava XII.

§ 57. Što su pridjevi i kako se dijele.

Pridjevi su riječi, koje se pridodaju imenicama i naznačuju, kakovo je što, čije je što, ili od čega je što.

Prema tome dijele se pridjevi na tri vrste:

1. *Pridjevi kakvoće,* koji odgovaraju na pitanje: *kakov, kakva, kakvo?* n. pr. *dobar, dobra, dobro; mlad, mlada, mlado; star, stara, staro; žut, žuta, žuto.*

2. *Pridjevi posjedovni,* koji odgovaraju na pitanje: *čiji, čija, čije?* Tako n. pr. *bratov, bratova, bratovo; kraljev, kraljeva, kraljevo; majčin, majčina, majčino; vranji, vranja, vranje; ljudski, ljudska, ljudsko.*

Pazi. Ovi pridjevi postaju uvijek nastavcima o v, o v a, o v o (ili e v, e v a, e v o); i n, i n a, i n o; j, j a, j e; s k i, s k a, s k o; a katkad dodaju se i po dva nastavka, n. pr. o č i n s k i, s i n o v l j i.

3. *Pridjevi gradivni,* koji odgovaraju na pitanje: *od čega je?* n. pr. *drven, drvena, drveno; kamenit, kamenita, kamenito; zlatan, zlatna, zlatno* i t. d.

Kao što se vidi iz gornjih primjera, pridjevi imaju za svaki rod svoj osobiti nastavak: za *muški* svršuju se u nominativu jednine na koji suglasnik ili na **i**, za *ženski* na **a**, a za *srednji* na **o** ili **e**.

§ 58. Odregjeni i neodregjeni oblik pridjeva.

Pridjevi mogu se pridodavati licu ili stvari poznatoj ili odregjenoj i nepoznatoj ili neodregjenoj; prema tome imaju dvojake oblike, o d r e g j e n e i n e o d r e g j e n e.

1. *Odregjeni oblik* pridjeva ne naznačuje samo, kakvo je lice ili stvar, već i koje je, i svršuje se u nominativu jednine na *î*, *â*, *ô* ili *ê*, n. pr. *dobrî* čovjek, *dobrâ* majka, *marljivô* dijete, *vrućê* sunce.

2. *Neodregjeni oblik* pridjeva ne naznačuje, koje je lice ili stvar, već samo kakvo je, a svršuje se u nominativu jednine muškoga roda uvijek na koji suglasnik, za ženski na **a**, za srednji na **o** ili **e**, n. pr. *dobar* čovjek, *dobra* majka, *marljivo* dijete, sunce je *vruće*.

Glava XIII.

Deklinacija pridjeva.

§ 59. Deklinacija neodregjenih pridjeva.

Neodregjeni pridjevi mijenjali su se u starom jeziku u svijem padežima kao i imenice, a danas imadu po imenskoj deklinaciji samo ove padeže:

Jednina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom. i vok.	*dobar*	*dobra*	*dobro*
Gen.	*dobra*	*dobre*	*dobra*
Dat.	*dobru*	—	*dobru*
Akuz.	*dobar, dobra*	*dobru*	*dobro*
Instr.	—	*dobrom*	—
Lok.	*dobru*	—	*dobru*

Množina:

Nom. i vok.	*dobri*	*dobre*	*dobra*
Gen.	—	—	—
Dat.	—	—	—
Akuz.	*dobre*	*dobre*	*dobra*
Instr.	—	—	—
Lok.	—	—	—

Oblike za ostale padeže — kao: instr. jednine muškoga i srednjega roda, dat. i lok. jednine ženskog roda i gen., dat., instr. i lok. množine za sva tri roda — uzimlju iz složene deklinacije.

Pazi. Pridjevi nemaju za vokativ posebnog oblika, već im je vokativ uvijek jednak nominativu, n. pr. d o b a r čovječe (a ne d o b r e čovječe); d r a g a majko (a ne d r a g o majko).

1. *Obrazac za deklinaciju neodregjenih pridjeva s tvrdim suglasnikom: žût, žúta, žúto.*

Jednina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom. i vok.	*žut*	*žuta*	*žuto*
Gen.	*žuta*	*žute*	*žuta*
Dat.	*žutu*	*žutoj*	*žutu*
Akuz.	*žut* ili *žuta*	*žutu*	*žuto*
Instr.	*žutim* ili *žutijem*	*žutom*	*žutim* ili *žutijem*
Lok.	*žutu*	*žutoj*	*žutu*

Množina:

Nom. i vok.	*žuti*	*žute* *žuta*
Gen.	*žutih* ili *žutijeh*	za sva tri roda
Dat.	*žutim* ili *žutijem*	za sva tri roda
Akuz.	*žute*	*žute* *žuta*
Instr.	*žutim* ili *žutijem*	za sva tri roda
Lok.	*žutim* ili *žutijem*	za sva tri roda

2. *Obrazac za deklinaciju neodregjenih pridjeva s mekim suglasnikom: vrûć, vrúća, vrúće.*

Jednina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom. i vok.	*vruć*	*vruća*	*vruće*
Gen.	*vruća*	*vruće*	*vruća*
Dat.	*vruću*	*vrućoj*	*vruću*
Akuz.	*vruć* ili *vruća*	*vruću*	*vruće*
Instr.	*vrućim* ili *vrućijem*	*vrućom*	*vrućim* ili *vrućijem*
Lok.	*vruću*	*vrućoj*	*vruću*

Množina:

Nom. i vok.	*vrući*	*vruće* *vruća*
Gen.	*vrućih* ili *vrućijeh*	za sva tri roda
Dat.	*vrućim* ili *vrućijem*	za sva tri roda
Akuz.	*vruće*	*vruće* *vruća*
Instr.	*vrućim* ili *vrućijem*	za sva tri roda
Lok.	*vrućim* ili *vrućijem*	za sva tri roda

§ 60. Deklinacija odregjenih pridjeva.

Odregjeni se pridjevi mijenjaju po složenoj deklinaciji, koja se s toga zove tako, jer je složena od pridjevne osnove i stare lične zamjenice **i, ja, je.**

1. *Obrazac za deklinaciju odregjenih pridjeva s tvrdim suglasnikom: žūtî, žūtâ, žūtô.*

Jednina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom. i vok.	*žuti*	*žuta*	*žuto*
Gen.	*žutoga*	*žute*	*žutoga*
Dat.	*žutomu*	*žutoj*	*žutomu*
Akuz.	*žuti* ili *žutoga*	*žutu*	*žuto*
Instr.	*žutim* ili *žutijem*	*žutom*	*žutim* ili *žutijem*
Lok.	*žutom*	*žutoj*	*žutom*

Množina:

Nom. i vok.	*žuti*	*žute*	*žuta*
Gen.	*žutih* ili *žutijeh*	za sva tri roda	
Dat.	*žutim* ili *žutijem*		
Akuz.	*žute*	*žute*	*žuta*
Instr.	*žutim* ili *žutijem*	za sva tri roda	
Lok.	*žutim* ili *žutijem*		

2. *Obrazac za deklinaciju odregjenih pridjeva s mekim suglasnikom: vrūćî, vrūćâ, vrūćê.*

Jednina:

	muški:	ženski:	srednji:
Nom. i vok.	*vrući*	*vruća*	*vruće*
Gen.	*vrućega*	*vruće*	*vrućega*
Dat.	*vrućemu*	*vrućoj*	*vrućemu*
Akuz.	*vrući* ili *vrućega*	*vruću*	*vruće*
Instr.	*vrućim* ili *vrućijem*	*vrućom*	*vrućim* ili *vrućijem*
Lok.	*vrućem*	*vrućoj*	*vrućem*

Množina:

Nom. i vok.	*vrući*	*vruće*	*vruća*
Gen.	*vrućih* ili *vrućijeh*	za sva tri roda	
Dat.	*vrućim* ili *vrućijem*		
Akuz.	*vruće*	*vruće*	*vruća*
Instr.	*vrućim* ili *vrućijem*	za sva tri roda.	
Lok.	*vrućim* ili *vrućijem*		

§ 61. Primjedbe k deklinaciji pridjeva.

1. Što biva u imenica, kojima se osnova svršuje na dva suglasnika (vidi § 37. 2. b), to biva i u pridjeva, obično u onijeh, koji se svršuju na *ak, al, alj, an, ar;* to **a** ostaje samo u nominativu i dotično akuzativu jednine muškoga roda, n. pr.

krepak, krepka, krepko
topal, topla, toplo
šupalj, šuplja, šuplje
ravan, ravna, ravno
oštar, oštra, oštro.

Pazi. Mnogi pridjevi na **an** i **av** pridržavaju to **a**, a najobičniji su ovi:

čohan, čohana, čohano
glagjan, glagjana, glagjano
hlagjan, hlagjana, hlagjano
lagan, lagana, lagano
lojan, lojana, lojano
lučan, lučana, lučano
mekan, mekana, mekano
mlagjan, mlagjana, mlagjano
nakan, nakana, nakano
pijan, pijana, pijano
pogan, pogana, pogano
postojan, postojana, postojano
punan, punana, punano
prostran, prostrana, prostrano
rožan, rožana, rožano
sanan, sanana, sanano
srčan, srčana, srčano
sićan, sićana, sićano
šnježan, šnježana, šnježano
(uz *snježna, snježno)*
voštan, voštana, voštano
žegjan, žegjana, žegjano
benav, benava, benavo
bodljikav, bodljikava, bodljikavo
gizdav, gizdava, gizdavo
grbav, grbava, grbavo
gubav, gubava, gubavo
žilav, žilava, žilavo.

2. I pridjevi pretvaraju, kao i imenice, *l* na kraju riječi u *o*, n. pr. cijel: *cio, cijela, cijelo*; debel: *debeo, debela, debelo*; gnjil: *gnjio, gnjila, gnjilo*; zrel: *zreo, zrela, zrelo*; vesel: *veseo, vesela, veselo*; zal: *zao, zla, zlo.*

Pazi. Uz topao govori se i topal.

3. Grleni se suglasnici ne pretvaraju u množini pred *i* u sične, kao u imenica; po tome imamo:

ubog: *ubogi, ubogijeh*
blag: *blagi, blagima*
sladak: *slatki, slatkih*
gladak: *glatki, glatkijeh*
suh: *suhi, suhih*
tih: *tihi, tihijema* i t. d.

Pazi. U današnjem jeziku mogu se ipak grleni suglasnici i pretvarati u sične u ovijeh pridjeva: jednaki ili jednaci, mnogi ili mnozi.

4. Pridjevi na *ov (ev), in, j* imaju samo neodregjene oblike. Dakle: *Franjin, Ankin, kraljev, carev;* gen. *Franjina, kraljeva;* dat. *Ankinu, carevu* i t. d.

Pazi. Po ostalim padežima osim u nominativu i dotično akuzativu jednine muškog roda upotrebljavaju se ipak često i oblici odregjeni: Franjinoga, carevomu, Ankinoga i t. d.

5. Neki pridjevi imaju samo odregjeni oblik, a ti su: *cigli, desni, divlji, lijevi, ostali, opći.*

Isto tako imaju samo odregjene oblike svi pridjevi na *ji* i *ski*, n. pr. *božji, čovječiji, bosanski* i t. d.

6. Pridjevi *mali* i *mnogi* mogu u drugijem padežima imati i odregjene i neodregjene oblike; tako: *maloga* i *mala, malomu* i *malu, mnogoga* i *mnoga, mnogomu* i *mnogu* i t. d.

7. Neki pridjevi turskoga izvora ne mijenjaju se, kao n. pr. *kara* (crn), *srmajli* i t. d. Tako: Metnu mu *kara* boju na *kara* zulove — Uz košulju *srmajli* maramu.

Glava XIV.

§ 62. Poregjenje pridjeva.

Pridjevi imaju tri stupnja:

a) *prvi stupanj* ili *pozitiv,*
b) *drugi stupanj* ili *komparativ,*
c) *treći stupanj* ili *superlativ.*

U *prvom stupnju* izriče pridjev svojstvo kojeg lica ili koje stvari bez obzira na druga lica ili stvari i bez poregjivanja s njima, n. pr. Gavro je *marljiv.* Ova je kuća *velika.*

Drugi stupanj pokazuje, da imaju dva lica ili dvije stvari isto svojstvo, ali se jednomu pridodaje ovo svojstvo u većoj mjeri nego drugomu, n. pr. Marljivi su Gavro i Jovo, ali je Gavro *marljiviji* nego Jovo. Velika je kuća ova i ona, ali je ova *veća* od one.

Treći stupanj pokazuje, da tri ili više lica ili stvari imaju isto svojstvo, ali se ovo svojstvo pridodaje jednome u najvećoj mjeri izmegju svih, n. pr. Svi su učenici marljivi, ali je Gavro od svih *najmarljiviji.* Sve su ove kuće velike, ali je ipak ova u sredini *najveća.*

Komparativ i superlativ imaju kao i pozitiv za svaki rod svoj posebni oblik: *marljiviji, marljivija, marljivije; najveći, najveća, najveće.*

Komparativ i superlativ mijenjaju se samo po složenoj deklinaciji, n. pr. *marljivijega, najvećemu* i t. d.

§ 63. Kako postaje komparativ.

Komparativ postaje, ako se osnovi pozitiva pridodadu nastavci komparativni.

Ovi su trovrsni:

1. **ji, ja, je**; 2. **iji, ija, ije**; 3. **ši, ša, še.**

I. Nastavak **ji, ja, je.**

a) Ovaj nastavak primaju neki pridjevi, kojima se osnova u pozitivu svršuje na **d, t; l, n; z, s; k, g, h; b, p, v; ž, gj, ć, r.** Pri tome nastaju glasovne promjene po § 14. II. i VI. 6. Tako: *blijed-bljegji, hud-hugji, mlad-mlagji, tvrd-tvrgji, ljut-ljući, žut-žući, krut-krući, čest-češći, čist-čišći, čvrst-čvršći, gust-gušći, svet-sveći; bijel-bjelji, crn-crnji, bijesan-bješnji, lasan-lašnji, tijesan-tješnji; brz-brži; jak-jači, mlak-mlači, gorak-gorči, grk-grči, krepak-krepči, mrk-mrči, drag-draži, dug-duži, gluh-gluši, tih-tiši, suh-suši; skup-skuplji, tup-tuplji, grub-grublji, živ-življi; rigj-rigji, vruć-vrući.*

b) Tako prave komparativ i neki pridjevi, koji se u pozitivu svršuju na **ak, ok, ek, an, el,** koje nastavke u komparativu odbacuju, n. pr. *gladak-glagji, rijedak-rjegji, sladak-slagji, grdan-grgji, židak-žigji, kratak-kraći, plitak-plići, žestok-žešći; dalek-dalji, tanak-tanji; mrzak-mrži, nizak-niži, uzak-uži, visok-viši; dubok-dublji, debeo-deblji; težak-teži, širok-širi.*

Pazi. U komparativima češći, čišći, čvršći, žešći, gušći, bješnji, lašnji, tješnji stoji š mjesto s zbog ć ili nj, što je za njim.

II. Nastavak iji, ija, ije.

Ovaj je nastavak za komparativ najobičniji. Tako se poregjuju:

a) dvo- i višesložni pridjevi, koji se u pozitivu svršuju na **ak, an, en, ar, ast, at, it, av, iv, ljiv, njiv, ao** (mjesto **al**), **eo** (mjesto **el**), n. pr. *ljubak-ljupčiji, vjeran-vjerniji, koristan-korisniji, studen-studeniji, zelen-zeleniji, modar-modriji, oštar-oštriji, benast-benastiji, budalast-budalastiji, čudnovat-čudnovatiji, umiljat-umiljatiji, plemenit-plemenitiji, razborit-razboritiji, rgjav-rgjaviji, stidljiv-stidljiviji, pomnjiv-pomnjiviji, topao-topliji, svijetao-svjetliji, veseo-veseliji.*

b) neki jednosložni, kao n. pr. *čil, gô, nov, pun, prav, prost, pust, sit, zdrav.*

III. Nastavak ši, ša, še.

Ovim nastavkom prave komparativ ovi pridjevi: *lijep-ljepši, lak* ili *lagak-lakši, mek-mekši.*

Pazi. Neki pridjevi imaju dvojaki komparativ:

crn: crnji i crniji
čist: čišći i čistiji
rgjav: rgjavši i rgjaviji
slab: slapši i slabiji
tih: tiši i tišiji
visok: viši i visočiji
žestok: žešći i žestočiji
grub: grupši i grublji
svet: sveći i svetiji
krepak: krepči i krepčiji.

§ 64. Nepravilni komparativi.

Ovi pridjevi prave komparativ nepravilno: *dobar-bolji, zao-gori, velik-veći, malen-manji, dug-duži, dulji* i *duglji, lak-lakši, lašči* i *laglji, pretio-pretlji.*

§ 65. Kako postaje superlativ.

Superlativ postaje, kad se pred komparativ stavi čestica *naj,* n. pr. bolji: *najbolji,* duži: *najduži,* manji: *najmanji,* veći: *najveći,* gori: *najgori* i t. d.

§ 66. Pridjevi manjkavi.

Manjkavi su pogledom na poregjivanje oni pridjevi, koji nemaju sva tri stupnja, već samo dva ili samo jedan.

1. *Pozitiva nemaju* ovi: *bližnji, bliži, donji, gornji, krajnji, pošljednji, potonji, zadnji, stražnji.*

2. *Komparativa i superlativa nemaju* ovi pridjevi:

a) koji naznačuju, čije je i odakle je što, n. pr. *Markov, bratov, bosanski* i t. d.;

b) koji naznačuju gradivo, od čega je što uragjeno, n. pr. *drven, čohan* i t. d.;

c) koji naznačuju mjesto i vrijeme, n. pr. *desni, lijevi, današnji, zimni* i t. d.;

d) sastavljeni s česticom *pre,* n. pr. *predobar, prevelik* i t. d.

Poglavlje šesto.

Brojevi.

Glava XV.

Pravi brojevi.

§ 67. Kako se dijele brojevi.

Brojeva imamo pet vrsta, i to: 1. brojevi *glavni*, 2. *redni*, 3. *dijelni*, 4. *prilošni*, 5. *množni*.

§ 68. Glavni brojevi.

Glavni brojevi odgovaraju na pitanje: *koliko* je čega? i jesu:

1. *jedan, jedna, jedno*
2. *dva, dvije, dva*
3. *tri*
4. *četiri*
5. *pet*
6. *šest*
7. *sedam*
8. *osam*
9. *devet*
10. *deset*
11. *jedanaest*
12. *dvanaest*
13. *trinaest*
14. *četrnaest*
15. *petnaest*
16. *šesnaest*
17. *sedamnaest*
18. *osamnaest*
19. *devetnaest*
20. *dvadeset*
21. *dvadeset i jedan, jedna, jedno*
22. *dvadeset i dva, dvije, dva*
30. *trideset.*

31. *trideset i jedan, jedna, jedno*
40. *četrdeset*
50. *pedeset*
60. *šezdeset*
70. *sedamdeset*
80. *osamdeset*
90. *devedeset*
100. *sto* ili *stotina*
101. *sto i jedan, jedna, jedno*
102. *sto i dva, dvije, dva*
120. *sto i dvadeset*
128. *sto i dvadeset i osam*
200. *dvjesta* ili *dvijesti, dvije stotine*
300. *trista* ili *tri stotine*
400. *četirista* ili *četiri stotine*
500. *pet stotina*
600. *šest stotina*
1000. *tisuća* ili *hiljada*
1100. *tisuća* ili *hiljada i sto* ili *jedanaest stotina*
2000. *dvije tisuće* ili *hiljade*
3000. *tri tisuće* ili *hiljade*
5000. *pet tisuća* ili *hiljada*
10.000. *deset tisuća* ili *hiljada*
100.000. *sto tisuća* ili *hiljada*
1,000.000. *tisuća tisuća, hiljada hiljada* ili *milijun.*

Pazi. Mjesto dvadeset, trideset, četrdeset, šezdeset govori se i dvadesti, dvadest i dvaest, tridesti, tridest i trijest, trejset, četr'est, četerest, šeset

§ 69. Deklinacija glavnih brojeva.

Od glavnih se brojeva mijenjaju samo prva četiri: *jedan-jedna-jedno, dva-dvije-dva, tri* i *četiri;* od ostalih mijenjaju se samo: *stotina, tisuća* i *hiljada* kao imenice treće vrste, a *milijun* kao imenice prve vrste.

1. *jedan, jedna, jedno* mijenja se, osim nominativa i dotično akuzativa jednine za muški rod, po složenoj deklinaciji pridjeva u jednini; a ima i množinu, kad znači isto, što *neki, neke, neka.*

2. *dva, dvije, dva* mijenja se ovako

	muški:	ženski:	srednji:
Nom., akuz i vok.	*dva*	*dvije*	*dva*
Gen.	*dvaju*	*dviju*	*dvaju*
Dat., instr. i lok.	*dvjema* za sva tri roda		
	ili *dvama*	—	*dvama*

Kao *dva, dvije, dva* mijenjaju se i brojevi *oba, obje, oba* i *obadva, obadvije (obje dvije), obadva.*

3. *tri* i *četiri* mijenjaju se ovako:

Nom., akuz. i vok.	*tri*	*četiri*
Gen.	*triju*	*četiriju*
Dat., instr. i lok.	*trima*	*četirma* ili *četirima*

Pazi. Stariji oblik za lokativ ovih brojeva glasi kao i genitiv: triju, četiriju.

§ 70. Redni brojevi.

Redni brojevi odgovaraju na pitanje: *koji, koja, koje?* a postaju od glavnijeh isto tako, kako i pridjevi odregjeni od neodregjenih, t. j. dodavajući glavnim brojevima nastavak *î, â, ô* (ili *ê*), te se i mijenjaju kao odregjeni pridjevi; brojevi *sedam* i *osam* pri tome gube svoje **a.**

Izuzimaju se kao nepravilni ovi: *prvi, drugi, treći, četvrti, stoti, tisući* i *hiljadi.*

Redni brojevi jesu:

1. *prvi, prva, prvo*
2. *drugi, druga, drugo*
3. *treći, a, e*
4. *četvrti, a, o*
5. *peti, a, o*
6. *šesti, a, o*
7. *sedmi, a, o*
8. *osmi, a, o*
9. *deveti, a, o*
10. *deseti, a, o*
11. *jedanaesti, a, o*
12. *dvanaesti, a, o*

13. *trinaesti, a, o*
14. *četrnaesti, a, o*
15. *petnaesti, a, o*
16. *šesnaesti, a, o*
17. *sedamnaesti, a, o*
18. *osamnaesti, a, o*
19. *devetnaesti, a, o*
20. *dvadeseti, a, o*
21. *dvadeset i prvi, prva, prvo*
22. *dvadeset i drugi, druga, drugo*
23. *dvadeset i treći, treća, treće*
30. *trideseti, a, o*
40. *četrdeseti, a, o*
50. *pedeseti, a, o*
60. *šezdeseti, a, o*
70. *sedamdeseti, a, o*
80. *osamdeseti, a, o*
90. *devedeseti, a, o*
100. *stoti, a, o*
1000. *tisući, a, e* ili *hiljadi, a, o*
1,000.000. *tisuća-tisući, a, e* ili *milijunski, a, o.*

Primjedbe.

a) Mjesto *dvjestoti, tristoti* kaže se i *dvostoti, trostoti.*

b) Ako se pred redni broj stavi zamjenica *sam,* onda taj broj naznačuje, da uz nekoga ima toliko lica, koliko broj izriče, manje jedno. Tako n. pr. *samdrugi, samdruga, samdrugo* naznačuje, da uz nekoga ima još jedno lice, dakle ukupno dva; *samtreći, samtreća, samtreće* naznačuje, da uz nekoga dolaze još dva lica, dakle ukupno tri; isto tako *samšesti, samosedmi, samosmi.*

Pazi. Tako se govori i samosam za sam samcat.

§ 71. Dijelni brojevi.

Dijelni brojevi odgovaraju na pitanje: *po koliko?* a postaju od glavnijeh brojeva, ako se pred njih stavi prijedlog *po,* n. pr. *po jedan, jedna, jedno; po dva, dvije, dva; po tri, po četiri* i t. d.

§ 72. Priložni brojevi.

Priložni brojevi odgovaraju na pitanje: *koliko puta? koliko put?* a postaju od glavnijeh brojeva, ako im se doda riječ *put;* dakle:

jedan put ili *jedanput*
dva puta ili *dvaput*
tri puta ili *triput*
četiri puta ili *četiriput*
pet puta, *šest puta* i t. d.

Primjedbe.

a) Mjesto *jedanput, dvaput* i *triput* kaže se i *jednom, jednoć, dvaš, triž,* ili *triš.*

b) Riječ *put* pridodaje se i rednim brojevima, n. pr. *prvi put, drugi put, treći put* i t. d.; a mjesto toga upotrebljava se i instrumental jednine rednoga broja u ženskom rodu, n. pr. *prvom = prvi put, drugom = drugi put, trećom = treći put, četvrtom = četvrti put* i t. d.

§ 73. Množni brojevi.

Množni brojevi odgovaraju na pitanje: *kolikostruk?* ili *kolikogub?* a postaju od glavnijeh brojeva, ako im se pridoda riječ *struk* ili *gub* pomoću samoglasnika **o**, tako n. pr.

jednogub ili *jednostruk*
dvogub ili *dvostruk*
trogub ili *trostruk*
četverogub ili *četverostruk*
petogub, *šestogub*,
sedmostruk, *osmogub* i t. d.

Ovi su brojevi po obliku pridjevi te se i mijenjaju isto tako, kako i ostali pridjevi.

Glava XVI.

§ 74. Drugi brojevi.

1. Mjesto glavnih brojeva upotrebljavaju se u nekim prilikama *brojevne imenice* srednjega roda, n. pr. *dvoje, oboje, obadvoje, troje, četvoro* ili *četvero, petoro* ili *petero* i t. d., koje se mijenjaju ovako:

a) **dvoje:**

Nom., akuz. i vok.	*dvoje*
Gen.	*dvoga (dvojega)*
Dat., instr. i lok.	*dvoma*

b) **četvoro:**

Nom., akuz. i vok.	*četvoro*
Gen.	*četvorga*
Dat., instr. i lok.	*četvorma.*

U *dativu* i *lokativu* može se kazati i *dvome, četvorme.*

Kao *dvoje* mijenjaju se i *oboje, obadvoje* i *troje,* a kao *četvoro* svi drugi.

Tako imamo i *brojevne pridjeve* u množini: *dvoji, dvoje, dvoja; troji, troje, troja; četveri, četvere, četvera* i t. d., koji se mijenjaju po složenoj deklinaciji.

2. Za *nazivnik u razlomcima* (česnicima) upotrebljavaju se:

a) redni brojevi, pridodavajući im riječ *dio (dijel),* n. pr. *prvi dio, drugi dio, treći dio, četvrti dio* i t. d.;

b) brojevne imenice, koje postaju od rednijeh brojeva nastavkom *ina* i mijenjaju se po trećoj vrsti, n. pr. *trećina, četvrtina, petina, šestina* i t. d.; tako i riječ *četvrt;*

c) riječi: *polovina, polovica, pola* i *pô* (ova pošljednja upotrebljava se samo uz genitiv ili uz druge brojeve, n. pr. *pô mjeseca, pô godine, dva sata i pô* i t. d.).

3. Za *karte* upotrebljavaju se imenice: *dvojka, trojka* ili *trica, četvrtica, petica, šestica, sedmica* i t. d.

4. Za *sugje*: *dvojka, trojka, četvorka* i t. d. (sud od dvije, tri, četiri mjere).

5. Za *domaće životinje: dvizac* ili *dvizak* (ovan od dvije godine), *dvizica* ili *dviska* (ovca od dvije godine), *trećak, četvrtak, petak, šestak, trećakinja, četvrtakinja, petakinja, šestakinja* i t. d.

6. Imamo još ove brojevne izraze: *dvojinom* = dva puta toliko, *trojinom* = tri puta toliko, *dvojak* = dvostruk, *trojak* = trostruk, *jedinac, jedinica, jedinstvo, trojstvo, četvrtak* i *petak* (dani).

Odsjek drugi.

Glagol.

Glava XVII.

§ 75. Što su glagoli. Glagoli aktivni i pasivni.

Glagoli su riječi, koje naznačuju, da neko nešto radi ili da nešto biva.

Radnju glagolsku može vršiti ili sam subjekat, ili djelovanje glagolsko dolazi s polja na subjekat.

Prema tome dijele se glagoli na:

1. *tvorne* ili *aktivne*, koji naznačuju, da subjekat sam nešto radi, n. pr. *gubim, pišeš, vršimo, skačete, spavaju* i t. d.;

2. *trpne* ili *pasivne*, koji naznačuju, da djelovanje glagolsko dolazi s polja na subjekat, n. pr. *hvaljen sam, biti štovan, bio je ljubljen, pisano mi je* i t. d.

§ 76. Kako se dijele glagoli aktivni.

Djelovanje glagolsko ili prelazi od subjekta na drugi prijedmet ili ostaje u istom subjektu.

Po tome dijele se glagoli aktivni na:

1. *prijelazne* ili *tranzitivne*, kojima se kaže, da radnja ne ostaje u subjektu, već da prelazi na drugi prijedmet, n. pr. *lupam, tučeš, hvalimo, ljubite, korim, mrzim* i t. d.;

2. *neprelazne* ili *intranzitivne*, koji naznačuju samo bivanje, ili da djelovanje glagolsko ostaje u istom subjektu. Tako n. pr. *grmi, sijeva, tutnji; ići, hodam, sjedim, boluješ, ostati, starjeti* i t. d.;

3. *povratne* ili *refleksivne*. Tako se zovu prijelazni glagoli, kada imaju uza se povratnu ili refleksivnu zamjenicu *se* i naznačuju, da se djelovanje glagolsko povraća na isti subjekat, koji vrši glagolsku radnju, n. pr. *kunem se, pere se, oblačimo se, svlačite se* i t. d.

Pazi. Neki glagoli upotrebljavaju se samo s povratnom zamjenicom s e, a bez nje ne znače ništa; s toga se ne zovu povratni, već m e d i j a l n i. Takovi su n. pr b o j i m s e, č u d i š s e, d i v i m o s e, k a j u s e, s t i d i m s e, n a d a m o s e, r a d u j e m s e, s m i j e m s e, z n o j i m s e.

§ 77. Glagoli po trajanju radnje.

Djelovanje glagolsko može se svršiti u čas, a može i duže vremena trajati.

Prema tome dijele se glagoli na dvije vrste, i to:

1. glagoli *svršeni* ili *perfektivni*, koji naznačuju u svakom vremenu, da je čin svršen ili da je istom započeo, bez obzira na prijašnje ili kašnje trajanje, n. pr. *skočiti, uraditi, napisati, poslati, dignuti, metnuti, reći, preskočiti, sjesti, pojesti, doletjeti, uzletjeti, zaspati, naspavati se;*

2. glagoli *nesvršeni* ili *imperfektivni*, koji naznačuju, da čin traje, bez obzira na njegov početak ili svršetak, a stoje na pitanje: *što radiš?* n. pr. *šaljem, dižeš, mećemo, skačete, govore, pišem, pjevam, hodam, poskakujem, odgovaram, pripovijedam* i t. d.

Glava XVIII.

§ 78. Oblici glagolski.

Mijenjanje glagola po licima, brojevima, vremenima i načinima zove se *konjugacija.*

Kad se mijenja koji glagol, valja paziti: *a)* na *lice,* koje radi, *b)* na *broj* toga lica, *c)* na *način,* na koji se što radi, i *d)* na *vrijeme,* kada se radi.

1. **Lica** imamo tri:

a) *prvo,* koje govori, n. pr. *pišem, pišemo;*
b) *drugo,* s kojim govorimo, n. pr. *pišeš, pišete;*
c) *treće,* o kojem govorimo, n. pr. *piše, pišu.*

2. **Broja** imamo dva:

a) *jednina,* n. pr. *pišem, pišeš, piše;*
b) *množina,* n. pr. *pišemo, pišete, pišu.*

3. **Načini** su ovi:

a) *pokazni način* ili *indikativ,* n. pr. *pišem;*
b) *zapovjedni način* ili *imperativ,* n. pr. *piši, pišite;*
c) *neodregjeni način* ili *infinitiv,* n. pr. *pisati;*
d) *pogodbeni način* ili *kondicijonal,* n. pr. *pisao bih.*

To su četiri glavna načina, a osim tijeh jesu još i ovi:

e) *glagolski prilog sadašnji,* n. pr. *pišući;*
f) *glagolski prilog pregjašnji,* n. pr. *napisavši;*

g) *prvi glagolski pridjev*, n. pr. *pisao, pisala, pisalo;*
h) *drugi glagolski pridjev*, n. pr. *pisan, pisana, pisano.*

4. **Vremena** su ova:

a) *sadašnje* ili *prezenat*, n. pr. *ljubim;*
b) *prvo pregjašnje* ili *aorist*, n. pr. *poljubih;*
c) *drugo pregjašnje* ili *imperfekat*, n. pr. *ljubljah;*
d) *prvo složeno pregjašnje* ili *perfekat*, n. pr. *ljubio sam;*
e) *drugo složeno pregjašnje* ili *pluskvamperfekat*, n. pr. *bijah ljubio;*
f) *prvo buduće* ili *futur I.*, n. pr. *ljubiću;*
g) *drugo buduće* ili *futur II.*, n. pr. *biću poljubio.*

§ 79. Jednostavni i složeni oblici glagolski.

Glagolski oblici mogu biti dvojaki: *jednostavni* ili *složeni.*

Jednostavni su oni oblici, koji sastoje samo od jedne riječi (od samoga glagola), a to su:

1. *prezenat*, n. pr. *ljubim;*
2. *imperfekat*, n. pr. *ljubljah;*
3. *aorist*, n. pr. *poljubih.* Za tijem
4. *infinitiv*, n. pr. *ljubiti;*
5. *glagolski prilozi*, n. pr. *ljubeći, poljubivši;*
6. *glagolski pridjevi*, n. pr. *ljubio, ljubljen;*
7. *imperativ* (osim trećeg lica), n. pr. *ljubi, ljubimo, ljubite.*

Složeni oblici svi su ostali, a postaju ovako:

1. *Imperativ* pravi treće lice jednine i množine, ako se pred indikativ prezenta stavi *nek, neka* ili *da*, n. pr. *neka ljubi* ili *da ljubi, neka ljube* ili *da ljube.*

2. *Perfekat* postaje, ako se prvom glagolskom pridjevu doda prezenat pomoćnoga glagola *biti*, n. pr. *ljubio sam, jesam ljubio*, i t. d.

3. *Pluskvamperfekat* postaje:

a) ako se prvom glagolskom pridjevu doda imperfekat glagola *biti*, n. pr. *bijah ljubio* ili *bjeh ljubio;*
b) ako se prvom glagolskom pridjevu doda perfekat pomoćnoga glagola *biti: bio sam ljubio.*

4. *Futur I.* pravi se, ako se infinitivu doda prezenat glagola *htjeti;* ako ovaj dolazi iza infinitiva, tada se infinitivno *ti* odbaci i obje riječi zajedno pišu. Tako n. pr. *hoću ljubiti, ja ću ljubiti, ljubiću; hoćeš ljubiti, ti ćeš ljubiti, ljubićeš; hoćemo plesti, mi ćemo plesti, pleščemo.*

Pazi. Ako se infinitiv svršuje na ći, ne piše se zajedno sa ću, ćeš, će i t. d. N. pr. reći ću, doći ćeš, moći će itd.

5. *Futur II.* postaje, ako se prvom glagolskom pridjevu doda futur I. pomoćnoga glagola *biti*, n. pr. *ja ću biti ljubio, biću ljubio, bićemo ljubili* i t. d.

6. *Kondicijonal* postaje ovako:

a) *kondicijonal prezenta*, ako se prvom glagolskom pridjevu doda aorist pomoćnoga glagola *biti*, n. pr. *ja bih ljubio* ili *ljubio bih* i t. d.;
b) *kondicijonal perfekta*, ako se istome glagolskom pridjevu doda kondicijonal prezenta pomoćnoga glagola *biti*, n. pr. *ja bih bio ljubio* ili *bio bih ljubio* i t. d.

§ 80. Kako postaju glagolski oblici.

Svi jednostavni glagolski oblici postaju od osnove, ako joj se dodaju nastavci.

Tako n. pr. *plet-em, plet-i, plet-ijah, plet-ući, plet-eno* itd.

U svim je ovim oblicima osnova *plet*, a ostalo su nastavci; osnova ostaje nepromijenjena, a nastavci su različiti, i to:

I. za prezenat i imperativ:

a) *ako je osnova na suglasnik.*

	Prezenat:	Imperativ:
Jedn.	1. *em*	—
	2. *eš*	*i*
	3. *e*	—
Množ.	1. *emo*	*imo*
	2. *ete*	*ite*
	3. *u*	—

b) *ako je osnova na samoglasnik.*

	Prezenat:			Imperativ:		
Jedn.	1. *jem,*	*am,*	*im*	—	—	—
	2. *ješ,*	*aš,*	*iš*	*j,*	*aj,*	*i*
	3. *je,*	*a,*	*i*	—	—	—
Množ.	1. *jemo,*	*amo,*	*imo*	*jmo,*	*ajmo,*	*imo*
	2. *jete,*	*ate,*	*ite*	*jte,*	*ajte,*	*ite*
	3. *ju,*	*aju,*	*e*	—	—	—

2. za imperfekat:

Jedn.	1.	*ijah,*	*jah*	ili *ah*
	2.	*ijaše,*	*jaše*	ili *aše*
	3.	*ijaše,*	*jaše*	ili *aše*
Množ.	1.	*ijasmo,*	*jasmo*	ili *asmo*
	2.	*ijaste,*	*jaste*	ili *aste*
	3.	*ijahu,*	*jahu*	ili *ahu*

3. za aorist:

a) *ako je osnova na suglasnik.* b) *ako je osnova na samoglasnik.*

Jedn.	1.	*oh*	*h*
	2.	*e*	—
	3.	*e*	—
Množ.	1.	*osmo*	*smo*
	2.	*oste*	*ste*
	3.	*oše*	*še*

4. za infinitiv: *ti;*

5. za glagolski prilog sadašnji: *ći,* koje se dodaje 3. licu množine prezenta;

6. za glagolski prilog pregjašnji: *vši;*

7. za prvi glagolski pridjev: *o (l), la, lo; li, le, la;*

8. za drugi glagolski pridjev: kod osnova na suglasnik: *en, ena, eno; eni, ene, ena;* a kod osnova na samoglasnik: a) *n, na, no; ni, ne, na;* b) *t, ta, to; ti, te, ta.*

Pazi. 1. Drugo lice jednine prezenta glagola biti glasi **jesi**, a treće lice **jest**.
2. U glagolskom prilogu pregjašnjem može **ši** otpasti, te ostaje kao nastavak samo **v**; isto tako može i u sadašnjem glagolskom prilogu otpasti krajnje **i**.

Glava XIX.

§ 81. Razdjelba glagola po osnovi.

Prema tome, da li je glagolska osnova jednaka korijenu samome ili je postala tijem, da je korijenu ili kojoj osnovi, bilo imenskoj ili glagolskoj, pridodat kakav umetak, dijele se glagoli na šest vrsta.

Tako idu u

I.	vrstu	glagoli	*bez umetka,*	n. pr.	*tres-ti*
II.	„	„	s umetkom *nu,*	n. pr.	*dig-nu-ti*
III.	„	„	„ *je,*	n. pr.	*um-je-ti*
IV.	„	„	„ *i,*	n. pr.	*sol-i-ti*
V.	„	„	„ *a,*	n. pr.	*kop-a-ti*
VI.	„	„	„ *ova,*	n. pr.	*vjek-ova-ti*
			eva,	n. pr.	*kralj-eva-ti*
			iva,	n. pr.	*dokaz-iva-ti.*

§ 82. Glagolske vrste i njihovi razdjeli.

Osim što se glagoli dijele na šest vrsta, dijele se i neke vrste na više razdjela.

Prva vrsta dijeli se po glasu, na koji se osnova svršuje, na sedam razdjela.

U *prvi razdio* idu oni glagoli, kojima se osnova svršuje na **d** ili **t**, n. pr. *jed, krad, met, plet.* U infinitivu prelaze ovi osnovni glasovi ispred nastavka *ti* (po § 14. IV.) u **s**, n. pr. *jesti, krasti, mesti, plesti.*

U *drugi razdio* idu glagoli, kojima se osnova svršuje na **s** ili **z**. Ovo **z** pred infinitivnim nastavkom *ti* pretvara se (po § 14. III. 2.) **u s**, n. pr. osnove: *pas, tres, puz, vez,* a infinitiv: *pasti, tresti, pusti, vesti.*

U *treći razdio* idu glagoli, kojima se osnova svršuje na **b, p** ili **v**. Megju ove glasove i infinitivni nastavak *ti* umeće se **s**, a **b** pred **s** pretvara se (po § 14. III. 2.) u **p**. Tako n. pr. osnove: *greb, crp, živ,* a infinitiv: *grepsti, crpsti, živsti.*

U *četvrti razdio* idu glagoli, kojima se osnova svršuje na grleni suglasnik: **k, g** ili **h**. Ovi se osnovni glasovi sa **t** od infinitivnog nastavka *ti* (po § 14. I. A. 3.) slijevaju **u ć**. Tako n. pr. osnove: *rek, žeg, vrijeh (vrh),* a infinitiv: *reći, žeći, vrijeći.*

U *peti razdio* idu glagoli, kojima se osnova svršuje na **m** ili **n**. Ovi nam se glasovi pokazuju samo u prezentu i imperativu, a u drugim oblicima slili su se s onim samoglasnikom, koji je nekad bio pred njima, (po § 20. 3.) u **e** ili **u**. Tako osnove: *ot-ѧm, po-čѧn, na-dѫm,* a infinitiv: *ot-eti, po-četi, na-duti.*

U *šesti razdio* idu glagoli, kojima se osnova svršuje na samoglasnik. Tako osnove: *li, smje, zna, ču,* a infinitiv: *liti, smjeti, znati, čuti.*

U *sedmi razdio* idu glagoli, kojima se osnova svršuje na **r** ili **l**. Ovi se osnovni glasovi u infinitivu često raširuju sa *ije* ili *je*. Tako n. pr. osnove: *tr, mr, ml,* a infinitiv: *trti, mrijeti, mljeti.*

Druga vrsta ne dijeli se na razdjele. Kod ove vrste valja primijetiti, da mnogi glagoli pred umetkom *nu* gube svoj osnovni suglasnik.

Tako n. pr. ispada pred *nu:*

a) *b* u: *ginuti* od osnove *gib*
b) *d* u: *otkinuti* „ „ *kid*
c) *t* u: *krenuti* „ „ *kret*
d) *k* u: *pisnuti* „ „ *pisk*
e) *p* u: *kanuti* „ „ *kap*
f) *h* u: *truuti* „ „ *truh.*

Treća vrsta ima dva razdjela.

U *prvi razdio* idu glagoli, u kojih umetak *je* ostaje za sve oblike. Tako n. pr. osnova: *umje,* infinitiv: *umjeti,* a prezenat *umijem* (mjesto *umjejem* po § 20. 4.).

U *drugi razdio* idu glagoli, koji u prezentu imaju *i* mjesto *ije.* Tako n. pr. osnova: *vidje,* infinitiv: *vidjeti,* a prezenat: *vidim.*

Četvrta vrsta ne dijeli se na razdjele.

Peta vrsta ima četiri razdjela.

U *prvi razdio* idu glagoli, koji u svim oblicima pridržavaju umetak **a.** Tako n. pr. *kopati,* prezenat: *kopam.*

U *drugi razdio* idu glagoli, koji mjesto **a** u prezentu imaju **j.** To se **j** s pregjašnjim osnovnim suglasnicima po svojim zakonima slijeva u nove suglasnike. Tako n. pr. osnova: *pisa,* infinitiv: *pisati,* prezenat: *pišem* (mjesto *pis-j-em*).

U *treći razdio* idu glagoli, koji pred umetkom **a** imaju jednosložan korijen, a u prezentu odbacuju umetak **a** i umeću u korijenu samoglasnik **e** ili **o.** Tako n. pr. korijen: *br,* infinitiv: *brati,* prezenat: *berem;* korijen: *zv,* infinitiv: *zvati,* prezenat: *zovem.*

U *četvrti razdio* idu glagoli, koji postaju od glagolske osnove na samoglasnik umetkom **a.** Ovo se **a** od osnovnoga samoglasnika rastavlja suglasnikom **j** ili **v** ili se ispred umetka **a** osnovni samoglasnik **u** raširuje u *ov.* U prezentu otpada umetak **a,** a ušljed toga i **v,** te se mjesto **v** prvotnoj osnovi dodaje **j.** Tako glasi n. pr. od glagolske osnove:

ka:	infinitiv	*ka-j-a-ti,*	prezenat	*ka-j-em*
bri:	„	*bri-j-a-ti,*	„	*bri-j-em*
da:	„	*da-v-a-ti,*	„	*da-j-em*
obeća:	„	*obeća-v-a-ti,*	„	*obeća-j-em*
ku:	„	*kov-a-ti,*	„	*ku-j-em.*

Šesta vrsta ne dijeli se na razdjele.

Glava XX.

Konjugacija glagola.

§ 83. I. Konjugacija pomoćnih glagola.

1. Glagol **htjeti** glasi u prezentu:

Jedn.	1. *hoću*	ili *ću*	Množ.	1. *hoćemo*	ili *ćemo*
	2. *hoćeš*	ili *ćeš*		2. *hoćete*	ili *ćete*
	3. *hoće*	ili *će*		3. *hoće*	ili *će*

2. Pomoćni glagol **biti** mijenja se ovako:

Prezenat:

Jedn.	1. *jesam*	ili *sam*	Množ.	1. *jesmo*	ili *smo*
	2. *jesi*	ili *si*		2. *jeste*	ili *ste*
	3. *jest*	ili *je*		3. *jesu*	ili *su*

Imperfekat:

Jedn.	1. *bijah*	ili *bjeh*	Množ.	1. *bijasmo*	ili *bjesmo*
	2. *bijaše*	ili *bješe*		2. *bijaste*	ili *bjeste*
	3. *bijaše*	ili *bješe*		3. *bijahu*	ili *bjehu*

Aorist:

Jedn.	1. *bih*	Množ.	1. *bismo*	
	2. *bi*		2. *biste*	
	3. *bi*		3. *biše*	

Perfekat:

Jedn.	1. *jesam*	*bio, bila, bilo*		*bio, bila, bilo*	*sam*
	2. *jesi*				*si*
	3. *jest*				*je*

ili:

Množ.	1. *jesmo*	*bili, bile, bila*		*bili, bile, bila*	*smo*
	2. *jeste*				*ste*
	3. *jesu*				*su*

Futur I.:

Jedn.	1. *hoću biti*	ili	*biću*
	2. *hoćeš biti*	ili	*bićeš*
	3. *hoće biti*	ili	*biće*
Množ.	1. *hoćemo biti*	ili	*bićemo*
	2. *hoćete biti*	ili	*bićete*
	3. *hoće biti*	ili	*biće*

Kondicijonal:

Jedn.	1. *bih*	*bio, bila, bilo*		*bio, bila, bilo*	*bih*
	2. *bi*				*bi*
	3. *bi*				*bi*

ili:

Množ.	1. *bismo*	*bili, bile, bila*		*bili, bile, bila*	*bismo*
	2. *biste*				*biste*
	3. *bi*				*bi*

Imperativ:

Jedn.	2. *budi*		
	3. *neka bude*	ili	*da bude*
Množ.	1. *budimo*		
	2. *budite*		
	3. *neka budu*	ili	*da budu*

Glagolski prilog sadašnji: *budući*

Glagolski prilog pregjašnji: *bivši*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *bio, bila, bilo*

Množ. *bili, bile, bila.*

Pazi. 1. Ovaj glagol ima i perfektivni prezenat, koji glasi:

Jedn.	1. budem	Množ.	1. budemo
	2. budeš		2. budete
	3. bude		1. budu.

Isto tako i složeni s prijedlozima **za, pro, s**; tako zbiti se, probiti, zabiti (zaboraviti) imaju perfektivni prezenat: zbude se, probudem, zabudem i t. d.

2. Kada se ovaj glagol zaniječe, tada glasi u prezentu ovako:

Jedn.	1. nijesam ili nisam	Množ.	1. nijesmo ili nismo
	2. nijesi ili nisi		2. nijeste ili niste
	3. nije ili nije		3. nijesu ili nisu.

II. Konjugacija ostalih glagola po vrstama.

Prva vrsta.

§ 84. Prvi razdio.

Osnova se svršuje na **d** ili **t**, n. pr. *plet.*

Infinitiv: *plesti*

Prezenat:

Jedn.	1. *pletem*	Množ.	1. *pletemo*
	2. *pleteš*		2. *pletete*
	3. *plete*		3. *pletu*

Imperfekat:

Jedn.	1. *pletijah*	ili	*pletah*
	2. *pletijaše*	ili	*pletaše*
	3. *pletijaše*	ili	*pletaše*
Množ.	1. *pletijasmo*	ili	*pletasmo*
	2. *pletijaste*	ili	*pletaste*
	3. *pletijahu*	ili	*pletahu*

Aorist:

Jedn.	1. *spletoh*	Množ.	1. *spletosmo*
	2. *splete*		2. *spletoste*
	3. *splete*		3. *spletoše*

Imperativ:

Jedn. 2. *pleti*

Množ. 1. *pletimo*
2. *pletite*

Glagolski prilog sadašnji: *pletući*

Glagolski prilog pregjašnji: *spletavši* ili *spletav*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *pleo, plela, plelo*
Množ. *pleli, plele, plela*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. *pleten, pletena, pleteno*
Množ. *pleteni, pletene, pletena.*

Ovoga su razdjela glagoli s osnovom:

a) na **d**: osnova: *bljud*, infinitiv: *bljusti*
„ *bod* „ *bosti*
„ *gred* „ *gresti*
„ *jed* „ *jesti*
„ *klad* „ *klasti*
„ *krad* „ *krasti*
„ *pad* „ *pasti*
„ *pred* „ *presti*
„ *sjed* „ *sjesti*
„ *ved* „ *dovesti.*

b) na **t**: osnova: *cvat*, infinitiv: *cvasti*
„ *gnjet* „ *gnjesti*
„ *met* „ *mesti*
„ *rast* „ *rasti*
„ *sret* „ *sresti.*

§ 85. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. Glagol *gresti* glasi u prezentu ovako:
gredem, gredeš, grede, gredemo, gredete, gredu ili
grem, greš, gre, gremo, grete, gredu.

2. Glagol *jesti* glasi u prezentu:
jedem, jedeš, jede, jedemo, jedete, jedu ili
ijem, iješ, ije, ijemo, ijete, iju.
Imperfekat: *jeyjah* ili *jedah.*
Imperativ: *jegji* uz *jedi.*

Prvi glagolski pridjev: *io* ili *jeo, jela, jelo.*

3. Glagol *pasti* glasi u prezentu po drugoj vrsti: *padnem, padneš, padne, padnemo, padnete, padnu* ili *panem, paneš* i t. d.

4. **U prvom glagolskom pridjevu** pred nastavkom **l, la, lo** ispada osnovno **d** ili **t**, n. pr. *pleo* mjesto *pletl;* samo glagol *rasti* pridržava svoje **t** u muškom rodu jednine: *rastao*, ali ženski: *rasla* i t. d.

§ 86. Drugi razdio.

Osnova se svršuje na **s** ili **z**, n. pr. *vez.*

Infinitiv: *vesti*

Prezenat:

Jedn. 1. *vezem* Množ. 1. *vezemo*
2. *vezeš* 2. *vezete*
3. *veze* 3. *vezu*

Imperfekat:

Jedn. 1. *vezijah* ili *vezah*
2. *vezijaše* ili *vezaše*
3. *vezijaše* ili *vezaše*

Množ. 1. *vezijasmo* ili *vezasmo*
2. *vezijaste* ili *vezaste*
3. *vezijahu* ili *vezahu*

Aorist:

Jedn. 1. *navezoh* Množ. 1. *navezosmo*
2. *naveze* 2. *navezoste*
3. *naveze* 3. *navezoše*

Imperativ:

Jedn. 2. *vezi*

Množ. 1. *vezimo*
2. *vezite*

Glagolski prilog sadašnji: *vezući*

Glagolski prilog pregjašnji: *navezavši* ili *navezav*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *vezao, vezla, vezlo*
Množ. *vezli, vezle, vezla*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. *vezen, vezena, vezeno*

Množ. *vezeni, vezene, vezena.*

Ovoga su razdjela glagoli s osnovom:

a) na **s**: osnova: *nes,* infinitiv: *nesti*
„ *pas* „ *pasti*
„ *tres* „ *tresti*

b) na **z**: osnova: *griz,* infinitiv: *gristi*
„ *muz* „ *musti*
„ *puz* „ *pusti se*
„ *vez* „ *vesti*
„ *vrz* „ *uvrsti*
„ *ljez* „ *uljesti.*

§ 87. Primjedbe k ovom razdjelu.

Glagol **nesti** ima dvojaku osnovu: *nes* i *nije* (ova pošljednja po šestom razdjelu prve vrste); prema tome su i neki oblici dvojaki. Tako imamo:

1. Infinitiv: *donesti* ili *donijeti;*

2. Aorist: *donesoh, donese* itd. ili *donijeh, donijesmo* itd.;

3. Glagolski prilog pregjašnji: *donesavši* ili *donijevši;*

4. Prvi glagolski pridjev: *donio, donijela, donijelo* ili *donesao, donesla, doneslo;*

5. Drugi glagolski pridjev: *donesen, donesena, doneseno* ili *donijet, donijeta, donijeto.*

Drugi su oblici pravilni po ovom razdjelu.

Mjesto *donesen* govori se često nepravilno *donešen*

§ 88. Treći razdio.

Osnova se svršuje na **b, p** ili **v**, n. pr. *greb.*

Infinitiv: *grepsti*

Prezenat:

Jedn.	1. *grebem*		Množ.	1. *grebemo*
	2. *grebeš*			2. *grebete*
	3. *grebe*			3. *grebu*

Imperfekat:

Jedn.	1. *grebijah*	ili	*grebah*
	2. *grebijaše*	ili	*grebaše*
	3. *grebijaše*	ili	*grebaše*
Množ.	1. *grebijasmo*	ili	*grebasmo*
	2. *grebijaste*	ili	*grebaste*
	3. *grebijahu*	ili	*grebahu*

Aorist:

Jedn	1. *izgreboh*		Množ.	1. *izgrebosmo*
	2. *izgrebe*			2. *izgreboste*
	3. *izgrebe*			3. *izgreboše*

Imperativ:

Jedn. 2. *grebi*

Množ. 1. *grebimo*
2. *grebite*

Glagolski prilog sadašnji: *grebući*

Glagolski prilog pregjašnji: *izgrebavši* ili *izgrebav*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *grebao, grebla, greblo*

Množ. *grebli, greble, grebla*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. *greben, grebena, grebeno*

Množ *grebeni, grebene, grebena.*

Ovoga su razdjela glagoli s osnovom:

a) na **b**: osnova: *dub,* infinitiv: *dupsti*
„ *greb* „ *grepsti*
„ *zeb* „ *zepsti*
„ *skub* „ *skupsti*

b) na **p**: osnova: *crp,* infinitiv: *crpsti*
„ *tep* „ *tepsti*
„ *sъp* „ *nasuti*

c) na **v**: osnova: *plijev,* infinitiv: *plijevsti* ili *pljeti*
„ *živ* „ *živsti.*

§ 89. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. Glagoli ovoga razdjela umeću izmegju korijena i infinitivnoga nastavka *ti* suglasnik **s**, pred kojim se **b** pretvara u **p**, n. pr. *crp**s**ti, tep**s**ti, živ**s**ti, grep**s**ti.*

2. Glagol *živsti* ima po ovom razdjelu samo prezenat i glagolski prilog sadašnji, a ostale oblike ima od glagola *živjeti* po drugom razdjelu treće vrste. Dakle:

Prezenat: *živem, živeš, live* i t. d.

Glagolski prilog sadašnji: *živući.*

3. Glagol *plijevsti* ima od osnove *plijev* prezenat: *plijevem, plijeveš, plijeve* i t. d., imperativ: *plijevi* i drugi glagolski pridjev: *pljeven, pljevena, pljeveno;* a ima i oblike od osnove *plje* po šestom razdjelu prve vrste.

4. Od osnove *sъp* imamo prezenat: *naspem*, imperativ: *naspi* i t. d; a drugi oblici imadu **u**, n. pr. infinitiv: *suti* (mjesto *sъpti*), aorist: *nasuh,* glagolski prilog pregjašnji *nasuvši,* prvi glagolski pridjev: *nasuo,* drugi glagolski pridjev: *nasut.*

§ 90. Četvrti razdio.

Osnova se svršuje na **g, k** ili **h,** n. pr. *pek.*

Infinitiv: *peći*

Prezenat:

Jedn.	1. *pečem*		Množ.	1. *pečemo*
	2. *pečeš*			2. *pečete*
	3. *peče*			3. *peku*

Imperfekat:

Jedn.	1. *pecijah*	ili	*pečah*
	2. *pecijaše*	ili	*pečaše*
	3. *pecijaše*	ili	*pečaše*
Množ.	1. *pecijasmo*	ili	*pečasmo*
	2. *pecijaste*	ili	*pečaste*
	3. *pecijahu*	ili	*pečahu*

Aorist:

Jedn.	1. *ispekoh*		Množ.	1 *ispekosmo*
	2. *ispeče*			2. *ispekoste*
	3. *ispeče*			3. *ispekoše*

Imperativ:

Jedn.	2.	*peci*
Množ.	1.	*pecimo*
	2.	*pecite*

Glagolski prilog sadašnji: *pekući*

Glagolski prilog pregjašnji: *ispekavši* ili *ispekav*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *pekao, pekla, peklo*
Množ. *pekli, pekle, pekla*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. *pečen, pečena, pečeno*
Množ. *pečeni, pečene, pečena.*

Ovoga su razdjela glagoli s osnovom:

a) na **g**:	osnova:	*leg,*	infinitiv:	*leći*
	„	*mog*	„	*moći*
	„	*strig*	„	*strići*
	„	*žeg*	„	*žeći*
b) na **k**:	osnova:	*pek,*	infinitiv:	*peći*
	„	*rek*	„	*reći*
	„	*sjek*	„	*sjeći*
	„	*tek*	„	*teći*
	„	*tuk*	„	*tući*
	„	*vuk*	„	*vući*

c) na **h**: osnova: *vrijeh* (*vrh*), infinitiv: *vrijeći.*

§ 91. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. Grleni se suglasnici u prezentu pred **e** pretvaraju u nepčane, a u imperativu pred **i** u sične. Dakle prezenat: *re**č**em, že**ž**em, le**ž**em, vr**š**em;* imperativ: *re**c**i, le**z**i, vr**s**i.* U ova dva pošljednja čuje se u imperativu često **ž** i **š**: *že**ž**i, vr**š**i.*

2. Imperfekat ima običnije nastavak *ijah,* rjegje *jah.* Ispred *ijah* pretvaraju se grleni suglasnici u sične, a pred *jah* slijevaju se sa **j** u nepčane. Dakle: *pecijah* ili *pečah* i t. d.

3. Glagol **moći** glasi ovako: a) prezenat: *mogu, možeš, može, možemo, možete, mogu* ili *moreš, more, moremo, morete;* b) imperfekat: *mogah.*

Njegovi sastavljenici glase u prezentu i imperativu po drugoj vrsti, osim *pomoći,* koje se mijenja i po prvoj i po drugoj vrsti. Tako n. pr. *iznemoći,* prezenat: *iznemognem; pomoći,* prezenat: *pomognem* i *pomožem.*

4. Glagol **reći** ima dvojaku osnovu: *rek* i *rije* (po šestom razdjelu prve vrste), te mu po tome glasi infinitiv: *reći* ili *rijeti;* aorist: *rekoh, reče, reče* i t. d. ili *rijeh, rijesmo, rijeste, riješe;* glagolski prilog pregjašnji: *rekavši, rekši* ili *rijevši.*

5. Glagol **vrijeći** mijenja se ovako: prezenat: *vršem, vršeš* itd., 3. lice množ. *vrhu;* imperfekat: *vršah*; aorist: *ovrhoh, ovrše* itd.

6. U ovaj razdio idu osim prezenta i imperativa još ovi glagoli, i to s osnovom:

a) na **g**:	osnova:	*bjeg,*	infinitiv:	*pobjeći*
	„	*dig*	„	*dići*
	„	*ljeg*	„	*uljeći*
	„	*preg*	„	*zapreći*
	„	*seg*	„	*doseći*
	„	*stig*	„	*stići*
	„	*vrg*	„	*vrći*
b) na **k**:	osnova:	*crk,*	infinitiv:	*crći*
	„	*klek*	„	*kleći*
	„	*klik*	„	*klići*
	„	*mak*	„	*maći*
	„	*nik*	„	*nići*
	„	*puk*	„	*pući*
	„	*brek*	„	*zabreći*
	„	*vik*	„	*navići*
	„	*tak*	„	*nataći*
	„	*muk*	„	*umući*
	„	*mrk*	„	*zamrći.*

Prezenat i imperativ, a katkad i drugi oblici ovih glagola idu po drugoj vrsti. Tako: *pobjegnem, upregnem, nataknem, digni, dosegni, umukni; uljegnuti, dostignuh, vrgnuvši, zabreknulo.*

7. Glagoli *vrći* i složeni od *bjeći* mogu glasiti u imperativu: *vrgni* i *vrzi, pobjegni* i *pobjezi.*

8. Glagoli složeni od *maći* mogu izgubiti svoje **a**, tako da glasi infinitiv: *zamaći* i *zamći,* prezenat: *zamaknem* i *zamknem,* aorist: *zamakoh* i *zamkoh, zamače* i *zamče* i t. d.

Isto tako biva i kod glagola složenih od *taći,* ali samo u aoristu, n. pr. *natakoh* i *natkoh, natače* i *nače* i t. d.

§ 92. Peti razdio.

Osnova se svršuje na **m** ili **n**, n. pr. *kun* (staro *klнn*).

Infinitiv: *kleti*

Prezenat:

Jedn.	1. *kunem*		Množ.	1. *kunemo*
	2. *kuneš*			2. *kunete*
	3. *kune*			3. *kunu*

Imperfekat:

Jedn.	1. *kunijah*	ili	*kunjah*
	2. *kunijaše*	ili	*kunjaše*
	3. *kunijaše*	ili	*kunjaše*
Množ.	1. *kunijasmo*	ili	*kunjasmo*
	2. *kunijaste*	ili	*kunjaste*
	3. *kunijahu*	ili	*kunjahu*

Aorist:

Jedn.	1. *proklеh*	Množ.	1. *proklesmo*
	2. *prokle*		2. *prokleste*
	3. *prokle*		3. *prokleše*

Imperativ:

Jedn.	2.	*kuni*
Množ.	1.	*kunimo*
	2.	*kunite*

Glagolski prilog sadašnji: *kunući*

Glagolski prilog pregjašnji: *proklevši* ili *proklev*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *kleo, klela, klelo*
Množ. *kleli, klele, klela*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. *klet, kleta, kleto*
Množ. *kleti, klete, kleta.*

Ovoga su razdjela glagoli s osnovom:

a) na **m**:

osnova:	*ъm (em)*,	infinitiv:	*oteti* / *uzeti*	prezenat:	*otmem* / *uzmem*
„	*žъm*	„	*ožeti* / *zažeti*	„	*ožmem* / *zažmem*
„	*dъm*	„	*naduti*	„	*nadmem*

b) na **n**:

osnova:	*klъn (kun)*,	infinitiv:	*kleti*,	prezenat:	*kunem*
„	*pъn*	„	*napeti*	„	*napnem*
„	*čъn*	„	*načeti* / *početi*	„	*načnem* / *počnem*
„	*žъnj*	„	*žeti*	„	*žnjem*

§ 93. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. Glagol *naduti* glasi u drugom glagolskom pridjevu: *nadut, naduta, naduto* ili *naduven, naduvena, naduveno.*

2. Od osnove **žъnj** imamo infinitiv: *žeti*, aorist: *požeh,* glagolski prilog pregjašnji: *poževši,* prvi glagolski pridjev: *žeo, žela, želo,* drugi glagolski pridjev: *požet, požeta, požeto;* a drugi oblici glase ovako: prezenat: *žnjem, žanjem* i *ženjem;* imperativ: *žnji, žanji* i *ženji;* imperfekat: *žnjah, žanjah* i *ženjah;* glagolski prilog sadašnji: *žnjući, žanjući* ili *ženjući.*

A po prezentu *žnjem* postala je i nova glagolska osnova *žnje* (po šestom razdjelu prve vrste), dakle: *žnjeti, požnjeh, požnjevši, žnjeo, žnjela, žnjelo, požnjeven, požnjevena, požnjeveno;* i napokon po primjeru *pljeti — plijevem* čuje se uslijed infinitiva *žnjeti* i prezenat *žnijevem,* imperativ *žnijevi* i t. d.

3. Od korijena *čъn* govori se u prezentu često **m** mjesto **n**, dakle: *počnem* i *počmem, počni* i *počmi.*

§ 94. Šesti razdio.

Osnova se svršuje na samoglasnik, **n**. pr. *ču.*

Infinitiv: *čuti*

Prezenat:

Jedn.	1.	*čujem*	Množ.	1.	*čujemo*
	2.	*čuješ*		2.	*čujete*
	3.	*čuje*		3.	*čuju*

Imperfekat:

Jedn.	1.	*čujah*	Množ.	1.	*čujasmo*
	2.	*čujaše*		2.	*čujaste*
	3.	*čujaše*		3.	*čujahu*

Aorist:

Jedn.	1.	*čuh*	Množ.	1.	*čusmo*
	2.	*ču*		2.	*čuste*
	3.	*ču*		3.	*čuše*

Imperativ:

Jedn.	2	*čuj*
Množ.	1.	*čujmo*
	2.	*čujte*

Glagolski prilog sadašnji: *čujući*

Glagolski prilog pregjašnji: *čuvši* ili *čuv*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *čuo, čula, čulo*
Množ. *čuli, čule, čula*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. *čuven, čuvena, čuveno*
Množ. *čuveni, čuvene, čuvena*

Ovoga su razdjela glagoli s osnovom:

a) na **a**: osnova: *da,* infinitiv: *dati*
„ *sta* „ *stati*
„ *zna* „ *znati*

b) na **i**: osnova: *bi,* infinitiv: *biti*
„ *i* „ *iti* ili *ići*
„ *gnji* „ *gnjiti*
„ *kri* „ *kriti*
„ *li* „ *liti*
„ *mi* „ *miti*
„ *pi* „ *piti*
„ *pli* „ *pliti*
„ *ri* „ *riti*
„ *ši* „ *šiti*
„ *ti* „ *liti*
„ *mni* „ *mniti*
„ *vapi* „ *vapiti*
„ *vi* „ *viti*

c) na **u**: osnova: *ču,* infinitiv: *čuti*
„ *du* „ *duti*
„ *u* „ *izuti, obuti*

d) na **je**: osnova: *dje,* infinitiv: *djeti*
„ *pje* „ *pjeti*
„ *smje* „ *smjeti*
„ *spje* „ *dospjeti.*

Pazi. Ovamo idu u dotičnim oblicima i glagoli: suti (iz I. vrst 3. razdjela), rijeti (iz I. vrste 4. razdjela) i donijeti, iznijeti i t. d. (iz I. vrste 2. razdjela).

§ 95. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. U drugom glagolskom pridjevu dodaju se osnovi nastavci *n, na, no* ili *t, ta, to* ili pako *en, ena, eno* sa sprijeda umetnutim **j** ili **v**. Tako: *dan, znan; dat, znat, bit, krit, lit, mit, pit, šit; bijen, mijen, pijen; biven, kriven, liven* ili *ljeven, miven, šiven, obuven, odjeven.* — Osnovno **i** može i ispasti u ovim glagolima: *bjen* i *šven.*

2 Glagol **dati** ima prezenat: *dam, daš, da, damo, date, dadu* ili *dadem, dadeš, dade, dademo, dadete, dadu;* aorist: *dah* ili *dadoh;* imperativ: *daj.*

Isto tako i glagol **znati**: prezenat: *znam, znaju* (3. lice množine) ili *znadem, znadeš, znade* i t. d.; imperfekat: *znah, znadijah* ili *znagjah;* aorist: *znah, znadoh;* imperativ: *znaj* i *znadi.*

3. Glagol **djeti** glasi ovako: prezenat: *djenem* i *djedem*; imperativ: *djeni;* aorist: *djeh* ili *djedoh*; infinitiv takogjer *djesti.* A složen s prijedlozima glasi u prezentu i ovako: *zadijem, nadijem;* imperativ: *zadij, nadij.*

4. Glagol **pjeti** glasi ovako: prezenat: *pojem, poješ, poje* i t. d.; imperativ: *poj, pojmo* i t. d.; glagolski prilog sadašnji: *pojući;* aorist: *pjeh.*

5. Glagoli **prispjeti** i **smjeti** imaju prezenat: *prispijem, smijem;* imperativ: *prispij, smij.*

Glagol *smjeti* može u imperfektu, aoristu i glagolskom prilogu pregjašnjem uzeti i suglasnik **d**, dakle: *smjedijah, smjedoh, smjedavši.*

Tako imamo i od **mniti** imperfekat: *mnidijah* uz *mnjah.*

6. Glagol **stati** glasi u prezentu: *stanem,* u imperativu: *stani,* u aoristu: *stah* i *stadoh.*

7. Od osnove **i** glasi infinitiv: *ići* mjesto *iti,* a ostali oblici glase ovako: prezenat: *idem, ideš, ide* ili *igjem, igješ, igje* i t. d.; imperfekat: *idah* ili *igjah;* aorist: *idoh* ili *igjoh;* imperativ: *idi* ili *igji;* glagolski prilog sadašnji: *idući* ili *igjući;* glagolski prilog pregjašnji: *išavši, išav* ili *idavši;* prvi glagolski pridjev: *išao, išla, išlo.*

Sastavljen s prijedlozima glasi ovaj glagol ovako:

a) otići, sići, izići, obići, unići, mimoići, naići; otigjem ili *otidem, otišavši, otišli* i t. d.;

b) doći, proći, naći, ući, saći, obaći, izaći, zaći; dojjem, došavši, došla i t. d.

Mjesto *otidem* govori se i *odem;* tako i *odoh* uz *otidoh.*

§ 96. Sedmi razdio.

Osnova se svršuje na samoglasnik **r** ili **l**, n. pr. *mr.*

Infinitiv: *mrijeti*

Prezenat:

Jedn.	1. *mrem*		Množ.	1. *mremo*
	2. *mreš*			2. *mrete*
	3. *mre*			3. *mru*

Imperfekat:

Jedn.	1. *mrah*		Množ.	1. *mrasmo*
	2. *mraše*			2. *mraste*
	3. *mraše*			3. *mrahu*

Aorist:

Jedn.	1. *umrijeh*		Množ.	1. *umrijesmo*
	2. *umrije*			2. *umrijeste*
	3. *umrije*			3. *umriješe*

Imperativ:

Jedn. 2. *mri*

Množ. 1. *mrimo*
2. *mrite*

Glagolski prilog sadašnji: *mrući*

Glagolski prilog pregjašnji: *umrijevši* ili *umrijev* i *umrvši* ili *umrv*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *mr'o, mrla, mrlo*
Množ. *mrli, mrle, mrla*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. *prostrt, prostrta, prostrto*
Množ. *prostrti, prostrte, prostrta.*

Pazi. Glagol m r i j e t i, budući neprelazan, nema ovoga pošljednjeg oblika.

Ovoga su razdjela glagoli s osnovom:

a) na **r**: osnova: *mr,* infinitiv: *mrijeti*
„ *str* „ { *prostrijeti* / *zastrijeti*
„ *pr* „ { *odaprijeti* / *uprijeti* / *zaprijeti*
„ *tr,* „ *trti*
„ *vr* „ { *navrijeti* / *zavrijeti se* / *uvrijeti se*
„ *ždr* „ *proždrijeti*
„ *dr* „ *drijeti*
„ *zr* „ *obazrijeti se*

b) na **l**: osnova: *ml,* infinitiv: *mljeti.*

§ 97. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. Glagol *trti* ima drugi glagolski pridjev: *trt, trven* i *tren;* a *mljeti* ima *mljeven.*

2. Glagol *trti* glasi u prezentu *trem* ili *tarem*; imperfekat: *trah;* aorist: *utrh, utr, utrsmo* i t. d.; a glagol *drijeti,* kad nije složen s prijedlogom, glasi u prezentu *derem,* a kad je složen, glasi *derem* i *drem.*

3. Po ovom razdjelu imaju prezenat i glagolski prilog sadašnji i ovi glagoli treće vrste: *preti* (tužiti) i *zazreti, nazreti, obazreti se;* dakle: *prem, pruć i; obazrem se* i t. d.

U istijem oblicima po ovom razdjelu glasi i glagol treće vrste *zreti* (zrio bivati), samo što u prezentu osim 3. lica množine može glasiti i po ovom razdjelu i po trećoj vrsti; dakle: *zre* i *zri,* ali 3. lice množine samo *zru,* glagolski prilog sadašnji samo *zruć i.*

Po ovom razdjelu glasi u 3. licu množine prezenta i u glagolskom prilogu sadašnjem takogjer glagol treće vrste *vreti,* dakle: *vru, vruć i.*

§ 98. Druga vrsta.

Osnova se svršuje na **nu**, n. pr. *čeznu.*

Infinitiv: *čeznuti*

Prezenat:

Jedn.	1. *čeznem*		Množ.	1. *čeznemo*
	2. *čezneš*			2. *čeznete*
	3. *čezne*			3. *čeznu*

Imperfekat.

Jedn.	1. *čežnjah*		Množ.	1. *čežnjasmo*
	2. *čežnjaše*			2. *čežnjaste*
	3. *čežnjaše*			3. *čežnjahu*

Aorist:

Jedn.	1. *iščeznuh*		Množ.	1 *iščeznusmo*
	2. *iščeznu*			2. *iščeznuste*
	3. *iščeznu*			3. *iščeznuše*

Imperativ:

Jedn. 2. *čezni*
Množ. 1. *čeznimo*
2. *čeznite*

Glagolski prilog sadašnji: *čeznuć i*

Glagolski prilog pregjašnji: *iščeznuvši* ili *iščeznuv*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *čeznuo, čeznula, čeznulo*
Množ. *čeznuli, čeznule, čeznula*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. *metnut, metnuta, metnuto*
Množ. *metnuti, metnute, metnuta.*

Pazi. Glagol č e z n u t i, budući neprelazan, nema ovoga pošljednjeg oblika.

Glagoli ove vrste pred umetkom **nu** ili ne gube ništa ili gube koji suglasnik.

I. Glagoli, koji pred **nu** ništa ne gube, jesu ovi:

sta: stanuti	*vik: viknuti*
vi: vinuti	*buh: nabuhnuti*
dje: djenuti	*dah: dahnuti*
bjeg: pobjegnuti	*sah: sahnuti*
dig: dignuti	*truh: truhnuti*
seg: dosegnuti	*kis: kisnuti*
preg: ispregnuti	*krs: uskrsnuti*
teg: nategnuti	*čez: čeznuti*
crk: crknuti	*mrz: mrznuti*
klek: kleknuti	*grez: ogreznuti*
mak: maknuti	*puz: popuznuti*
nik: niknuti	*sjed: sjednuti*
puk: puknuti	*met: metnuti.*
tak: taknuti	

II. Glagoli, koji pred **nu** gube koji suglasnik:

a) **g** ispada u: *zvizg: zviznuti*

b) **k** ispada u: *pisk: pisnuti*
prsk: prsnuti
svisk: svisnuti
tisk: tisnuti

c) **t** ispada u: *grt: grnuti*
kret: krenuti

d) **d** ispada u: *kid: otkinuti*
ved: venuti
pad: panuti

e) **b** ispada u: *gъb:* { *ganuti* / *nagnuti* }
gib: ginuti
šib: šinuti

f) **p** ispada u: *top: tonuti*
kap: kanuti.

Pazi. 1. Jer se po nekim krajevima suglasnik **h** slabo ili nikako ne izgovara, čuje se i podbuniti, trunuti uz podbuhnuti, truhnuti.

2. Infinitivi stanuti, djenuti, panuti, sjednuti upotrebljavaju se samo u pjesmama.

3. Neki glagoli imadu po ovoj vrsti samo prezenat, kao: dadnem htjednem, mognem i t. d.

§ 99. Primjedbe k ovoj vrsti.

1. Prezenat pravi se od osnove tako, da **u** pred **e** ispada, n. pr. *čeznem* mj. *čeznuem*; u imperfektu slijeva se **j** od **jah** sa **n** u **nj**, n. pr. *čežnjah* mj. *čezn-jah.*

2. Neki glagoli prave neke oblike i po drugoj i po prvoj vrsti; i ako u oblicima druge vrste pred nastavkom **nu** ispada koji suglasnik, ovaj se u oblicima prve vrste opet povraća, a u prvom glagolskom pridjevu pred nastavcima *la, le* i t. d. ispada suglasnik **k**, ako je pred njim **s**.

Tako imamo:

a) *infinitiv* po drugoj vrsti: *izbjegnuti, ispregnuti, dosegnuti, crknuti, kleknuti, maknuti, puknuti, zataknuti* i t. d. — i po prvoj vrsti četvrtom razdjelu: *izbjeći* i t. d. (vidi § 91. 6.);

b) *aorist* po drugoj vrsti: *izbjegnuh, ispregnuh, dosegnuh, zataknuh, prsnuh, istisnuh; skinuh, zagrnuh, osvrnuh se, ugreznuh, poginuh, okrenuh* i t. d. — i po prvoj vrsti prvome razdjelu: *skidoh, zagrtoh, osvrtoh se, okretoh* i t. d.; po drugom razdjelu: *ugrezoh;* po trećem razdjelu: *pogiboh;* a po četvrtom razdjelu: *izbjegoh, ispregoh, dosegoh, zatakoh, prskoh, stiskoh* i t. d.: 2. i 3. lice jednine *pršte, stište* i t. d.;

c) *glagolski prilog pregjašnji* po drugoj vrsti: *izbjegnuvši, stisnuvši, skinuvši, poginuvši* i t. d. — i po prvoj vrsti prvom razdjelu: *skidavši;* po drugom razdjelu: *ugrezavši;* po četvrtom razdjelu: *izbjegavši, zatakavši, stiskavši* i t. d.;

d) *prvi glagolski pridjev* po drugoj vrsti: *uvenuo, iščeznuo, ugreznuo, pomrznuo, opuznuo, pokisnuo, uskrsnuo, zabreknuo, zataknuo, nabuhnuo, oprhnuo, usahnuo, truhnuo, prsnuo, stisnuo, svisnuo* i t. d. — i po prvoj vrsti prvom razdjelu: *uveo*; po drugom razdjelu: *iščezao, ugrezao, pomrzao, opuzao, pokisao, uskrsao;* po četvrtom razdjelu: *zatakao, nabuhao, oprhao, usahao, truhao, prskao-prsla, stiskao-stisla, sviskao-svisla* i t. d.

Pazi. Oni, koji suglasnik **h** u opće slabo ili nikako ne izgovaraju, izostavljaju ga i u prvom glagolskom pridjevu, n. pr. nabuo-nabula, truo-trula mjesto nabuhao-nabuhla, truhao-truhla.

Treća vrsta.

Osnova se svršuje na **je.**

§ 100. Prvi razdio.

Osnovno *je* ostaje po svim oblicima, samo što se mijenja u **i**, ako nastavak počinje sa samoglasnikom ili **j**. N. pr. osnova *umje.*

Infinitiv: *umjeti*

Prezenat:

Jedn.	1. *umijem*	Množ.	1. *umijemo*
	2. *umiješ*		2. *umijete*
	3. *umije*		3. *umiju*

Imperfekat:

Jedn.	1 *umijah*	Množ.	1. *umijasmo*
	2. *umijaše*		2. *umijaste*
	3. *umijaše*		3. *umijahu*

Aorist:

Jedn.	1. *razumjeh*	Množ.	1.	*razumjesmo*
	2. *razumje*		2.	*razumjeste*
	3. *razumje*		3.	*razumješe*

Imperativ:

Jedn.	2.	*umij*
Množ.	1.	*umijmo*
	2.	*umijte*

Glagolski prilog sadašnji: *umijući*
Glagolski prilog pregjašnji: *razumjevši* ili *razumjev*
Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *umio, umjela, umjelo*
Množ. *umjeli, umjele, umjela.*

Kao *umjeti* mijenja se samo još složeni *razumjeti.*

Pazi. Po nekim krajevima upotrebljavaju i glagol u g o v e t i po ovom razdjelu, ali govore u prezentu: u g o v e m mj. u g o v i j e m.

Tako se čuje katkad i r a z u m i m ili r a z u m e m mjesto r a z u m i j e m.

U drugom glagolskom pridjevu ovi se glagoli ne upotrebljavaju.

§ 101. Drugi razdio.

U prezentu slijeva se *ije* u *i*. N. pr. osnova: *vidje.*

Infinitiv: *vidjeti*

Prezenat:

Jedn.	1. *vidim*	Množ.	1.	*vidimo*
	2. *vidiš*		2.	*vidite*
	3. *vidi*		3.	*vide*

Imperfekat:

Jedn.	1. *vigjah*	Množ.	1	*vigjasmo*
	2. *vigjaše*		2	*vigjaste*
	3. *vigjaše*		3.	*vigjahu*

Aorist:

Jedn.	1. *vidjeh*	Množ.	1.	*vidjesmo*
	2. *vidje*		2.	*vidjeste*
	3. *vidje*		3.	*vidješe*

Imperativ:

Jedn.	2.	*vidi*
Množ.	1.	*vidimo*
	2.	*vidite*

Glagolski prilog sadašnji: *videći*
Glagolski prilog pregjašnji: *vidjevši* ili *vidjev*
Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *vidio, vidjela, vidjelo*
Množ. *vidjeli, vidjele, vidjela*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. *vigjen, vigjena, vigjeno*
Množ. *vigjeni, vigjene, vigjena.*

Po ovom razdjelu imamo više glagola, n. pr.

cviljeti-cvilim	*vrtjeti-vrtim*
gladnjeti-gladnim	*bojati se-bojim se*
željeti-želim	*bujati-bujim*
žednjeti-žednim	*stajati-stojim*
tamnjeti-tamnim	*zujati-zujim*
grmjeti-grmi	*ležati-ležim*
svrbjeti-srrbi me	*bježati-bježim*
trpjeti-trpim	*klečati-klečim*
živjeti-živim	*kričati-kričim*
gorjeti-gorim	*pištati-pištim*
vidjeti-vidim	*pljuštati-pljuštim*
stidjeti-stidim se	*šuštati-šuštim*
letjeti-letim	*zviždati-zviždim.*

§ 102. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. Ako pred osnovnim *je* stoji **l** ili **n**, ovi se glasovi sa j slijevaju u **lj**, **nj**, n. pr. *cviljeti, željeti, gladnjeti, žednjeti.*

Tako se čuje katkad i:

vigjeti	mjesto pravilnijega		*vidjeti*
stigjeti se	„	„	*stidjeti se*
lećeti	„	„	*letjeti*
vrćeti	„	„	*vrtjeti*
svrbljeti	„	„	*svrbjeti*
trpljeti	„	„	*trpjeti*
grmljeti	„	„	*grmjeti*
življeti	„	„	*živjeti*

2. Iza **r** otpada **j**: *vreti, zreti, preti, okoreti se;* samo za *goreti* kaže se i *gorjeti.*

3. U *imperfektu* i *drugom glagolskom pridjevu* osnovno se **i** (=*je*) pretvara u **j**, a ovo se **j** sa suglasnicima, koji stoje pred njim, slijeva po svojim zakonima. N. pr. *vigjah, vigjen, željah, željen* i t. d.

Ipak imperfekat može u glagola, koji nemaju **a** mjesto *je*, i zadržati **i**, pak ima *ija*. N. pr. *gorijaše, grmijaše, visijah, želijah* itd.

4. *Drugi glagolski pridjev* prave glagoli, koji mjesto *je* imaju **a**, na **n** ili na **t**, a ostali samo na **n**. N. pr. *držan ili držat*, ali samo *vigjen.*

5. Glagoli *stajati* ili *stâti* i *bojati se* glase u imperativu *stoj* i *boj se.*

6. Za *prvo lice jednine u prezentu* govori se mjesto *vidim, velim* takogjer *vigju, velju.*

7. Glagol *htjeti* ili *hotjeti* mijenja se ovako:
Prezenat: *hoću, hoćeš, hoće, hoćemo, hoćete, hoće*, a kao pomoćni glagol takogjer: *ću, ćeš, će* i t. d.

Kad se upotrebljava kao svršeni glagol, mijenja se u prezentu ili po drugoj vrsti: *htjednem, htjedneš* i t. d. — ili po prvom razdjelu ove vrste: *htijem, htiješ, htije, htijemo, htijete, htiju.* Ovaj se pošljednji oblik upotrebljava uvijek, kad se glagol sastavlja sa *uz.* N. pr. *kad ushtijem, ako ushtiješ* i t. d. (ili *ustijem, ustiješ* i t. d.).

Imperfekat: *hotijah, hoćah, htijah, šćah, šćadijah*

Aorist: *hotjeh, htjeh* i *htjedoh*

Glagolski prilog sadašnji: *hoteći, htijući*

Glagolski prilog pregjašnji: *hotjevši, htjevši*

Prvi glagolski pridjev: { *hotio, hotjela, hotjelo* / *htio, htjela, htjelo.*

Pazi. 1. Za glagole p r e t i, z r e t i, v r e t i vidi § 97. 3.
2. Po ovom razdjelu ima i glagol pete vrste s p a t i prezenat: s p i m, s p i š, s p i i t. d., imperativ: s p i i glagolski prilog sadašnji: s p e ć i; ali se govori i z a s p e m, z a s p e š, z a s p e itd.

§ 103. Četvrta vrsta.

Osnova se svršuje na **i**, n. pr. *hvali.*

Infinitiv: *hvaliti*

Prezenat:

Jedn.	1. *hvalim*	Množ.	1. *hvalimo*
	2. *hvališ*		2. *hvalite*
	3. *hvali*		3. *hvale*

Imperfekat:

Jedn.	1. *hvaljah*	Množ.	1. *hvaljasmo*
	2. *hvaljaše*		2. *hvaljaste*
	3. *hvaljaše*		3. *hvaljahu*

Aorist:

Jedn.	1. *pohvalih*	Množ.	1. *pohvalismo*
	2. *pohvali*		2. *pohvaliste*
	3. *pohvali*		3. *pohvališe*

Imperativ:

Jedn.	2.	*hvali*
Množ.	1.	*hvalimo*
	2.	*hvalite*

Glagolski prilog sadašnji: *hvaleći*

Glagolski prilog pregjašnji: *pohvalivši* ili *pohvaliv*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *hvalio, hvalila, hvalilo*

Množ. *hvalili, hvalile, hvalila*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. *hvaljen, hvaljena, hvaljeno*

Množ. *hvaljeni, hvaljene, hvaljena.*

Ove su vrste svi oni glagoli, koji glase u infinitivu na *iti*, osim onih, koji idu u šesti razdio prve vrste. N. pr. *baciti, boriti se, brojiti, gaziti, dojiti, ljubiti, ložiti, trošiti, učiti* i t. d.

§ 104. Primjedbe k ovoj vrsti.

1. U *prezentu* se osnovno **i** slijeva sa **i** od nastavka u dugo **ī**, n. pr. *hvalīm* i t. d.

2. *Imperfekat* i *drugi glagolski pridjev* postaju isto tako, kako i u glagola drugog razdjela treće vrste, t. j. osnovno **i** mijenja se u **j**, a ovo se s onijem suglasnicima, koji su pred njim, po svojim zakonima slijeva, a iza **r, j, č, ć, š, ž, gj, lj, nj, št** i **žd** ispada. N. pr.

moliti:	*moljah, moljen*	daviti:	*davljah, davljen*
misliti:	*mišljah, mišljen*	koriti:	*korah, koren*
braniti:	*branjah, branjen*	dojiti:	*dojah, dojen*
voditi:	*vogjah, vogjen*	učiti:	*učah, učen*
mlatiti:	*mlaćah, mlaćen*	broćiti:	*broćah, broćen*
krstiti:	*kršćah, kršćen* (ili *kršten*)	trošiti:	*trošah, trošen*
baciti:	*bačen*	ložiti:	*ložah, ložen*
gaziti:	*gažah, gažen*	megjiti:	*megjah, omegjen*
nositi:	*nošah, nošen*	žuljiti:	*žuljah, žuljen*
ljubiti:	*ljubljah, ljubljen*	tanjiti:	*tanjah, tanjen*
topiti:	*topljah, topljen*	voštiti:	*voštah, vošten*
lomiti:	*lomljah, lomljen*	smožditi:	*smožden.*

3. Glagoli, koji se svršuju na *ojiti*, gube u imperativu **i**:

brojiti: *broj*
dojiti: *doj*
gojiti: *goj.*

Peta vrsta.

Osnova se svršuje na **a.**

§ 105. Prvi razdio.

Osnovno **a** ostaje u svim oblicima. N. pr. osnova *čuva.*

Infinitiv: *čuvati*

Prezenat:

Jedn.	1.	*čuvam*	Množ.	1.	*čuvamo*
	2.	*čuvaš*		2.	*čuvate*
	3.	*čuva*		3.	*čuvaju*

Imperfekat:

Jedn.	1.	*čuvah*	Množ.	1.	*čuvasmo*
	2.	*čuvaše*		2.	*čuvaste*
	3.	*čuvaše*		3.	*čuvahu*

Aorist:

Jedn.	1.	*sačuvah*	Množ.	1.	*sačuvasmo*
	2.	*sačuva*		2.	*sačuvaste*
	3.	*sačuva*		3.	*sačuvaše*

Imperativ:

Jedn.	2.	*čuvaj*
Množ.	1.	*čuvajmo*
	2.	*čuvajte*

Glagolski prilog sadašnji: *čuvajući*

Glagolski prilog pregjašnji: *sačuvavši* ili *sačuvav*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *čuvao, čuvala, čuvalo*
Množ. *čuvali, čuvale, čuvala*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. { *čuvan, čuvana, čuvano*
{ *čuvat, čuvata, čuvato*

Množ. { *čuvani, čuvane, čuvana*
{ *čuvati, čuvate, čuvata.*

Ovoga su razdjela izmegju mnogo drugijeh ovi glagoli:

birati-biram	*nadati se-nadam se*
blistati-blistam	*pobolijevati-pobolijevam*
bivati-bivam	*pjevati-pjevam*
čitati-čitam	*plivati-plivam*
kopati-kopam	*ručati-ručam*
donašati-donašam	*snivati-snivam*
javljati-javljam	*tjerati-tjeram*
kuhati-kuham	*trebati-trebam*
lupati-lupam	*uživati-uživam* i t. d.

§ 106. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. U *imperfektu* se osnovno **a** sa **a** od nastavka slijeva u dugo **ā.** N. pr. *čuvāh* od *čuvaah.*

2. U *imperativu* mijenja se nastavak **i** u **j.** N. pr. *čuvaj* mjesto *čuvai.*

3. Glagol *imati* može k osnovi uzeti u prezentu, imperfektu i aoristu još i glas **d,** te se onda mijenja po prvom razdjelu prve vrste:

Prezenat: *imam* ili *imadem*
Imperfekat: *imah* ili *imadijah, imagjah*
Aorist: *imah* ili *imadoh.*

§ 107. Drugi razdio.

U prezentu, imperativu i glagolskom prilogu sadašnjem dolazi mjesto osnovnoga **a** suglasnik **j**, a ovaj se sa suglasnicima, koji su pred njim, po svojim zakonima slijeva (vidi § 14. II. i VI. 6.). N. pr. osnova *pisa.*

Infinitiv: *pisati*

Prezenat:

Jedn.	1. *pišem*	Množ.	1. *pišemo*
	2. *pišeš*		2. *pišete*
	3. *piše*		3. *pišu*

Imperfekat:

Jedn.	1. *pisah*	Množ.	1. *pisasmo*
	2. *pisaše*		2. *pisaste*
	3. *pisaše*		3. *pisahu*

Aorist:

Jedn.	1. *napisah*	Množ.	1. *napisasmo*
	2. *napisa*		2. *napisaste*
	3. *napisa*		3. *napisaše*

Imperativ:

Jedn.	2.	*piši*
Množ.	1.	*pišimo*
	2.	*pišite*

Glagolski prilog sadašnji: *pišući*

Glagolski prilog pregjašnji: *napisavši* ili *napisav*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *pisao, pisala, pisalo*
Množ. *pisali, pisale, pisala*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. { *pisan, pisana, pisano* / *pisat, pisata, pisato*
Množ. { *pisani, pisane, pisana* / *pisati, pisate, pisata*

Ovoga su razdjela glagoli:

a) koji pred osnovnim **a** imaju **l**: *klati-koljem, slati-šaljem* ili *šljem;*

b) koji pred osnovnim **a** imaju **k, g** ili **h**:

bukati-bučem	*lijegati-ležem*
gakati-gačem	*pomagati-pomažem*
vikati-vičem	*dihati-dišem*
iskati-ištem mjesto *išćem*	*jahati-jašem*
lagati-lažem	*puhati-pušem;*

c) koji pred **a** imaju **c, s** ili **z**:

micati-mičem	*sisati-sišem*
ticati-tičem	*lizati-ližem*
utjecati-utječem	*potezati-potežem*
pisati-pišem	*vezati-vežem;*
plesati-plešem	

d) koji pred **a** imaju **d** ili **t**:

glodati-glogjem	*drhtati-dršćem*
zidati-zigjem	*bahtati-baščem*
benetati-benećem	*dahtati-dašćem;*
drktati-drkćem ili	

e) koji pred **a** imaju **b, m, p** ili **v**:

gibati-gibljem	*kapati-kapljem*
zobati-zobljem	*škripati-škripljem*
drijemati-drijemljem	*dozivati-dozivljem*
hramati-hramljem	*zazivati-zazivljem;*

f) koji pred **a** imaju **r**:

derati-derem, sterati-sterem, orati-orem;

g) koji pred **a** imaju **lj, nj** ili **š**:

kašljati-kašljem	*penjati se-penjem se*
naginjati-naginjem	*češati-češem.*

§ 108. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. *Drugi glagolski pridjev* svršuje se na **n** ili **t**: *pisat* ili *pisan.*

2. Neki glagoli mogu ići i po ovom i po prvom razdjelu ove vrste, a ti su:

jalakati:	*jalakam* ili *jalačem*	šetati:	*šetam se* ili *šećem se*
pomagati:	*pomagam* ili *pomažem*	skitati:	*skitam se* ili *skićem se*
dihati:	*diham* ili *dišem*	gibati:	*gibam* ili *gibljem*
duhati:	*duham* ili *dušem*	sipati:	*sipam* ili *sipljem*
njihati:	*njiham* ili *njišem*	zatapati:	*zatapam* ili *zatapljem*
puhati:	*puham* ili *pušem*	drijemati:	*drijemam* ili *drijemljem*
sisati:	*sisam* ili *sišem*	zazivati:	*zazivam* ili *zazivljem.*
zidati:	*zidam* ili *zigjem*		

§ 109. Treći razdio.

U prezentu, imperativu i glagolskom prilogu sadašnjem gubi se osnovno **a**, a mjesto toga obično se korijen širi umetnutim kojim samoglasnikom. N. pr. osnova *bra.*

Infinitiv: *brati*

Prezenat:

Jedn.	1. *berem*	Množ.	1. *beremo*
	2. *bereš*		2. *berete*
	3. *bere*		3. *beru*

Imperfekat:

Jedn.	1. *brah*	Množ.	1. *brasmo*
	2. *braše*		2. *braste*
	3. *braše*		3. *brahu*

Aorist:

Jedn.	1. *ubrah*	Množ.	1. *ubrasmo*
	2. *ubra*		2. *ubraste*
	3. *ubra*		3. *ubraše*

Imperativ:

Jedn. 2. *beri*
Množ. 1. *berimo*
2. *berite*

Glagolski prilog sadašnji: *berući*

Glagolski prilog pregjašnji: *ubravši* ili *ubrav*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *brao, brala, bralo*
Množ. *brali, brale, brala*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. { *bran, brana, brano* / *brat, brata, brato*

Množ. { *brani, brane, brana* / *brati, brate, brata.*

Ovoga su razdjela glagoli:

brati-berem *zvati-zovem*
prati-perem *rvati se-rvem se*
gnati-ženem *revati-reve.*

§ 110. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. Glagoli *brati* i *zvati* mogu u imperfektu glasiti i: *berijah, zovijah.*

2. Glagol *gnati* glasi u prezentu i imperativu uz *ženem, ženi* takogjer *renem, reni;* a kad je složen s prijedlozima, koji se svršuju na **z**, kao: *iz, uz, raz,* n. pr. *izgnati,* onda ili **z** ispada pred **ž**, n. pr. *iženem,* ili se sa **ž** izjednačuje pa se mjesto **žž** govori **žd**, n. pr. *iždenem, raždenem.*

Ali može imati prezenat i *izgnam, prognam* i t. d. po prvom razdjelu ove vrste.

3. Ovamo idu i glagoli *sati* (staroslov. *sѣsati),* koji glasi u prezentu: *sem,* i *tkati,* koji ima u prezentu: *čem,* a 3. lice množine *tku.* Ali *tkati* ide i po prvom razdjelu ove vrste: *tkam, tkaš* i t. d.

§ 111. Četvrti razdio.

U prezentu, imperativu i glagolskom prilogu sadašnjem osnovno **a** pred nastavcima ispada. N. pr. osnova *brija.*

Infinitiv: *brijati*

Prezenat:

Jedn.	1. *brijem*	Množ.	1. *brijemo*
	2. *briješ*		2. *brijete*
	3. *brije*		3. *briju*

Imperfekat:

Jedn.	1. *brijah*	Množ.	1. *brijasmo*
	2. *brijaše*		2. *brijaste*
	3. *brijaše*		3. *brijahu*

Aorist:

Jedn.	1. *obrijah*	Množ.	1. *obrijasmo*
	2. *obrija*		2. *obrijaste*
	3. *obrija*		3. *obrijaše*

Imperativ:

Jedn. 2. *brij*
Množ. 1. *brijmo*
2. *brijte*

Glagolski prilog sadašnji: *brijući*

Glagolski prilog pregjašnji: *obrijavši* ili *obrijav*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *brijao, brijala, brijalo*
Množ. *brijali, brijale, brijala*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. { *brijan, brijana, brijano*
{ *brijat, brijata, brijato*

Množ. { *brijani, brijane, brijana*
{ *brijati, brijate, brijata.*

Ovoga su razdjela ovi glagoli:

a) koji pred osnovnim **a** imaju **j**:

bajati-bajem — *lajati-laje*
brijati-brijem — *sijati-sijem*
grajati-grajem — *smijati se-smijem se*
grijati-grijem — *stajati-stajem*
hajati-hajem — *tajati-tajem*
kajati se-kajem se — *trajati-traje;*

b) koji pred osnovnim **a** imaju **v**:

davati-dajem — *poznavati-poznajem*
bljuvati-bljujem — *obećavati-obećajem*
kljuvati-kljujem — *pljuvati-pljujem;*

c) koji pred osnovnim **a** raširuju **u** u **ov**:

kovati-kujem
snovati-snujem
trovati-trujem.

§ 112. Primjedbe k ovom razdjelu.

1. Glagoli, koji pred osnovnim **a** imaju **v**, gube u *prezentu, imperativu* i *glagolskom prilogu sadašnjem* osnovno **a**, a mjesto **v** primaju **j**. Tako n. pr. *kljuvati-kljujem, kljuj, kljujući.*

A glagoli na *ovati* imaju u rečenim oblicima *ujem* i t. d. Tako n. pr. *kovati-kujem, kuj, kujući.*

2. U *imperativu* nastavak **i** otpada, n. pr. *brij* mj. *briji.*

Rijetko se čuju imperativi na **i**, kao: *poznaji, kajite se, daji* i t. d.

3. Neki glagoli mijenjaju se i po ovom i po prvom razdjelu ove vrste. Tako n. pr. davati: *davam* ili *dajem*
obećavati: *obećavam* ili *obećajem*
poznavati: *poznavam* ili *poznajem.*

§ 113. Šesta vrsta.

Osnova se svršuje na *ova, eva* ili *iva*, a u prezentu, imperativu i glagolskom prilogu sadašnjem mjesto toga stoji **u**. N. pr. osnova: *kupova.*

Infinitiv: *kupovati*

Prezenat:

Jedn.	1. *kupujem*	Množ.	1.	*kupujemo*
	2. *kupuješ*		2.	*kupujete*
	3. *kupuje*		3.	*kupuju*

Imperfekat:

Jedn.	1. *kupovah*	Množ.	1.	*kupovasmo*
	2. *kupovaše*		2	*kupovaste*
	3. *kupovaše*		3	*kupovahu*

Aorist:

Jedn.	1. *nakupovah*	Množ.	1.	*nakupovasmo*
	2. *nakupova*		2.	*nakupovaste*
	3 *nakupova*		3.	*nakupovaše*

Imperativ:

Jedn.	2.	*kupuj*
Množ.	1.	*kupujmo*
	2.	*kupujte*

Glagolski prilog sadašnji: *kupujući*

Glagolski prilog pregjašnji: *nakupovavši* ili *nakupovav*

Prvi glagolski pridjev:

Jedn. *kupovao, kupovala, kupovalo*
Množ. *kupovali, kupovale, kupovala*

Drugi glagolski pridjev:

Jedn. { *kupovan, kupovana, kupovano*
{ *kupovat, kupovata, kupovato*

Množ. { *kupovani, kupovane, kupovana*
{ *kupovati, kupovate, kupovata.*

Glagola ove vrste ima mnogo. Takovi su:

a) na *ova:*

bolovati-bolujem
djelovati-djelujem
drugovati-drugujem
jadovati-jadujem
kmetovati-kmetujem
kumovati-kumujem
ljetovati-ljetujem
mirovati-mirujem
putovati-putujem
radovati se-radujem se
poštovati-poštujem
ratovati-ratujem
svjetovati-svjetujem
štetovati-štetujem
vjerovati-vjerujem
vojvodovati-vojvodujem
zimovati-zimujem
žalovati-žalujem;

b) na *eva:*

božićevati-božićujem
carevati-carujem
kraljevati-kraljujem
vojevati-vojujem;

c) na *iva:*

danjivati-danjuje
dovikivati-dovikujem
dokazivati-dokazujem
dopisivati-dopisujem
dosagjivati-dosagjujem
zabranjivati-zabranjujem
zavezivati-zavezujem
zagašivati-zagašujem.

§ 114. Primjedba k ovoj vrsti.

U imperativu nastavak **i** otpada. Tako: *kupujte* mjesto *kupujite* i t. d.

Dodatak.

§ 115. Glagoli bezlični.

Bezlični glagoli zovu se oni, koji se upotrebljavaju samo u 3. licu jednine, a ti su: *daždi, grmi, puca, rosi, sijeva, sniježi, vedri se, magli se, smrkava se, razdanjuje se* i t. d.

§ 116. Složeni glagolski oblici.

1. Imperativ:

3. lice jednine: *neka hvali* ili *da hvali*
3. lice množine: *neka hvale* ili *da hvale*

2. Perfekat:

Jedn. *hvalio, hvalila, hvalilo* } *sam, si, je* ili: *jesam, jesi, jest*
Množ. *hvalili, hvalile, hvalila* } *smo, ste, su* ili: *jesmo, jeste, jesu*

3. Pluskvamperfekat:

a)

Jedn. *hvalio, hvalila, hvalilo* } *bijah, bijaše, bijaše* ili: *bjeh, bješe, bješe*
Množ. *hvalili, hvalile, hvalila* } *bijasmo, bijaste, bijahu* ili: *bjesmo, bjeste, bjehu*

b)

Jedn. *hvalio, hvalila, hvalilo* } *sam, si, je* ili: *jesam, jesi, jest* { *bio, bila, bilo*
Množ. *hvalili, hvalile, hvalila* } *smo, ste, su* ili: *jesmo, jeste, jesu* { *bili, bile, bila*

4. Futur I.:

Jedn.	*hoću*	*hvaliti*		*hvaliću*
	hoćeš			*hvalićeš*
	hoće			*hvaliće*
			ili:	
Množ.	*hoćemo*	*hvaliti*		*hvalićemo*
	hoćete			*hvalićete*
	hoće			*hvaliće*

Pazi. U podregjenim rečenicama upotrebljava se i budem hvalio, budeš hvalio i t. d.

5. Futur II.:

Jedn.	*hoću biti*	*hvalio, la, lo*		*biću*	*hvalio-la-lo*
	hoćeš biti			*bićeš*	
	hoće biti			*biće*	
			ili:		
Množ.	*hoćemo biti*	*hvalili, le, la*		*bićemo*	*hvalili-le-la*
	hoćete biti			*bićete*	
	hoće biti			*biće*	

6. Kondicijonal:

a) prezenta:

Jedn.	*bih*	*hvalio-la-lo* ili: *hvalio-la-lo*		*bih*
	bi			*bi*
	bi			*bi*
Množ.	*bismo*	*hvalili-le-la* ili: *hvalili-le-la*		*bismo*
	biste			*biste*
	bi			*bi*

b) perfekta:

Jedn.	*bio-la-lo*	*bih*	*hvalio-la-lo* ili: *hvalio-la-lo*	*bih*
		bi		*bi*
		bi		*bi*
Množ.	*bili-le-la*	*bismo*	*hvalili-le-la* ili: *hvalili-le-la*	*bismo*
		biste		*biste*
		bi		*bi*

Razdjel drugi.

Čestice.

§ 117. Šta su čestice i kako se dijele.

Čestice su sve nepromjenljive riječi, a dijele se na: *priloge, prijedloge, sveze* i *usklike.*

Glava XXI.

Prilozi.

§ 118. Što su prilozi i kako se dijele.

Prilozi su čestice, koje pobliže označuju pridjeve i glagole.

Dijele se na četiri vrste: a) *prilozi vremena,* b) *prilozi mjesta,* c) *prilozi načina* i d) *prilozi količine.*

§ 119. Prilozi vremena odgovaraju na pitanje:

1. *kada?* n. pr. *kada* ili *kad, tada* ili *tad, onda, sada* ili *sad, ikad* ili *igda, kad god, kad gogj, kadšto* ili *kašto, katkad, svagda, vazda, vajkada, uvijek, nikad* ili *nigda, nekad* ili *negda, jučer* ili *juče, jutros, danas, večeras, noćas, ljetos, jesenas, zimus, tek, istom, jako, već, kasno, prije, poslije* ili *pošlje, potle* ili *potlje, sutra* ili *sjutra;*

2. *otkada?* n. pr. *otkad* ili *otkada, odonda, odsad, odsele, otada* ili *otad, odvajkada* i t. d.;

3. *do kada?* n. pr. *do danas, do sad, doslije, do sjutra, do jučer* i t. d.

§ 120. Prilozi mjesta odgovaraju na pitanje:

1. *gdje?* n. pr. *gdje, ovdje, ondje, tu, tugjer* ili *tudijer, drugdje, igdje, gdje god, gdje gogj, svagdje, nigdje, negdje, gore, dolje, blizu, daleko, čak, doma, desno, lijevo, odzada, straga* ili *ostrag, sprijeda* ili *sprijed;*

2. *kamo?* n. pr. *kamo, amo, ovamo, onamo, kamo god, nekamo, nikamo, natrag, ća, tamo* i t. d.;

3. *kuda?* n. pr. *kuda* ili *kud, kud god, kud gogj, ikud, nekud, nikud, ovuda, onuda, tuda* ili *tud, svuda, kojekuda;*

4. *dokle?* n. pr. *dokle* ili *dokale, dovde, dovle, donle, dotle, dotole* i t. d.;

5. *otkle* ili *otkud?* n. pr. *odakle, otkale, adavle, odatle, odanle, odande, odovle, odovud, odomud, otale, otole, odavde, otud, odasvud, ozgor, ozdô, odozgo, odozdô, iz daleka* i t. d.

§ 121. Prilozi načina odgovaraju na pitanje: *kako?* n. pr. *kako, kako god, ikako, nekako, ovako, onako, svakojako, drugojako* ili *drukčije, drugojačije, inače, tako, dobro, lijepo, bolje, gore, ljepše, tvrdo, tvrgje, gospodski, svojski, ljudski.*

§ 122. Prilozi kolikoće odgovaraju na pitanje: *koliko?* n. pr. *dosta, iole, nekoliko, ikoliko, ovoliko* ili *ovliko, onoliko* ili *onliko, toliko, mnogo, više, ovolišno, tolišno, onolišno, malo, manje, bar* ili *barem* i t. d.

§ 123. Drugi prilozi jesu:

1. za uvjeravanje: *da, ja, jamačno, doduše, baš, zbilja;*
2. za nijekanje: *ne, nikako, nipošto;*
3. za sumnju: *možda* ili *morda, valjda* i t. d.

§ 124. Primjedbe k prilozima.

1. Prilozi se izvagjaju, kao što se vidi, iz zamjenica i pridjeva. Tako n. pr. *onaj: onda, ovaj: ovako, sav: svagda, dobar: dobro, lijep: lijepo* i t. d.

2. Prilozi načina, osim onih na *ski,* mogu takogjer imati i komparativ i superlativ, i glase potpuno kao srednji rod pridjeva. Tako n. pr. *dobro- bolje- najbolje, visoko- više- najviše, sitno- sitnije- najsitnije* i t. d.

Glava XXII.

Prijedlozi.

§ 125. Što su prijedlozi i kako se dijele.

Prijedlozi su riječi, koje naznačuju kakav odnošaj izmegju dva lica, dvije stvari ili misli.

Dijele se na prijedloge *proste* i *složene.*

§ 126. Prijedlozi prosti zahtijevaju po jedan, po dva ili po tri padeža.

Tako zahtijevaju:

1. Samo genitiv: *bez, brez* ili *prez, do, iz, kod, od, zbog, radi.*

Ovo su pravi prijedlozi, t. j. riječi, koje se upotrebljavaju samo kao prijedlozi; ali ima i mnogo nepravih prijedloga, t. j. *priloga* ili *imenica,* koje se upotrebljavaju i kao prijedlozi.

Takvi su: *blizu, duž, kraj, mjesto* ili *mješte, niže, oko, osim, osem, osvem* ili *sjem, izim, razma, krom, poslije* ili *pošlje, prije, sred, van, više, vrh* ili *vrhu, preko, put.*

2. Samo dativ: *k.*
3. Samo akuzativ: *kroz, mimo, niz, uz.*

Pazi. mimo čuje se katkad i s genitivom.

4. Samo lokativ: *pri.*
5. Genitiv i instrumental: *s.*
6. Genitiv i dativ: *proti* ili *protiv, protivu, suprot* ili *suproć.*
7. Genitiv i lokativ: *prema, prama* ili *spram.*
8. Akuzativ i lokativ: *na, o, po.*
9. Akuzativ i instrumental: *megju, nad, pod, pred.*
10. Genitiv, akuzativ i lokativ: *u.*
11. Genitiv, akuzativ i instrumental: *za.*

§ 127. Prijedlozi složeni zahtijevaju genitiv i jesu: *iza, izmegju, iznad, ispod, ispred, navrh, povrh, nadno, udno, nakraj, pokraj, poput, ukraj, iskraj, otkraj, nakon* ili *nakom, poradi, zaradi, usred* i t. d.

Primjedba. Neki prijedlozi, koji se svršuju na suglasnik, primaju radi lakšeg izgovora samoglasnik **a** na kraju. Tako n. pr. *uza me, poda te, kroza nj, preda njga* i t. d.

Glava XXIII.

Sveze.

§ 128. Što su sveze i kako se dijele.

Sveze su one riječi, koje vežu rečenice ili pojedine riječi megju sobom.

Prema tome, da li se vežu rečenice glavne s glavnima ili podregjene sa glavnima, dijelimo i sveze na *usporedne* i *podredne.*

§ 129. Usporedne sveze vežu usporegjene ili glavne rečenice megju sobom i jesu:

1. spojne: *i, a, te, ter* ili *tere, pa, takogje* ili *takogjer; ni, niti, i-i, ni-ni, niti-niti;*
2. rastavne: *ili, oli, li, jali, jaliti; ja-ja, ili-ili, jali-jali, volja-volja, koje-koje;*
3. protivne: *no, nu, a, ali, nego, ipak, ali ipak, pače, paček, sa svim tim, već, ama;*

4. uzročne: *bo, jer, jerbo, za što, za što bo;*
5. zaključne: *dakle, daklem, zbog toga, radi toga, radi čega* ili *radi česa, rad šta* ili *rašta, za to, s toga, te, pa.*

§ 130. Podredne sveze vežu podregjene ili zavisne rečenice s glavnima i jesu:

1. upitne: *li, jeda, jeda li, da li, ja li;*
2. prispodobne: *kako, kao, kao što, kao da, kako da, nego, no, nekmo li, kamo li; kako-tako, čim-tim, što-to, koliko-toliko;*
3. pogodbene ili uslovne: *ako, da, li, kad, ako li, već ako, samo da, samo ako, samo da ne, da ne;*
4. uzročne: *kad, budući da, jer* ili *jerbo, što, kako;*
5. dopusne: *premda, akoprem, da i* ili *i da, ako i* ili *i ako, sve da i, makar, ma, makar i, bud, za sve da;*
6. namjerne: *da, da ne, ne bi li, da tim, jeda, neka, nek, kako;*
7. pošljedične: *da, tako da, onako da, tako da ne, te;*
8. vremene: *dok, dokle, kada* ili *kad, čim, kako, tek što, jedva što, pošto, pokle, netom.*

Glava XXIV.

Usklici.

§ 131. Što su usklici i kako se dijele.

Usklici su riječi, kojima se izražava nutarnji osjećaj veselja, tuge, začugjenja, bola, miline i t. d.

Usklici jesu za:

1. veselje: *oh, ah, ala;*
2. žalost: *jaoh, ah, vaj, vajmeh, ajmeh, kuku, lele;*
3. čugjenje: *nu, gle, gle čuda, ala čuda, baš čuda;*
4. nepovoljnost: *pi, uh;*
5. smijeh: *ahaha, ihihi, uhuhu;*
6. nukanje: *de, deder, dela, ala;*
7. zazivanje: *o, oj, ho;*
8. usklici, kojima se ko upozoruje na što, ili se kome što pokazuje: *gle, evo, eto, eno, na, naj* ili *maj.*

Gdje je što.

Strana

Uvod.

§ 1. Što je gramatika i kako se dijeli . . . 3
§ 2. Što su glasovi . . . 3
§ 3. Što su oblici . . . 3
§ 4. Što su osnove . . . 3
§ 5. Što je rečenica . . . 3

Dio I. Nauka o glasovima. Poglavlje prvo. Glasovi. Glava I. . . . 4
§ 6. Pismena. A. Štampana. B. Pisana . . . 5
I. staroslovjenska pismena . . . 5
II. a) Lapidarna pismena u bosanskim natpisima: . . . 6
b) Bosančica u rukopisu: . . . 7

Glava II.

§ 7. Kako se dijele glasovi . . . 8

Glava III. Samoglasnici.

§ 8. Kako se dijele samoglasnici . . . 8
§ 9. Glasovni zakoni samoglasnikâ . . . 8
§ 10. Kad ostaje zijev . . . 11
§ 11. Samoglasnik **o** iza nepčanih suglasnika. . . . 11
§ 12. Samoglasnik se oduzima ili dodaje . . . 11

Glava IV. Suglasnici.

§ 13. Kako se dijele suglasnici . . . 12
§ 14. Glasovni zakoni suglasnikâ . . . 12
§ 15. Kada suglasnik j ostaje iza nepčanih suglasnika i iza r. . . . 22

Poglavlje drugo. Slog. Glava V.

§ 16. Što je slog . . . 23
§ 17. Kako se dijele slogovi . . . 23
§ 18. Količina slogova . . . 23

Glava VI.

§ 19. Naglasak ili akcenat . . . 24

Dodatak.

§ 20. I. Neki staroslovjenski samoglasnici . . . 26

II. Pravopis.

§ 21. Pravopis fonetski i etimološki . . . 28
§ 22. Suglasnici **dj, tj — gj, ć** . . . 31
§ 23. Suglasnici **č** i **ć** . . . 31
§ 24. Suglasnik **dž** . . . 34
§ 25. Rastavljanje riječi na slogove . . . 34
§ 26. Velika početna pismena . . . 35
§ 27. Pokraćeno pisanje riječi . . . 37

Dio II. Nauka o oblicima. Glava VII.

§ 28. Kako se riječi dijele . . . 38

Razdjel prvi. Riječi promjenljive.

§ 29. Kako se riječi mijenjaju . . . 38

Odsjek prvi. Imena.

§ 30. Broj imena . . . 38
§ 31. Padeži imena . . . 39

Poglavlje treće. Imenice. Glava VIII.

§ 32. Što su imenice i kako se dijele . . . 40
§ 33. Rod imenica . . . 40
§ 34. Primjedbe k rodu imenica . . . 42

Glava IX. Deklinacija imenica.

§ 35. Vrste imenica po deklinaciji . . . 42
§ 36. Prva vrsta . . . 43

Strana

§ 37. Primjedbe k pojedinim padežima 44
§ 38. Druga vrsta 49
§ 39. Primjedbe k ovoj vrsti 50
§ 40. Treća vrsta 51
§ 41. Primjedbe k ovoj vrsti 51
§ 42. Četvrta vrsta 52
§ 43. Primjedbe k ovoj vrsti 52
§ 44. Peta vrsta 54

Poglavlje četvrto. Zamjenice. Glava X.

§ 45. Što su zamjenice i kako se dijele 56

Glava XI. Deklinacija zamjenica.

§ 46. Lične zamjenice 57
§ 47. Primjedbe k pojedinim padežima 59
§ 48. Posjedovne zamjenice 60
§ 49. Obrazac za deklinaciju ovih zamjenica 61
§ 50. Primjedbe k pojedinim padežima 62
§ 51. Pokazne zamjenice 63
§ 52. Primjedbe k ovijem zamjenicama 64
§ 53. Upitne zamjenice 65
§ 54. Odnosne zamjenice 66
§ 55. Odregjene zamjenice 66
§ 56. Neodregjene zamjenice 68

Poglavlje peto. Pridjevi. Glava XII.

§ 57. Što su pridjevi i kako se dijele 69
§ 58. Odregjeni i neodregjeni oblik pridjeva 69

Glava XIII. Deklinacija pridjeva.

§ 59. Deklinacija neodregjenih pridjeva 70
§ 60. Deklinacija odregjenih pridjeva 72
§ 61. Primjedbe k deklinaciji pridjeva 73

Glava XIV.

§ 62. Poregjenje pridjeva 74
§ 63. Kako postaje komparativ 75
§ 64. Nepravilni komparativi 77
§ 65. Kako postaje superlativ 77
§ 66. Pridjevi manjkavi 77

Poglavlje šesto. Brojevi. Glava XV. Pravi brojevi.

§ 67. Kako se dijele brojevi 78
§ 68. Glavni brojevi 78
§ 69. Deklinacija glavnih brojeva 79
§ 70. Redni brojevi 80
§ 71. Dijelni brojevi 81
§ 72. Priložni brojevi 82
§ 73. Množni brojevi 82

Glava XVI.

§ 74. Drugi brojevi 82

Odsjek drugi. Glagol. Glava XVII.

§ 75. Što su glagoli. Glagoli aktivni i pasivni 84
§ 76. Kako se dijele glagoli aktivni 84
§ 77. Glagoli po trajanju radnje 85

Glava XVIII.

§ 78. Oblici glagolski 85
§ 79. Jednostavni i složeni oblici glagolski 86
§ 80. Kako postaju glagolski oblici 87

Glava XIX.

§ 81. Razdjelba glagola po osnovi 88
§ 82. Glagolske vrste i njihovi razdjeli 89

Glava XX. Konjugacija glagola.

§ 83. I. Konjugacija pomoćnih glagola 91

Strana

II. Konjugacija ostalih glagola po vrstama. Prva vrsta.

§ 84. Prvi razdio 93
§ 85. Primjedbe k ovom razdjelu 94
§ 86. Drugi razdio 95
§ 87. Primjedbe k ovom razdjelu 96
§ 88. Treći razdio 96
§ 89. Primjedbe k ovom razdjelu 98
§ 90. Četvrti razdio 98
§ 91. Primjedbe k ovom razdjelu 99
§ 92. Peti razdio 101
§ 93. Primjedbe k ovom razdjelu 102
§ 94. Šesti razdio 102
§ 95. Primjedbe k ovom razdjelu 104
§ 96. Sedmi razdio 105
§ 97. Primjedbe k ovom razdjelu 106
§ 98. Druga vrsta 107
§ 99. Primjedbe k ovoj vrsti 108

Treća vrsta.

§ 100. Prvi razdio 109
§ 101. Drugi razdio 110
§ 102. Primjedbe k ovom razdjelu 111
§ 103. Četvrta vrsta 113
§ 104. Primjedbe k ovoj vrsti 114

Peta vrsta.

§ 105. Prvi razdio 114
§ 106. Primjedbe k ovom razdjelu 115
§ 107. Drugi razdio 116
§ 108. Primjedbe k ovom razdjelu 117
§ 109. Treći razdio 118
§ 110. Primjedbe k ovom razdjelu 119
§ 111. Četvrti razdio 119
§ 112. Primjedbe k ovom razdjelu 120
§ 113. Šesta vrsta 121
§ 114. Primjedba k ovoj vrsti 122

Dodatak.

§ 115. Glagoli bezlični 123
§ 116. Složeni glagolski oblici 123

Razdjel drugi. Čestice.

§ 117. Šta su čestice i kako se dijele 124

Glava XXI. Prilozi.

§ 118. Što su prilozi i kako se dijele 125
§ 119. Prilozi vremena 125
§ 120. Prilozi mjesta 125
§ 121. Prilozi načina 126
§ 122. Prilozi kolikoće 126
§ 123. Drugi prilozi 126
§ 124. Primjedbe k prilozima 126

Glava XXII. Prijedlozi.

§ 125. Što su prijedlozi i kako se dijele 126
§ 126. Prijedlozi prosti 126
§ 127. Prijedlozi složeni 127

Glava XXIII. Sveze.

§ 128. Što su sveze i kako se dijele 127
§ 129. Usporedne sveze 127
§ 130. Podredne sveze 128

Glava XXIV. Usklici.

§ 131. Što su usklici i kako se dijele 128